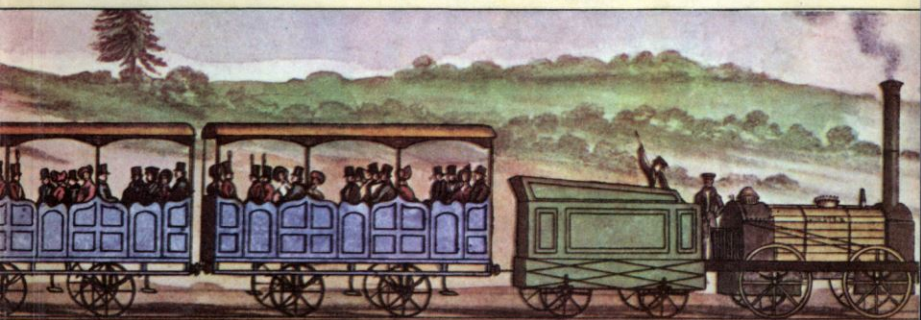
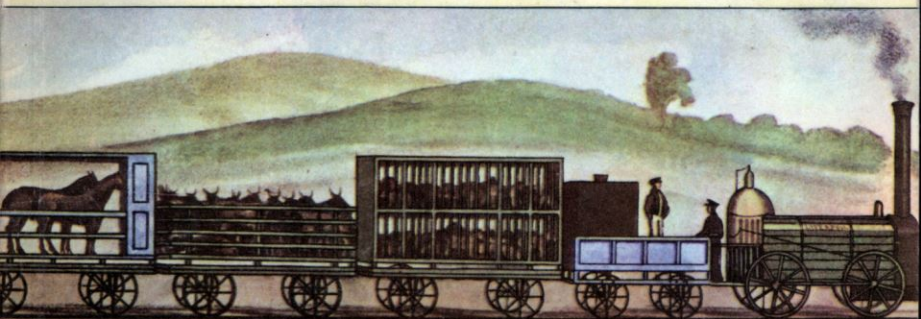

FIRST CLASS AND MAIL

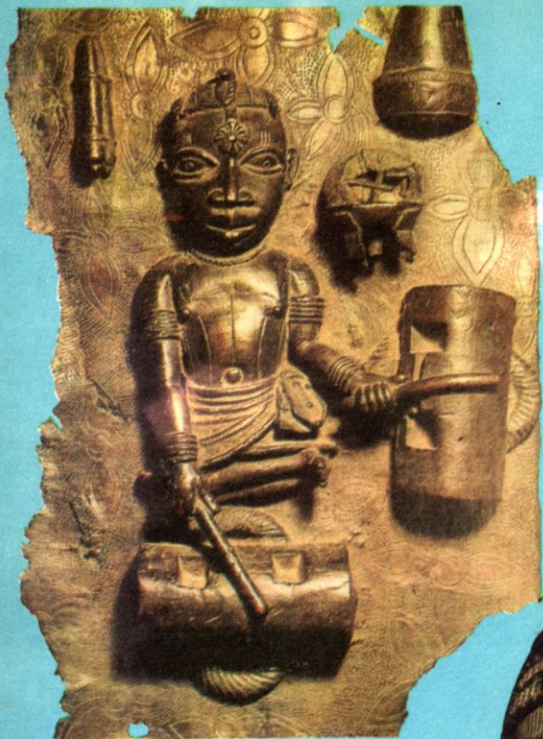
SECOND CLASS

CATTLE AND GOODS

magazin istoric

ANUL XIII Nr. 9 (150) SEPTEMBRIE 1979

a.

b.

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XIII - Nr. 9 (150)
septembrie 1979

Redactor șef

CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct

NICOLAE MINEI

Colegiul redacției

DUMITRU ALMAȘ

CONSTANTIN ANTIP

ADOLF ARMBRUSTER

VIRGIL CANDEA

NICOLAE COPOIU

LUDOVIC DEMÉNY

TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DIMBOVIȚA

ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE

①

④

②

③

① Trenuri de persoane și de mărfuri pe calea ferată Liverpool-Manchester (1832)

④ Vedere de pe Regent's Park în 1831. Ilustrație de epocă anticipând dezvoltarea circulației la Londra (Revoluția industrială în Anglia, p. 49)

② ③ Comerțul cu sclavi a adus grave prejudicii culturii care înflorea pe meleagurile Africii: a) „Toboșarul”, turnat în bronz acum câteva secole pe teritoriul actualei Republici Populare Benin; b) torsul din bronz, poate al unui rege — sec. XII-XIV — (Muzeul din Ife, Republica Federală Nigeria); c) regele Mbop a Kyeen: statueta din lemn (Republica Zair); d) podobe tradiționale ale tribului Samburus (Republica Uganda); e) rezemător de cap sculptat în lemn (Republica Zair) (Kunta Kinte nu a fost singur, p. 57)

sumar

NICOLAE CEAUȘESCU: 23 AUGUST 1944-23 AUGUST 1979	2
23 August 1944-6 Martie 1945. Marșul revoluționar al maselor populare din România: GH. ȚUȚUI	6
Socialiștii români — o prezență europeană activă: NICOLAE COPOIU	9
150 ani de presă românească: ALEXANDRU DUȚU	16
Bulgaria — anul XXXV: KIRIL VASILEV	21
Dave și stăpînii lor: ALEXANDRU VULPE	24
Nicaragua 1909-1934. Generalul muncitor refuză să se predea: CONSTANTIN BUȘE	28
Ultima modă... acum un secol: L. IOAN	32
Un monument al libertății la Blaj: IOAN NISTOR	33
Correspondență diplomatică București-Bruxelles. Garda de fier în solda Germaniei naziste: NICOLAE MINEI	34
Polonia cere ajutor: JULIUSZ LUKASIEWICZ	39
Belgia în ajunul invaziei germane: JEAN VANWELKENHUYZEN	44
Revoluția industrială în Anglia: ANDRÉ PHILIP, LOÏC PHILIP	49
Talleyrand în slujba Habsburgilor?	52
Tînărul voleyod și nedreapta poreclă: POMPILIU TUDORAN	55
Kunta Kinte nu a fost singur: GABRIELE BACCHI	57

● Cărți sosite la redacție... 32 ● Poșta Magazin istoric ... 62

NICOLAE CEAUȘESCU:

ÎNALTA RESPONSABILITATE REVOLUȚIONARĂ A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Măreța epopee a insurecției de acum trei decenii și jumătate a fost rezultatul voinței întregului nostru popor, al acțiunii revoluționare a eroiceii noastre clase muncitoare, a maselor largi populare, al unității într-un front larg a tuturor forțelor antifasciste, democratice, patriotice. Partidul Comunist Român — dînd dovadă de o înaltă responsabilitate revoluționară — a fost organizatorul luptei împotriva regimului burghezo-moșieresc, a dictaturii militaro-fasciste și a războiului, pentru libertate și independența patriei, pentru participarea poporului român la zdrobirea Germaniei naziste și transformarea revoluționară a societății românești.

Partidul nostru comunist a militat de la început, cu toată consecvența, pentru o politică de pace și colaborare cu Uniunea Sovietică și alte state, unind forțele naționale împotriva politicii agresive a fascismului. Cercurile progresiste, masele largi populare, în frunte cu comuniștii, au luat poziție hotărîră față de acțiunile cotoropitoare ale Germaniei lui Hitler, față de agresiunea dezlănțuită de aceasta împotriva Uniunii Sovietice, condamînd cu tărie angajarea României în acest război contrar intereselor poporului nostru, profund detestat de întreaga națiune. Partidul Comunist a mobilizat și unit cele mai diverse pătri ale populației împotriva acestui război nedrept, organizînd lupta formațiunilor de partizani și a detașamentelor patriotice pentru sabotarea mașinii de război hitleriste, pentru răsturnarea dictaturii fasciste militare și alăturarea României coaliției anti-hitleriste. În acest scop a fost întărită colaborarea cu Partidul Social-Democrat, cu alte forțe democratice, realizîndu-se Frontul Patriotic Antihitlerist.

O însemnătate deosebită a avut crearea, în primăvara anului 1944, a Frontului Unic Muncitoresc între comuniști și socialiști — eveniment remarcabil în procesul unității clasei muncitoare din țara noastră —, precum și a Blocului Național Democratice, expresie a coalizării tuturor forțelor democratice, națio-

nale în lupta împotriva fascismului. De asemenea, partidul a întărit continuu în această perioadă activitatea în rîndul forțelor armate și a dezvoltat colaborarea cu reprezentanții acestora, inclusiv cu ofițeri din comanda-mintele superioare, precum și cu Palatul regal, în vederea scoaterii României din război și întoarcerii armelor împotriva celui mai mare dușman al intereselor noastre naționale — Germania hitleristă.

Desfășurarea evenimentelor, activitatea politică a partidului în rîndul maselor populare au determinat crearea unei profunde stări de spirit antifasciste în conștiința poporului, au pus la ordinea zilei, cu cea mai mare acuitate, trecerea la înfăptuirea insurecției armate.

În același timp, evoluția situației internaționale devenea tot mai propice intensificării luptei antifasciste. O importanță deosebită și o înfrîurire puternică asupra evoluției mondiale, ca și asupra mișcării politice din țara noastră, aveau înaintarea victorioasă a armatelor sovietice, strălucitele succese obținute de popoarele primei țări a socialismului, care a dus greul războiului și a dat cea mai mare contribuție la înfrîngerea fascismului. Victorii de seamă dobindeau și armatele celorlalte țări ale coaliției antihitleriste, precum și mișcările de partizani și forțele de rezistență din diferite țări înrobite de fascism.

În aceste condiții interne și internaționale favorabile, partidul nostru a trecut la organizarea insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste. Prin luptă dîră cu trupele germane, armata română și formațiunile patriotice au eliberat Bucureștiul, alte centre importante, o parte însemnată a teritoriului țării. Ținînd seama de amploarea forțelor populare care au participat la insurecția armată, și în primul rînd a clasei muncitoare, condusă de Partidul Comunist — exponentul intereselor vitale ale întregului popor —, de faptul că a răsturnat regimul politic al dictaturii militaro-fasciste, forțele cele mai reac-

ționare vindute Germaniei fasciste, și a lichidat dependența de imperialismul german și de orice imperialism, ducând la întoarcerea armelor împotriva armatelor hitleriste și la izgonirea lor de pe teritoriul țării, insurecția din august 1944 a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României. Masele populare și-au dobândit, cu arma în mână, dreptul la libertate și neatrănare, dreptul de a fi deplin stăpâne pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, precum și posibilitatea de a construi pe pământul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — orînduirea socialistă și comunistă.

Prin victoria insurecției naționale, România a adus o însemnată contribuție la prăbușirea frontului hitlerist în Balcani, la dezvoltarea ofensivei armatelor eliberatoare spre Europa centrală, la grăbirea înfrîngerii depline a Germaniei hitleriste. România a intrat în războiul antihit-

lerist cu întregul său potențial uman, militar și economic, cu toate forțele, alături de Uniunea Sovietică, de întreaga coaliție antifascistă. Poporul nostru a demonstrat astfel, prin nenumărate fapte de vitejie și înalt eroism, că aspirația sa vitală, țelul său suprem erau lichidarea fascismului — cel mai mare dușman al libertății și independenței popoarelor, al civilizației umane, asigurarea independenței patriei, dreptul la dezvoltare liberă. Timp de aproape 9 luni, armata română, cu un efectiv de peste o jumătate de milion de ostași, a luptat cot la cot cu glorioasa armată roșie, dînd grele jertfe de sînge, atît pentru eliberarea restului teritoriului țării ocupat de trupele fascisto-hortiste, cît și a teritoriului Ungariei și Cehoslovaciei, a unei părți din teritoriul Austriei, pînă la cucerirea victoriei totale asupra Germaniei hitleriste. Această luptă a fost susținută de efortul întregului popor, care a răspuns fără preget chemării partidului nostru comunist: „Totul pentru front, totul pentru victorie”. Vitejia armatei române în marile înclăștări cu mașina de război germană, contribuția României la războiul antifascist s-au bucurat de o caldă și

binemerită apreciere din partea întregii opinii publice internaționale. Este cunoscută aprecierea făcută în acea perioadă că, prin forțele armate și potențialul cu care a participat la lupta împotriva Germaniei, România a ocupat locul al patrulea, după primele țări ale coaliției antihitleriste. Într-adevăr, poporul român a demonstrat, prin lupta dusă alături de armata sovietică împotriva fascismului, că nu a avut nimic comun cu războiul antisovietic, că el era ferm de partea acelor care s-au opus fascismului, ridicându-se pentru libertatea popoarelor, pentru dezvoltarea lor democratică...

În cei 35 de ani care au trecut de la începerea revoluției de eliberare socială și națională, în societatea noastră s-au realizat uriașe transformări revoluționare, economice și sociale, care au schimbat din temelii înfățișarea țării, modul de viață al întregului nostru popor.

România a parcurs în această perioadă mai multe etape istorice: înfăptuirea revoluției democratice și a revoluției socialiste, construcția bazelor socialismului și consolidarea noii orânduiri sociale în țara noastră, trecerea la înfăptuirea marelui Program de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism...

La a 35-a aniversare a revoluției de eliberare socială și națională să ne angajăm că vom face totul pentru înflorirea și prosperitatea

patriei noastre socialiste, pentru înaintarea ei victorioasă pe drumul luminos al socialismului și comunismului!

Să ne angajăm că vom îndeplini neabătut actualul plan cincinal, că vom întâmpina Congresul al XII-lea al partidului cu noi succese și vom asigura astfel ridicarea României socialiste pe noi trepte de progres și civilizație, creșterea continuă a bunăstării și fericirii întregului nostru popor! Să ne angajăm că vom face totul pentru a asigura înfăptuirea neabătută a Programului partidului, contribuind la afirmarea tot mai puternică a României socialiste în rândul națiunilor lumii, la întărirea independenței, suveranității sale.

Să ne angajăm că vom milita neobosit pentru întărirea colaborării cu țările socialiste, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, cu toate forțele progresiste de pretutindeni, pentru o politică de independență națională, pentru noua ordine, pentru dezarmare, pentru pace, pentru o lume mai dreaptă și mai bună!...

(Din Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la Adunarea festivă consacrată celei de-a XXXV-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din țara noastră. 22 august 1979).

CEAUȘESCU

Scritti scelti 1978

În Edizioni del Calendario (Milano, 1979) a apărut în limba italiană vol. IX din seria Scrieri alese ale tovarășului Nicolae Ceaușescu. Prezentarea lucrării o face Luigi Longo, președintele Partidului Comunist Italian. Iată traducerea textului său.

„După mai bine de 45 de ani de activitate revoluționară, privind retrospectiv viața trăită, pot spune că idealurile, visele pentru care am intrat în mișcarea revoluționară, pentru care atîția comuniști și atîția revoluționari s-au jertfit și și-au dat chiar viața s-au realizat, constituie o realitate a zilelor noastre pe care o trăiește întreaga noastră națiune. Dacă, în vreun fel, aș fi pus în situația de a relua de la început activitatea de acum aproape 5 decenii, declar aici, în fața partidului și poporului, că aș merge fără șovăire pe aceeași cale, pe calea luptei revoluționare, a apărării demnității, libertății și fericirii națiunii mele”.

Așa răspundea Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, urărilor pe care, acum un an, cu prilejul celei de-a 60-a aniversări ale sale, i le adresau Partidul Comunist, oamenii muncii, poporul român.

Volumul de față, cel de-al nouălea în seria care reunește scrieri și cuvîntări, reprezintă o nouă mărturie despre caracterul angajării lui Ceaușescu și justifică mîndria cu care liderul României schița, în cuvintele de mai sus, un bilanț rapid și în mare măsură provizoriu, al activității sale de conducător de stat și de partid.

Am mai avut deja posibilitatea într-o împrejurare similară de a sublinia nu numai interesul, ci și utilitatea unei inițiative editoriale, prin care se aduc la cunoștința publicului italian

realitatea, succesele, problemele unei țări pe care Italia o privește cu o adâncă prietenie tradițională și într-un spirit sincer de colaborare.

— Adaug că acest ultim volum apare în ediție italiană, tocmai atunci când România se pregătește să sărbătorească o aniversare istorică: cu 35 ani în urmă, această țară de o mare noblete s-a eliberat în sfârșit de dominația fascistă, putând astfel să se îndrepte pe drumul deloc ușor, dar sigur și fără întoarcere, către amplele transformări sociale și culturale și către conturarea unui proiect — tot mai clar în conținutul și logica sa — de edificare a unui socialism „multilateral dezvoltat”, a unui model original de societate socialistă.

Ca și cele precedente, acest volum oferă o culegere din scrierile cele mai recente ale lui Ceaușescu, neavînd, firește, un caracter monografic. Într-adevăr, „evantaiul” tematicii abordate este foarte amplu: de la problemele ale dezvoltării economice, sociale și politice sau istorice și culturale ale României, pînă la aspecte ținînd de marile preocupări internaționale și de tipul de raporturi pe care România a știut, într-un mod într-adevăr autonom, să le întrețină cu toate țările lumii, în spiritul celei mai leale colaborări și menite să rezolve problemele care frământă astăzi omenirea.

Nu am cituși de puțin pretenția de a intra în miezul tezelor prezentate și al climatului complex și stimulator care se degajă din lectura acestor pagini. Dar cred că trebuie să subliniez modul riguros realist în care Ceaușescu le abordează, într-un stil care îi este propriu și pe care știe să-l păstreze cînd își expune ideile într-o cuvîntare sau într-un articol, ca și atunci cînd le prezintă, cu sobrietate și înțelepciune, într-o convorbire sau un interviu. Eu însumi — fie-mi îngăduită o scurtă evocare personală — am putut să-mi dau seama în cîteva rînduri (ultima oară acum un an) de calitățile de interlocutor logic și convingător ale tovarășului Nicolae.

Consider totuși că nu exagerez deloc afirmînd că, în special pentru cititorul italian, vor fi de mare interes acele părți ale cărții care se ocupă de situația internațională — analiza trăsăturilor sale distinctive și a raporturilor de forță care o caracterizează în prezent. O analiză cu solide temeuri științifice, permițînd în același timp cititorului să evalueze pe deplin optica de idei și politică a autorului.

Așa se poate înțelege rațiunea fundamentală pentru care lumea acordă o unanimă prețuire contribuției aduse de România — îndeosebi prin persoana președintelui său — la soluționarea problemelor de importanță esențială pentru însuși viitorul omenirii, cum ar fi securitatea și cooperarea în Europa, dezarmarea (în primul rînd nucleară) și, în sfîrșit, posibilitatea formulată în mod rațional de a instaura o nouă ordine economică și politică, mai dreaptă, pe plan mondial.

La fel de importantă — și de aceeași vie actualitate — este partea din lucrare consacrată relațiilor internaționale ale Partidului Comunist Român și aportului său la îmbogățirea teoriei marxiste și leniniste, din care se inspiră mișcarea muncitorească internațională. Pe bună dreptate, Ceaușescu scoate în relief valoarea relațiilor întreținute de P.C.R. cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste, social-democrate și progresiste, cu toate forțele democratice, cu care contactele se consideră necesare și posibile.

Criteriile fundamentale ce stau la baza acestor relații sînt: o demnitate egală, respectul independenței fiecărui partid în parte, dreptul și îndatorirea fiecărui partid de a-și elabora în mod independent propria linie politică, propria strategie, aplicînd în mod creator principiile generale ale socialismului la realitățile specifice țării în care acționează.

Constat o dată mai mult cu bucurie că acestei logici îi corespund, printre altele, și raporturile foarte bune pe care Partidul Comunist Român le-a stabilit cu Partidul Comunist Italian și cu celelalte partide democratice din țara noastră.

În limitele îngăduite de o scurtă prezentare, mi se pare că am subliniat astfel unele aspecte asupra cărora își pot concentra atenția cititorii italieni — și mi-aș dori ca ei să fie cît mai numeroși.

Dar numai lectura întregului volum, în ansamblul său, va putea oferi atît comunistilor, cît și specialiștilor de politică internațională și „politologilor”, cum li se spune azi, multe și substanțiale subiecte de reflecție.

În cuvîntarea pe care am citat-o la început, Ceaușescu spunea, printre altele: „... am făcut tot ceea ce am crezut că este bine... Dacă am lucrat bine sau rău, vor judeca partidul și poporul”.

Noi nu avem căderea să formulăm o asemenea judecată. Dar, ținînd seama de cele citite — și de cele cunoscute din proprie experiență —, nu putem decît să recunoaștem și să prețuim contribuția pe care Ceaușescu a adus-o, o aduce și, să sperăm, va continua să o aducă, vreme de mulți ani încă, la afirmarea din ce în ce mai largă a idealurilor socialiste.

LUIGI LONGO

23 August 1944 - 6 Martie 1945: MARȘUL REVOLUȚIONAR AL MASELOR POPULARE DIN ROMÂNIA

GH. ȚUȚUI,
doctor în istorie

Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a marcat începutul unei noi etape în dezvoltarea istorică a țării noastre, a ridicat în fața forțelor sociale înaltate din România o mare complexitate de sarcini, le-a solicitat răspunsuri concrete la numeroase probleme care cereau o rezolvare imediată sau de perspectivă, le-a angajat într-o amplă și dură luptă politică împotriva forțelor reacționare și a conservatorismului claselor exploatare. Pe acest drum, drumul făuririi unei societăți noi, instaurarea, la 6 martie 1945, a primului guvern revoluționar-democratic, cu un pronunțat caracter muncitoresc-jărnesc¹, a reprezentat un moment de mare însemnătate. Prin aceasta s-a încheiat cu succes una din cele mai importante faze ale luptei pentru putere și s-au creat premise pentru dezvoltarea ulterioară a țării noastre în direcția dorită de mase. În procesul revoluționar neîntrerupt, care s-a desfășurat în România în perioada de după eliberare, 6 martie 1945 apare deci ca una din cele mai strălucite

realizări, o expresie grăitoare a spiritului de luptă manifestat de masele muncitoare de pe teritoriul întregii țări, a capacității Partidului Comunist Român de a înmănumea într-un torent unic o mare diversitate de mișcări cu caracter social și național, de a le da claritatea țelului și a le conduce la victorie. Referindu-se la acest important moment al luptei revoluționare din țara noastră, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că „victoria de la 6 martie nu a venit de la sine și nici nu a fost adusă din afară; ea a fost cîștigată prin luptă, prin jertfe grele date de forțele revoluționare și democratice din România”.

Cu prilejul celei de-a cincea aniversări a formării guvernului revoluționar-democratic, dr. Petru Groza a ținut o cuvîntare, în care sublinia atît faptul că guvernul de la 6 martie fusese „rezultatul unei mari mișcări populare revoluționare” desfășurate „în întreaga țară”, cît și rolul deosebit jucat de P.C.R., „organizatorul frontului forțelor democratice, conducătorul luptei unite a muncitorimii, țărănimii muncitoare, a intelectualității legate de popor, a tuturor oamenilor muncii”.

¹ Magazin istoric, nr. 3/1975.

1945: marile probleme ale țării

Analizînd stadiul de dezvoltare economică și socială la începutul revoluției populare, constatăm existența, alături de clasele fundamentale — proletariatul și burghezia — a numeroase categorii sociale intermediare cu interese imediate din cele mai diverse. Situația s-a reflectat în proliferarea partidelor și organizațiilor politice. Trebuie ținut seama, în același timp, și de marile probleme care se puneau atunci în fața țării și care au marcat, de asemenea, desfășurarea procesului revoluționar: eliberarea succesivă a teritoriului național; participarea României la războiul antihitlerist; obligațiile ce decurgeau din regimul instituit de convenția de armistițiu; desfășurarea procesului revoluționar în împrejurările istorice ale unei forme de stat monarhice și altele. Această stare de fapt a determinat, după cum era și firesc, o mare varietate de forme și metode de acțiune — atît din partea forțelor revoluționare cît și a celor de opoziție — o anumită gradare în abordarea și soluționarea diferitelor probleme. În ciuda existenței unor factori care favorizau fărîmîrea forțelor, pentru întreaga etapă 23 august 1944-6 martie 1945, esențial a fost faptul că lupta revoluționară a avut o desfășurare unitară și centralizată, ea a cuprins întregul teritoriu național și a avut drept rezultat instaurarea unei puteri care de la început a exprimat voința și interesele maselor de

oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, din întreaga Românie.

Necesitatea eliberării teritoriului național și restabilirea independenței țării, începutul înfăptuirii transformărilor democratice, trecerea la refacerea economică au dat naștere unei comunități de interese care legau între ele masele populare de pe întreg cuprinsul țării și, într-o anumită fază și în anumite probleme, chiar și părți însemnate ale burgheziei. În același timp, trebuie să avem în vedere și alți factori care au concurat la unirea tuturor forțelor democratice din țară, au făcut ca posibilitatea revoluționară să se transforme în realitate revoluționară. Între aceștia, pe prim plan se situează concepția P.C.R. cu privire la desfășurarea revoluției, la raportul dintre transformările democratice și cele socialiste, la rolul și locul ce reveneau fiecărei clase și categorii sociale în această operă.

Considerînd revoluția drept un fenomen social-politic a cărui necesitate izvoră nemijlocit din realitățile românești, P.C.R. a elaborat, în decursul anilor, numeroase documente orientative de mare valoare teoretică și a acționat ferm pentru unirea tuturor forțelor patriotice într-un singur front¹. Pornind de la indicațiile P.C.R., confruntîndu-le cu practica socială, Lucrețiu Pătrășcanu a formulat, la sfîrșitul anului 1943, — în lucrarea sa *Problemele de bază ale României* pe care avea să o publice în 1944 — obiectivele care urmau să fie avute în vedere de către proletariat după eliberare și

care, de fapt, au și stat la baza activității politice a P.C.R. și a Proiectului de platformă a Frontului Național Democrat (F.N.D.) elaborat în septembrie 1944. Astfel, apreciind că după eliberare în fața proletariatului și a celorlalte forțe sociale grupate în jurul său se vor pune numeroase sarcini, Lucrețiu Pătrășcanu sublinia faptul că dezvoltarea viitoare a României va depinde nu de soluțiile care se vor da „uneia sau alteia dintre problemele singulare ale prezentului, ci de totalitatea problemelor de bază ale întregii țări”. În același timp, el remarcă necesitatea de a se lua în considerare toate acele elemente care țin de lupta de eliberare socială și națională a poporului, care au precedat și pregătit marile transformări ce urmau a fi realizate.

Concepția unitară a P.C.R. asupra modului de abordare a problematicii întregii țări, a fiecărei clase și categorii sociale a permis partidului ca, după eliberare, să elaboreze un program clar de acțiune, care prevedea realizarea, în jurul și sub conducerea clasei muncitoare, a unor largi alianțe politice, izolarea și zdrobirea succesivă a forțelor reacționare. Acest program, care s-a concretizat în Proiectul de platformă al F.N.D., sublinia, între altele, necesitatea ca întregul popor să participe în modul cel mai activ la lupta pentru eliberarea țării și apoi la zdrobirea definitivă a hitlerismului, înfăptuirea completei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor țării (fără deosebire de naționalitate, sex

¹ Magazin istoric, nr. 11/1974.

și religie) și a reformei agrare. Interesînd în modul cel mai direct majoritatea zdrobitoare a poporului, prevederile programatice amintite au reprezentat o puternică bază de mobilizare și unire a forțelor democratice. Ele au contribuit la atragerea în lupta revoluționară a maselor largi ale țărănimii, a păturilor mijlocii orașenești, a majorității oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare. În această privință, Programul Partidului Comunist Român adoptat de Congresul XI prezicează că „imediat după 23 August 1944 Partidul Comunist Român a trecut la înfăptuirea unei politici noi marxist-leniniste în problema națională”.

Recunoașterea unanimă a rolului P.C.R.

„Partidul nostru — remarcă tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu și-a impus rolul de forță politică conducătoare în societatea noastră; el și-a câștigat acest rol prin lupte grele, prin singele militanților săi vărsat în bătălii de clasă cu exploatoarii, prin dragostea și abnegația cu care comuniștii au servit și servesc interesele supreme ale întregului popor”. Prestigiul de care se bucura partidul comunist în rîndul maselor populare a fost unul din factorii importanți ai desfășurării unitare a luptei forțelor democratice. Promotor și organizator al rezistenței antifasciste și al insurecției din august 1944, P.C.R. a influențat, prin întreaga sa activitate, lupta întregului popor,

fapt ce și-a găsit expresia în recunoașterea de către cele mai largi categorii de cetățeni a rolului de forță conducătoare a partidului comunist. Partid unitar și centralizat, cu o structură organizatorică încheagată, cu organizații care s-au extins în cîteva luni în întreaga țară, partidul comunist a reprezentat armătura pe care s-a clădit unitatea tuturor forțelor politice democratice, elementul catalizator și unificator al întregii mișcări revoluționare.

Refacerea mișcării sindicale, ca o mișcare unită, și dezvoltarea ei rapidă, constituirea comitetelor Frontului Unic Muncitoresc pe întreaga rețea organizatorică a celor două partide muncitorești au contribuit, de asemenea, pe plan programatic și practic, la întărirea unității forțelor democratice, atît la nivelul local, cît și pe întreaga țară, au permis o mai bună coordonare a acestora. Toate acestea au determinat creșterea forței mișcării revoluționare în ansamblu. Acest proces a fost subliniat deosebit de clar atît în perioada constituirii F.N.D. cît și, ulterior, în acțiunile desfășurate pentru îndeplinirea programului de transformări democratice.

Remarcînd inițiativa P.C.R. în constituirea Frontului Național Democrat — organism de largă colaborare — se impune a sublinia și faptul că toate organizațiile care au aderat la Platformă și au intrat în F.N.D. și-au definit public poziția față de prevederile acestuia și s-au angajat să lupte pentru realizarea lor. Sînt semnificative, spre pildă,

aprecierile P.S.D., care arăta că are același punct de vedere principal cu al P.C.R., precum și cele ale Frontului Plugarilor, care vedea în Platforma F.N.D. o expresie a cerințelor de bază ale poporului român și se angaja să lupte pentru realizarea acesteia ca pentru propriul său program. La rîndul său, Uniunea Populară Maghiară, cea mai puternică organizație a naționalităților conlocuitoare, în scrisoarea de aderare la Platforma F.N.D., arăta: „Noi unguri din România nu putem despărți nici un moment soarta noastră de a fraților noștri români. Uniunea pe țară a muncitorilor unguri din România a fost și în trecut adepta neclintită a conlucrării între cele două popoare. Ea cere acum să se strîngă și mai mult această legătură”.

Alianța muncitorească- țărănească pivotal unității întregului popor

Lupta revoluționară a maselor, care pînă în februarie 1945 a cuprins toate categoriile de oameni ai muncii, a căpătat unitate pe ansamblul țării, a putut fi dirijată în funcție de necesități. În acest ansamblu unitar, al cărui pivot l-a reprezentat alianța muncitorească-țărănească, se încadrează și complexul legăturilor dintre acțiunile ce se desfășurau în București — centrul politic și administra-

(Continuare în p. 54)

SOCIALIȘTII ROMÂNI o prezență europeană activă

NICOLAE COPOIU

În iulie 1889 s-au împlinit 100 ani de la căderea Bastiliei. La inițiativa socialiștilor francezi, delegații ale organizațiilor muncitorești din 18 țări, printre care și România, s-au întrunit la Paris în cadrul unui congres care și-a desfășurat lucrările între 14 și 20 iulie. Acest moment a marcat crearea Internaționalei a II-a.

Emil Racoviță și Dimitrie Voinov

Adeziune unanimă la marxism

Situată la răscrucea a numeroase drumuri continentale, România s-a aflat în strinsă legătură cu lumea europeană, nu numai geografic, ci și pe plan politic și spiritual, realizând un permanent contact cu marile curente de idei care s-au născut pe continentul nostru. Un sector deosebit de fecund în cadrul acestui viu circuit spiritual l-au reprezentat ideile social-politice cele mai înaintate ale timpului, începând cu teoriile socialismului utopic, care au avut în Teodor Diamant (1810-1841) un pasionat reprezentant pe plaiurile românești¹. În mod firesc, această circulație a ideilor a cuprins și proletariatul român, tinăra clasă socială aflată în plină afirmare. Este un fapt istoric dovedit că principiile socialismului științific au pătruns în România cu o vigoare remarcabilă, găsim aici aderenți și propagandiști foarte activi.

Dacă prezența unor reprezentanți din România în Internaționala I-a a fost, în general, restrinsă, la Comuna din Paris românii au avut o participare importantă². Spiritul de solidaritate pe care-l manifestau tinerii români în acele momente se împletea cu dorința lor de a cunoaște ideile progresiste, pentru a le traduce în viață în societatea românească, aflată ea însăși în acel moment într-un proces de continuă înnoire și transformare.

Este semnificativ faptul că, în timp ce în alte țări europene, mișcarea muncitorească a cunoscut un declin după înăbușirea Comunei din Paris, în România, la numai un an după acest eveniment, în 1872, s-a înființat Asociația Generală a Lucrătorilor³, cu statute, organ de presă și o activitate care a avut un rol de seamă în impulsivizarea manifestărilor socialiste din deceniile opt și nouă: apariția gazetei *Socialistul* (1877), conferința socialistă pe țară (februarie 1879), editarea unor publicații importante, mai ales revista lunară *Contemporanul*

(1881-1891). Iată date importante pe baza cărora mișcarea socialistă din România poate fi apreciată, pe bună dreptate, ca una din cele mai vechi din Europa.

Cu patru ani înainte de Congresul socialist internațional de la Paris, cotidianul socialistilor români, *Drepturile omului*, făcea, în numărul său din 4 mai 1885, pătrunzătoare observație că Internaționala I-a „nu a putut dura din pricină că i-a lipsit puterea de viață pe care numai organizarea muncitorilor din fiecare stat în puternice organizații uni putea să i-o dea”. Cu alte cuvinte, în 1885 socialistii români considerau că mișcarea muncitorească internațională putea fi puternică prin tăria organizațiilor naționale, fapt dovedit de istoria deceniilor următoare, inclusiv de cea a mișcărilor noastre muncitorești.

Ca și în alte țări, mișcarea muncitorească din România a fost parte componentă a marelui front de luptă al proletariatului internațional împotriva burgheziei. Cum anume s-a exprimat această solidaritate și care au fost pirghiile ei de susținere? La originea solidarității internaționaliste militante a muncitorilor organizați din România s-au aflat mai mulți factori, între care elementul principal l-a constituit adeziunea unanimă la teoria socialismului științific. Spre deosebire de situația din alte țări, socialistii români au recunoscut în marxism singura lor ideologie. Cunoașterea lucrărilor fundamentale ale lui Marx și Engels de către militanții români (C. Dobrogeanu-Gherea, Ioan Nădejde, Raicu Ionescu-Rion, Anton Bacalbașa, Panait Mușoiu, Constantin Mille, Alexandru Ionescu ș.a.) a dat posibilitate desfășurării unei ample și susținute acțiuni propagandistice în spiritul socialismului științific. Până în 1893, când a luat naștere partidul politic revoluționar al clasei noastre muncitoare, în România au apărut peste 40 publicații muncitorești și socialiste, în paginile cărora au fost tipărite lucrări și articole din bogata operă a fondatorilor socialismului științific. Cît de viguros se afirmau teoriile socialiste în viața politică

și ideologică a României în ultimele decenii ale sec. XIX, ne-o dovedește și faptul că promotorii lor cei mai de seamă nu numai că nu acționau sectar și conspirativ, dar au intrat în mod public în polemică cu Ion C. Brătianu, primul ministru al țării timp de 12 ani, combătând ideile acestuia cu privire la proprietate și familie⁴.

Pornind de la nevoile reale ale țării

În același timp, socialistii români au înțeles de la început necesitatea de a explica conținutul și sensul ideilor socialismului științific în raport cu realitățile concrete social-economice și politice din țara noastră. Paralel cu traducerea și publicarea integrală sau parțială a unor dintre operele lui Marx și Engels, militanții socialiști au scris, ei înșiși, în spirit marxist articole și lucrări despre fenomenele vieții social-economice și politice din România sau altele cu caracter general.

Această activitate a interesat și cercurile muncitorești din țări vecine cu România, unele lucrări ale lui C. Dobrogeanu-Gherea, de pildă, fiind traduse și tipărite în mai multe limbi (rusă, sîrbă, bulgară). Unul dintre conducătorii Partidului Social-Democrat din Serbia, D. Tutovici, declara în 1912 că lucrările lui Gherea au fost printre primele texte marxiste pe care le-a citit. O declarație similară au făcut conducătorii Partidului Socialist (tesniac) din Bulgaria, în 1915, cu prilejul aniversării a 60 ani de viață ai lui C. Dobrogeanu-Gherea.

Încrederea frunțașilor mișcării muncitorești din România în forța ideilor socialiste și efortul de a aplica aceste idei la condițiile țării noastre sînt convingător ilustrate de lucrarea lui C. Dobrogeanu-Gherea, apărută în 1886 cu titlul semnificativ *Ce vor socialistii români?*, lucrare ce reprezintă primul program teoretic, ideologic și practic al mișcării muncitorești și socialiste din România.

În afară de „introducere” și „suplimente”, lucrarea are două

¹ Constantin Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. I, București, Editura Politică, 1976, pp. 13, 39.

¹⁻² Magazin istoric, nr. 2/1975; 3/1974, 3/1976; 10/1972.

părți: *Socialismul european și Socialismul în România*. În această din urmă parte, Gherea pune în discuție problema — reluată de mai multe ori în mișcarea socialistă românească: „Este socialismul la noi o plantă exotică?“, întrebare căreia îi răspunde cu un *nu* categoric. Departate de a fi o „plantă exotică“, socialismul, afirmă și apoi demonstrează Gherea, „poate să prindă bine și pe pământul românesc...“, roadele ce va aduce vor fi și aici tot așa de binefăcătoare ca și aiurea“. Așadar, afirmau socialiștii, „nu numai că socialismul are ce căuta în România“, dar nici nu poate fi concepută o transformare revoluționară a societății fără el și de aceea „este numaimcît trebuință de din-sul“.

Unghiul de vedere, poziția pe care se plasau socialiștii în analiza fenomenelor vieții social-economice din România erau acelea ale socialismului științific: „Școlari ai socialismului științific, membri ai marii familii socialiste europene, noi știm că felul activității noastre atîrnă de condițiile reale ale țării noastre și mai ales de cele economico-sociale“. Încrederea autorului în principiile socialismului ști-

ințific este deplină, el declarînd încă din primele rînduri, că „viitorul e al socialismului“. „Socialismul științific — se precizează în program — se întemeiază pe cea mai mare generalizare la care a ajuns știința“. Cît privește scopul scrierii sale, Gherea declară că a dorit să facă „o sistematizare a ideilor socialiste științifice“.

Partea cea mai originală a programului din 1886 o constituie, fără îndoială, capitolele referitoare la situația concretă a României, a societății românești, căreia i se propun soluții deduse din principiile general-valabile ale socialismului științific. La sfîrșitul analizei, studiul formulează „un șir de cereri politice și economice care ar putea să fie programul partidei socialiste muncitoare“. În *Partea politică* erau prevăzute: votul universal, desființarea armatei permanente și înarmarea poporului, autonomia comunală, libertatea presei și a întrunirilor, desființarea bugetului cultelor, învățămînt „liber și fără plată“, egalitatea femeii ș.a.

Toate acestea, cu excepția înarmării poporului, erau nu numai posibile, dar chiar specifice unui regim burgez de-

mocratic, astfel încît caracterul programului politic era general-democratic. *Partea economică* însă prevedea rîscumpărarea treptată a marilor proprietăți, impunerea moștenirilor, credit pentru societățile de lucrători, pentru întreprinderi industriale ș.a., ceea ce dă un conținut socialist acestor enunțuri programatice. O apreciere globală a acestui program ne indică faptul că el se plasează atît în concepție, cît și în determinarea sarcinilor viitorului partid revoluționar din România, pe terenul socialismului științific.

Arătînd că „în societatea viitoare“ va trebui „să nimicim contradicțiile dintre caracterul social al producției și caracterul individual al proprietății“, Gherea scria: „*Nația* [trebuie — N.C.] să ajungă singură proprietară asupra tuturor instrumentelor de muncă, asupra pămîntului, minelor, fabricilor și altor așezăminte industriale, asupra drumurilor de fier etc. *Nația*, stăpînă peste toate instrumentele de muncă, va da producției o direcție unitară și armonică...“.

Gherea, așadar, îl urmează pe Marx atît pe terenul viitorului mod de producție, cît și pe cel al relațiilor sociale,

George Diamandi

Deodat Țăranu

al condiției omului: „Omul — scria el — pentru întâia dată stăpîn pe natură și pe producție, își va vedea asigurată libertatea și nu va privi cu groază în viitor... Era socialistă îl face pe om cu adevărat liber și-i garantează cu desăvîrșire viața”. O asemenea societate, după aprecierea autorului, va fi rezultatul legic al dezvoltării societății capitaliste, al luptei clasei muncitoare. Pe baza analizei, Gherea ajunge la concluzia marxistă că „proletariatul este deci acea clasă care va înlocui burghezia. Proletariatul are chemarea istorică de a realiza forma viitoare socială, apropierea (proprietatea) colectivă”.

Bazat pe cunoașterea acestui important document programatic, doi ani mai târziu, în 1888, solicitat să-și spună părerea asupra orientării socialiştilor români, Engels adresa o scrisoare lui Ioan Nădejde în care remarcă faptul că „...socialiștii din România primesc, în programul lor, principiile de căpetenie ale teoriei care a izbutit a aduna într-un mănunchi de luptători mai pe toți socialiștii din Europa și din America — e vorba de teoria prietenului meu, răposatul Karl Marx”.

Focar al gândirii revoluționare

După cum se știe, în 1872, Internaționala I-a și-a încetat, practic, existența. De la această dată, pînă la Congresul de la Paris din 1889, nu a mai avut loc nici o întrunire muncitorească cu caracter internațional. Experiența arătase că mișcarea muncitorească nu putea fi condusă de un for internațional, oricît de bine informat și orientat ar fi fost acesta. Așa cum se recomandase chiar prin *Statutul Internațional I-a*, muncitorii trebuiau să-și creeze organizații proprii, la scară națională. În răstimpul la care ne referim s-au constituit, într-adevăr, partide muncitorești în mai multe țări, Germania, S.U.A., Danemarca, Mexic, Franța, Spania, Ungaria, Anglia, Belgia, Austria, Scoția, Suedia, Norvegia, Bulgaria, Italia. Partidul clasei muncitoare din România a fost creat în martie-aprilie

1893, printr-un mare congres, cu delegați din centrele importante ale țării, cu program dezbătut public mai înainte.

Dacă avem în vedere evenimentele premergătoare creării Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, am putea considera că, la noi, partidul muncitoresc a început să existe încă din februarie 1879, din momentul în care s-a desfășurat prima conferință a militanților socialiști, care a stabilit o serie de puncte programatice. În deceniul următor, activitatea socialistă s-a intensificat, fapt reflectat îndeosebi în editarea unor publicații, în cristalizarea orientării generale a mișcării, ceea ce s-a materializat în programul *Ce vor socialiștii români?*

Organizatoric, socialiștii români erau concentrați în două centre — București și Iași — orașe în care se formaseră cercuri muncitorești, angajate direct în bătăliile politice electorale (în 1887-1888, socialiștii au reușit să trimită doi deputați în Parlament, pe I. Nădejde și V.G. Morțun)¹.

Paralel cu activitatea din țară, tineri români aflați la studii în Occident au aderat la mișcarea socialistă și, în anii 1883-1884, au inițiat editarea — în centre europene — a unor publicații în limba română (*Dacia viitoare*, la Paris și Bruxelles).

La Congresul de la Paris, din iulie 1889, mișcarea socialistă din România a trimis o delegație formată din cinci membri printre care E. Racoviță și D. Voinov. Socialiștii români au acordat o mare importanță hotărîrilor adoptate de forul internațional, cum a fost hotărîrea cu privire la sărbătorirea zilei de 1 Mai. România a fost printre țările în care, în anul următor, 1890, s-au organizat mari manifestații cu prilejul zilei de 1 Mai, în București și în alte orașe².

Congresul următor al Internaționalei a II-a s-a desfășurat în august 1891, la Bruxelles. Într-un articol publicat în *Munca*, din 23 iunie 1891, referindu-se la viitoarea reuniune socialistă, C. Mille sublinia dorința socialiștilor români de a avea o partici-

pare activă: „Clubul muncitorilor din București și ziarul *Munca* vor trimite reprezentanți. Rămîne ca și celelalte societăți de muncitori din Capitală și din țară să facă același lucru... Cu cît muncitorii români vor fi mai numeroși și mai bine organizați, cu atît se va vedea că socialismul s-a întins pînă la malurile Dunării și că noi sîntem aici, pe țărmurile vechiului Danubiu, avangarda socialismului în Orient”.

Delegația română la Congresul de la Bruxelles (16-23 august) a fost alcătuită din C. Mille, G. Diamandi, I. Radovici și Deodat Țăranu. Ea a prezentat un amplu raport care reliefa o serie de probleme de principiu: rolul socialismului în România, raportul dintre mișcarea socialistă română și aceea din alte țări. „Îndreptățirea partidului socialist român și strînsa sa legătură cu socialismul european — se sublinia în raport — constă în aceea că amîndouă părțile au aceleași convingeri, aceleași tendințe, precum stabilirea unei societăți solidare și armonice, a unei societăți în care toate uneltele de muncă vor fi socializate. Cît despre mijloacele prin care s-ar ajunge la acest scop, fiecare va întrebuița pe cele cerute de condițiile speciale ale țării sale”.

Documentul cuprindea, de asemenea, date concludente despre stadiul organizării proletariatului român: „Capitala fiind orașul cel mai industrial al țării, socialismul luă într-însa caracterul pe care-l are în Apus. Împrejurul acestui club [din București — N.C.] se întemeiază syndicate corporative: de curelari, cizmari, tipografi etc. Una din particularitățile Clubului muncitorilor din București stă în aceea că în club sînt mulți muncitori străini. Acești muncitori, cea mai mare parte din țările înconjurătoare, nu se fixează în București, dar după un oarecare timp se întorc în țara lor, ducînd cu dinșii teoriile socialiste pe care le-au primit pentru a le propaga printre concetățenii lor. Se poate zice același lucru despre tinerimea străină (sîrbi, bulgari, greci) care studiază la facultățile din București; în

¹⁻² Magazin istoric, nr. 6/1969, 2/1976; 5/1979.

acest chip Bucureștii devin focarul socialismului în Răsărit" (*Munca*, 18 august 1891).

Încă în acest raport s-a evidențiat efortul socialiștilor români de a reliefa caracterul specific al mișcării din România, o țară agrară, unde „chestia tocmelilor agricole dintre țărani și proprietari, întrucât trebuie să se apere interesele unora împotriva exploatării celorlalți, va avea pentru România înțietatea asupra oricărei alte chestii”. Se remarcă, de asemenea, în acest document, care a intrat în patrimoniul literaturii socialiste internaționale, poziția fermă a socialiștilor români împotriva dogmatismului anumitor „socialiști doctrinari” care „reduc socialismul științific la o formulă îngustă și la o rigiditate aproape metafizică”.

„Fără chip de a ne opri”

Anii premergători creării partidului clasei muncitoare din România s-au caracterizat printr-o susținută acțiune de clarificare ideologică, în cadrul căreia s-a înscris prelu-

crarea, în numeroase studii alcătuite de militanții socialiști din țara noastră, a ideilor fundamentale ale socialismului științific în spiritul realităților din România. Este semnificativ în această privință editorialul gazetei *Munca*, din 22 aprilie 1890, apărut sub titlul *Unirea proletarilor*, o adevărată pagină de antologie a socialismului românesc privitoare la moștenirea teoretică și ideologică a *Manifestului Partidului Comunist*: „Sint patruzeci și doi de ani de când întemeietorii socialismului științific au tipărit vestitul lor «manifest comunist», care se mintuie cu mult vestita îndemnare: «Proletari din toată lumea, uniți-vă!». În acel manifest, Marx și Engels, cercetind tot traiul societății, chipul cum se fac cele trebuitoare și cum se împart, cercetind mersul înainte al științei, îmbunătățirile aduse la mașinile cunoscute și născocirea de mașini noi, cercetând drumurile de fier, telegrafele și altele, ei arată că din societatea aceasta se va naște altă societate, adică societatea socialistă, au arătat că mergem fără îndoială

și fără chip de a ne opri către o organizație socială socialistă. Tot acolo au arătat că societatea o vor aduce la viață proletarii, poporul muncitor din toate țările. Iată de ce au și încheiat manifestul prin: «Proletari din toată lumea, uniți-vă!».

Au trecut de atunci 42 de ani și ceea ce prorocau întemeietorii socialismului se îndeplinește, putem zice, din buche în buche”.

Se vede limpede din rândurile citate mai sus că la temelia Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, făuritorii lui puneau pilonii de graniț ai principilor *Manifestului comunist*.

Un pătrunzător și amplu studiu intitulat *Sociologia burgheză față de teoria luptei de clasă*, semnat de R. Ionescu-Rion, în 1892, pornea în argumentația sa de la tezele *Manifestului comunist*: „Toate clădirile sârmanilor sociologi se spulberă când explicăm societatea omenească și evoluția ei, printr-o teorie dată la iveală de întemeietorii socialismului modern, Marx și Engels, în *Manifestul comunist* din 1847. Acest manifest în-

Ioan G. Radovici,
Constantin Dobrogeanu-Gherea și
Constantin Mille

cepe cu fraza simplă și nevinovată în aparență „istoria societății omenești, de pînă acum, a fost istoria luptelor de clasă”. Această teorie a făcut și în explicarea acestei evoluții [a societății — N.C.], ceea ce făcuse în domeniul științelor naturale: a introdus, adică, *concepțiunea materialistă în istorie*, după cum, în explicarea lumii, se introdusese concepția materialistă” (*Critica socială*, mai-iunie 1892).

Partidul muncitorilor din România s-a plămădit ca un partid revoluționar, hotărît să lupte pentru schimbarea societății capitaliste existente: „Gîndirea noastră necurmată, gîndirea noastră cea mai pură și mai sublimă e la prefacerea societății”, se sublinia în *Munca* din 13 octombrie 1891. Dar nu numai o dată, ci de nenumărate ori, în gazetele socialiste și muncitorești care au precedat momentul creării partidului, s-a exprimat, deschis, cu pasiune, acest crez în lupta pentru o nouă societate. Intr-un studiu explicativ al programului viitorului partid, intitulat *Să ne pregătim pentru revoluția viitoare*, I. Vasilie (C. Dobrogeanu-Gherea) scria că „marea revoluție viitoare stă deci în luarea mijloacelor de producție din mîna cîtorva și redarea lor națiunii, redarea lor în mîinile celor care muncesc spre a produce” (*Munca*, 17 noiembrie 1891).

Asemenea idei s-au difuzat în societatea românească în ultimele decenii ale veacului trecut atît pe cale scrisă, cît și orală. Organizarea de adunări publice muncitorești, de școli pentru pregătire politică, la care militanți bine informați și pregătiți expuneau ideile socialismului științific, a constituit o practică obișnuită în mișcarea muncitorească din țara noastră, încă din acea perioadă, sub îndrumarea lui Anton Bacalbașa, Constantin Mille, Al. Ionescu și a multor altora. Ideea transformării revoluționare a societății în spiritul principiilor *Manifestului comunist* a fost propagată în cadrul acțiunii de educare politică a maselor muncitorești, în vederea atragerii lor la luptă împotriva rînduielilor e-

xistente, precum și în documentele programatice ale organizațiilor muncitorești. Iată, de pildă, ce citim, printre altele, în *Manifestul partidei muncitorilor*, lansat cu prilejul alegerilor parlamentare din 1891: „Scopul nu ne e tîmăduirea, cîrpirea societății moderne; noi nu vrem să facem societatea aceasta să poată dura mai mult, ci voim să sosească mai repede timpul cînd această organizare să fie înlocuită prin organizarea socialistă, în care toate instrumentele de muncă — pămîntul, minele, fabricile, atelierele etc. — să fie proprietatea colectivă a societății întregi” (*Munca*, 10 martie 1891).

Un element deosebit de semnificativ pentru nivelul gîndirii marxiste a fondatorilor partidului clasei muncitoare din țara noastră îl reprezintă înțelegerea caracterului deschis, a spiritului creator, propriu socialismului științific. În articolul-editorial cu privire la proiectul de program al partidului, Anton Bacalbașa observa că „în toate țările din lume, socialismul științific se deosebește de utopisti și de anarhiști prin aceea că el nu se închide în cercul strîmt al unei doctrine de cabinet, al unor formule infailibile, cărora să li se dea putere de a sfida veacurile. Cu evoluțiunea socială săvîrșită pe nesimțite, socialismul științific își modifică și el unele amănunțimi de idei, adaptîndu-se noilor cerințe ale societății” (*Munca*, 13 decembrie 1892). Acest enunț teoretic își găsea ecou în permanentul efort de a ține seama de noile elemente care apăreau în societatea românească. „Mai trebuie să studiem bine și cu de-a mîruntul toate nevoile țării, să vedem ce anume puncte din vechiul nostru program [Ce vor socialistii români? — N.C.] corespund situației de la noi, ce puncte noi trebuie să mai adăugăm și mai cu seamă să stabilim un program practic bine adap-

tat cu cerințele și nevoile unei țări agricole ca a noastră” (*Munca*, 10 mai 1892).

Pasiunea cunoașterii

În acest cadru de dezbateri creatoare, în noiembrie 1892, a fost tradus în românește și tipărit *Manifestul comunist*. Publicarea lui, după cum reiese din prefața traducătorului, Panait Mușoiu, avea drept scop să contribuie la clarificarea ideologică: „În timpul din urmă — scria P. Mușoiu — s-au încins discuții serioase asupra socialismului” și de la aceste discuții „o lume întreagă așteaptă lămuriri, vrea să se dumească”. Cu energia-i cunoscută, în anul imediat următor (1893), Ioan Nădejde a realizat o nouă traducere, însoțită de un *Adaos*, în care îndemna la însușirea creatoare a principiilor *Manifestului*, la luarea în considerație a condițiilor specifice de timp și de loc, cu totul altele decît cele din Germania anului 1847.

În ajunul Congresului de constituire a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România din 1893, C. Mille aprecia, pe bună dreptate, că, după 14 ani de dezvoltare a mișcării socialiste, „încetul cu încetul ideile au început a se limpezi și mișcarea socialistă română deveni pur marxistă și din punctul de vedere al teoriei și din punctul de vedere al practicii...” (*Munca*, 7 iunie 1892).

Credincioși principiilor socialismului științific, socialiștii români dovedeau, totodată, un puternic simț istoric al realităților românești, pe toate planurile. După ce s-a anunțat data Congresului, au apărut numeroase articole care stabileau sarcinile organizatorice și programatice ale viitorului partid, pe baza studierii cît mai temeinice a realităților din România. „Noi trebuie să facem la Congres o

discuție lungă și aprofundată asupra întregului program, trebuie apoi să-l completăm cu o mulțime de puncte asupra socialismului agrar, în privința căruia nu ne putem aproape deloc servi de experiența străinătății", în care scop se recomanda cu insistență „tovarășilor de idei” să facă o amplă documentare pe teren, în lumea satelor, „să cerceteze pe larg care e starea țăranului..., să vadă ce dorințe și ce aspirații au ei și cum primesc ideile socialiste” (*Munca*, 24 mai 1892).

În lumina acelorasi debateri creatoare, delegația P.S.D.M.R. (C. Dobrogeanu-Gherea, C. Mille, I. Radovici, Gr. Panaitescu și Digrim) la Congresul socialist de la Zürich (6-13 august 1893) a ridicat din nou principiul de mare însemnătate, al datoriei oricărui partid de a acționa în conformitate cu condițiile specifice țării lui. Recunoscând că, față „de muncitorii din orașe, socialistii români n-aveau decât să urmeze calea trasă de frații lor din Occi-

dent”, în raportul prezentat atrăgeau atenția că, în privința muncitorilor de la sate, „luptătorii români s-au găsit obligați de a deschide o cale nouă socialismului”. Raportul lor a determinat Congresul să adopte o rezoluție în care se preciza că „una din datorile cele mai de căpetenie pentru democrația socialistă din toate țările este de a organiza pe muncitorii agricoli, ca și pe muncitorii industriali, și de a-i înrola în rândurile marelui armate a socialismului internațional”. La propunerea delegației române, s-a hotărât ca primul punct de pe ordinea de zi a viitorului congres să fie problema țărănească.

În 1896, la Londra, unde a avut loc următorul congres, pe baza rapoartelor prezentate de mai multe delegații, s-a ajuns la concluzia că, date fiind situațiile deosebite din fiecare țară, „trebuie lăsat fiecărei naționalități modul ei specific de rezolvare a problemei agrare”.

Ideile socialistilor români au cunoscut o difuzare largă și prin

intermediul revistei *L'Ère nouvelle*, editată la Paris în anii 1893-1894 de către socialistul român G. Diamandi.

Participarea delegațiilor mișcării muncitorești și socialiste din România la congresele internaționale amintite mai sus a prilejuit vii dezbateri și schimburi de idei, la care aportul socialistilor români a fost remarcabil, cel puțin în două probleme: aceea a raportului dintre mișcarea muncitorească și țărănime și aceea a afirmării curentului socialist în țări mai puțin dezvoltate, cum era și cazul României. În ce privește această a doua problemă, experiența dezvoltării unui puternic curent de gândire socialist în România a generat o literatură de explicare, motivare și aplicare a ideilor socialismului științific. „Într-un timp de două decenii — aprecia C. Dobrogeanu-Gherea — socialismul a dat un ideal și un reazim moral... Succesul socialismului român a fost chiar relativ mai mare decât în două țări din Occident”.

I. C. Alaiasiu

150 ani
de presă
românească

TREI GAZETE PENTRU TOȚI ROMÂNII

Dr. ALEXANDRU DUȚU

„Avem cînstă a face cunoscut cînstîtului public că, cu începerea anului nou sau cel mult a anului astronomic, adică cu începutul lui martie 1829, se vor ivi și începuturile gazetei rumânești Curierul Bucureștilor. Acest vestitor de obște [ziarul]... astăzi cunoaște mai toate limbile Evropii, încă și ale acelor nații ce trăiesc supt apărarea și ocrotirea altor legi și foarte trist era pentru noi, lubiților români, cînd el încă pînă acum nu cunoștea limba noastră și noi vestirile lui le primeam în limbi străine, în vreme ce ne aflăm în pămîntul nostru și trăim supt legile și cîrmuirea noastră... Acum poate cineva vedea pe simșitorul român curgîndu-i lacrimi de bucurie, văzînd în toate casele bătrîni, tineri, bărbați, femei, învățați și mai de rînd, îndeletnicindu-se și petrecînd cu gazeta în mînă și înmulțindu-și idelle avînd cunoștință și ținînd un șir de împlîrîrile lumii; va putea cineva vedea încă și pruncii cei mici lăsîndu-și jocurile lor cele nevinovate și adunîndu-se împrejurul murelor și țărilor lor ca să citească ei singuri sau să asculte gazeta”.

Cu aceste cuvinte începea înștiințarea pe care o răspîndeau prin București și prin alte orașe ale Țării Românești, la sfîrșit de an 1828, „dătătorii gazetelor: I. Eliad și C. Moroiu”. Inițiatorul Curierului și cel care avea să-l dirijeze era Ion Heliade Rădulescu, care, în decembrie 1828, îi scria lui Andrei Popovici, reprezentantul la Craiova al firmei bancherului Constantin Hagi Pop din Sibiu, că periodicul pe care-l plănuia de mult era gata de apariție și-l ruga să facă cît mai multe abonamente. În înștiințare se indica tuturor celor care se arătau dornici să sprijine gazeta, locurile unde puteau depune sumele de bani, pentru abonamente: în București — la semnatarii înștiințării, în Craiova — „la casa

d. H. Constantin Pop”, în județe — la sameșul județului (administratorul financiar).

Heliade plănuise, de la bun început, o gazetă destinată tuturor românilor. În scrisoarea către Andrei Popovici, care nu era numai un om implicat în comerț, ci și un cititor cu bună pregătire, fiind prieten cu Petru Poenaru, Heliade îi amintea că despre o revistă, în înțelesul deplin al cuvîntului, fusese vorba în discuțiile lor anterioare. Periodicul ar fi urmat să aibă titlul *Gazeta românească*. Așadar, nu un curier cu circulație restrînsă, ci o revistă pentru toți românii. Înștiințarea enumera, pe lîngă locurile din Țara Românească, orașe unde se puteau face abonamente: Iași, Brașov, Sibiu, Blaj, Arad. De asemenea în localități din Bucovina, ba chiar și în Pesta „la d.A. Grabovschi”.

Periodicul a apărut la 8 aprilie 1829 sub titlul *Curierul românesc*. Cîteva zile mai tîrziu, la 17 aprilie, Gheorghe Asachi scotea și el de sub tipar o înștiințare privind o „gazetă românească” la Iași. Editorul preciza că această gazetă va apare de două ori pe săptămînă și se va numi *Albina românească*. Semnificativ este faptul că ambii cîrturari au avut în minte reviste care să se adreseze tuturor românilor. Cîteva ani mai tîrziu, la 12 martie 1838, cînd primea, în sfîrșit, aprobarea de a publica o revistă cu apariție săptămînală, George Bariț se afla în legătură cu Heliade, cu Kogălniceanu și cunoștea aspirațiile cititorilor români de pretutindeni; dar el își intitula, precaut, periodicul: *Gazeta de Transilvania*. Cele trei publicații au marcat un moment important în istoria poporului nostru, tocmai datorită faptului că s-au adresat românilor de pretutindeni și au abordat probleme de cel mai mare interes.

Cel trei întemeietori de periodice de mare răsunet au avut în vedere lărgirea orizontului de cunoștințe, prin luarea în posesie a „îmbunătățirilor și înaintărilor minții omenești”, cum spunea Asachi, transmiterea cunoștințelor nu numai unui grup restrâns, ci maselor largi, adică „împărtășirea ideilor la toate clasele de oameni”, cum scria Bariț, în 1838, precum și consolidarea conștiinței naționale în vederea marii lupte pentru unirea și independența ce se anunțau. În acest sens, Heliade răspundea lui Costache Negruzzi, că, după părerea lui, „ca să apropie cineva duhurile contemporane”, ca să se cimenteze noile solidari-

tăți din societatea română, intrată pe un nou făgaș de dezvoltare după mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu, și să consolideze cultura națională, „altă școală n-am văzut mai înlesnitoare decât o gazetă și un teatru. Cea dintâi, pentru cei care știu a citi, și cel de-al doilea și pentru unii și pentru alții”. În numele principiilor generoase care cuprindeau Europa, străbătută de lanțul revoluțiilor, între 1789 și 1848, a apărut presa românească, pusă, de la nașterea ei, în slujba libertății, a fraternității, a egalității și înflorind sub impulsul luptei de afirmare națională.

Cu 100 ani mai înainte

Cerința de a ști ce se întâmplă în cele trei țări românești și în alte părți ale lumii, atât în viața politică, cât și în cea intelectuală, este pusă clar în lumină de calendarele care au început să apară în limba română, cu mult înaintea gazetelor, încă de la începutul secolului XVIII, împărtășind date despre economia casnică, despre bilciuri, cursul banilor, înștiințări administrative, dar incluzând și file de istorie sau povestiri. Un astfel de calendar a apărut în 1733, în centrul cu o intensă viață intelectuală din Șcheii Brașovului, pentru ca, în 1785, un voluminos almanah, de 273 pagini, să vadă lumina tiparului la Iași. În prefața pu-

blicației ieșene se arăta că „în multe chipuri și în multe feluri omul iubește a cerca științele și cele vrednice învățaturii, cum din istoriile cele vechi, așa și din scripturile (adică lucrările) cele nouă. Mai ales și pentru doctoriile cele cu lesnire și fără de cheltuială ce se găsesc pe la casele celor săraci, ca să le folosească la vremea boalelor lor. Bine este ca să știe omul și cele patru vremi ale anului cum va purta grija la iconomia casii lui”.

În anii în care se vorbea despre „luminare” și „cultură”, la sfârșitul sec. XVIII, almanahurile s-au înmulțit. Totodată, au început să se difuzeze mai intens dispozițiile administrative, atât în Transilvania, cât și în Moldova sau Țara Românească, după cum ne indică

acele „așezăminturi” ale lui Iosif II, tipărite în 1786, sau proclamația aceluiași împărat pentru desființarea iobăgiei, publicată în 1785, în anul în care se imprima la Iași un hrisov despre dani, căsătorii etc. al lui Alexandru Mavrocordat. Dar aceste impulsuri, venite din partea cercurilor oficiale, și cerința tot mai imperioasă a celor știutori de carte, nu s-au îmbinat pentru a oferi cititorilor o publicație periodică, datorită temerilor ce pluteau în lumea principilor și a monarhilor absoluți. Repetatele încercări ale intelectualilor transilvăneni de a întemeia o presă regulată s-au văzut înăbușite cu duritate. În 1795, „Societatea filosofească a neamului românesc în mare principatul Ardealului” publica o înștiin-

țare prin care anunța apariția unor *Vestiri filosofice și moralicești*, care însă nu au mai ajuns să vadă lumina zilei. În 1814, Alexie Lazaru, profitând de permisiunea autorităților habsburgice acordată pentru imprimarea unor broșuri antinapoleoniene, căuta să extindă autorizația și să editeze un periodic, *Novele*, cu știri curente. Dar nu a reușit nici el. În 1821, poliția refuza să elibereze aprobarea pentru înființarea unei reviste în limba română, sub motivul că „epoca noastră demonstrează că primul pas pentru afirmarea maselor a fost totdeauna făcut prin întemeierea unui ziar politic”. Acesta a fost argumentul în numele căruia au fost respinse și cererile lui Ioan Billenț, Mihail Bojadschi și Constantin Doma de a publica ziare românești.

Alte încercări s-au lovit de greutăți materiale, precum acoperirea cheltuielilor de editare și difuzare. De aceea ritmul de apariție al celor mai vechi reviste nu a putut fi prea viu și nici de lungă respirație. Este ceea ce ne indică almanahul-magazin al lui Theodor Racoce, din 1820, *Chrestomaticul românesc* sau publicația lui Zaharia Carcalechi, *Biblioteca românească*, din 1821. Aceeași soartă a avut și *Fama Lipskii*, editată de munteanul Ioan Mihail Rosetti și moldoveanul Anastase I. Lascăr, aflați la studii la Leipzig. Ei au reușit să scoată patru numere în tipografia cu litere chirilice a lui Breitkopf și Härtel, după care *Fama Lipskii* a încetat să mai apară.

Preocuparea lui Heliade Rădulescu de a-și asigura o solidă bază materială pentru periodicele sale tipărite în acest timp este ușor de înțeles. Gheorghe Asachi a cunoscut mai puțin aceste constrângeri, atât datorită legăturilor sale cu cercurile oficiale de la Iași, cât și datorită propriei sale poziții materiale: cărturarul, spunea George Sion, era „referendariu, titlu ce mi se părea că echivala cu acela de vodă al școalelor”. De aici și o notă ceva mai conservatoare care apare în publicistica lui Asachi, deși marele cărturar s-a afirmat nu mai puțin ca un deschizător de drumuri, mai ales datorită

curiozității sale intelectuale. Același Sion ne spune că, în camera lui de lucru, „pe de lături erau mai multe dulapuri cu cărți, iar în mijloc o masă mare, pe care erau rechizite de scris, mai multe cărți mari deschise, instrumente inginerești, tablouri litografiate, pietre litografice, forme tipografice și altele care toate păreau a-mi spune că Asachi e și mai învățat decât ausisem”.

Heliade Rădulescu și-a aflat sprijin în Societatea literară, mai ales în animatorul acesteia, Dinicu Golescu, și apoi în Societatea filarmonică, din 1833, cu ajutorul căreia a dat la iveală *Gazeta Teatrului Național*. Totodată, el s-a preocupat și de captarea unui număr cât mai mare de abonați. Avea legături cu banchele Constantin Hagi Pop, spirit luminat, a cărui rudă, Zenovie,

este unul dintre primii călători români în Anglia. Heliade întreținea, de asemenea, o grăitoare corespondență cu Andrei Popovici, Ioniță Minovici, Stan Popovici, toți legați de Constantin și Zenovie Hagi Pop. Prin ei, cerea literă tipografică românească, un ucenic, Iosif, aflat în atelierul lui Hochmeister de la Sibiuși, cu precădere, extinderea rețelei de abonați.

De la Blaj la Veneția

În acest fel, revistele lui Heliade au avut un solid punct de sprijin la Sibiu, au fost susținute material de cititori din Craiova, Iași și Brașov sau Blaj, au ajuns chiar pînă la Viena. *Curierul românesc* s-a adresat, în aceste condiții,

tuturor românilor și audiența a inspirat un anume caracter periodicului, a depășit statornic frontierele feudale care mai despărteau provinciile române, în prima parte a secolului trecut. În timp ce *Albina românească* nu a cunoscut o difuzare prea mare, lista de abonați din 1829 indicând numai 195 adrese, în cea mai mare parte din Iași, *Curierul românesc* s-a difuzat mai bine, iar suplimentul lui literar care a apărut între 1837 și 1847, *Curier de ambe sexe*, a ajuns până la 1 300 abonamente. Ci-

fra nu este neglijabilă; Zaharia Carcalechi, un editor cel puțin la fel de activ ca și Heliade, întrucât a știut să atragă la publicația lui, *Biblioteca românească*, colaboratori din Moldova și Țara Românească și să o difuzeze în toate regiunile locuite de români, a ajuns să aibă 429 abonați (dintre care, semnificativ, 88% erau din Principate).

O difuzare cu adevărat impresionantă a cunoscut *Gazeta Transilvaniei*, după cum a demonstrat, într-un studiu recent, cercetătorul George Em. Marica; periodicul lui Bariț a pătruns la sate și a ajuns până în orașele unde se aflau ofițeri transilvăneni, la Verona, Padova, Veneția. Toate aceste publicații au sporit interesul pentru cuvântul tipărit care lumina mintea și limpezea căile de acțiune. Cel mai grăitor indicu ni-l oferă revista ieșită din colaborarea munteanului Nicolae Bălcescu cu transilvăneanul August Treboniu-Laurian care se adresa tuturor românilor, aducându-le aminte de țara unde locuiesc nedespărțiți strămoșii lor: *Magazin istoric pentru Dacia*. Din datele pe care le deținem rezultă că acesta a fost periodicul din epoca prerevoluționară cu cel mai mare succes, ajungând la 1 500 exemplare, dintre care 200 în Transilvania. Important este faptul că abonații s-au recrutat din rîndul elementelor cele mai luminate ale boierimii și din intelectualii cei mai avansați, aceiași care citeau și *Gazeta de Transilvania*.

Publicațiile amintite au contribuit direct, prin această audiență a lor, formată din cititori din cele trei provincii, la cimentarea culturii naționale și la impulsionearea luptei comune pentru drepturi sociale și politice. Ele au contribuit și la stringerea intelectualilor angajați în lupta pentru libertate politică și unitate națională într-un front unic.

Pe deplin grăitor este, în acest sens, jurnalul de călă-

torie al lui Timotei Cipariu scris cu ocazia vizitei sale la București, în 1836. El mărturisește că, îndată ce a ajuns la București, s-a îndreptat spre casa lui Heliade Rădulescu. Nu l-a găsit de prima dată și a insistat la locuința din Colentina, „loc adevărat pentru un literator, cui așa e de scumpă vremea și atîtea cuprinderi are, cu totul de lipsă, de folos, sănătos și desfatat”; în sfîrșit, la 8 august a avut loc întrevvedere mult dorită, zăbovind toată ziua în locul în care i s-a arătat „un orizont nemărginit: către miez-noapte Colentina, de-aici Plumbița, cu institut pentru cerșitori (în tot Bucureștiul nu vezi un cerșitoriu), mai încolo Măruța, cu S. Pantelimon etc. În tipografie ne-au arătat vîrsătoria [zețăria], bătarea de matrice [matrițe] etc. Și-am avut norocirea a întîlni pe d. Roset [Ioan Roset]. Cu același prilej m-au răcinit [tratat] cu 15 bucăți — parte teatru, parte altfel de cărți — ce s-au tipărit într-o sa tipografie”. Peste cîțiva ani, în 1847, Cipariu a editat, la Blaj, primul ziar tipărit în întregime cu litere latine: *Organul lumînării*.

Un alt exemplu al eforturilor comune depuse de cînturarii români ni-l oferă corespondența dintre Heliade Rădulescu și Costache Negruzzi privind formarea unei literaturi naționale, corespondență care a fost făcută publică prin apariția scrisorilor în *Muzeul Național*, supliment, în anii 1836-1838, al *Curierului românesc*. Cît privește legăturile cu George Bariț, ele au fost foarte strînse de la apariția *Foii literare*, la 1 ianuarie 1838, revistă care, la 2 iulie același an, avea să-și schimbe titlul într-un nume care a rămas întipărit în inima românilor din totdeauna: *Foaie pentru minte, inimă și literatură*. Această revistă s-a dorit, de la început, o completare a efortului făcut în Moldova și Țara Românească, pentru că, scria Bariț în înștiințarea prin care lansa *Foaia*, la 9 decembrie 1837: „Dar cum, domnol! noi ardelenii, atunci cînd frații noștri de peste Carpați cetesc cinci-șase gazete și foi literare în limba românească, să

În pp. 16-17: detaliu din frontispiciul gazetei *Curierul românesc*

Intemeietorii presei românești: munteanul Heliade Rădulescu, moldoveanul Gh. Asachi și transilvăneanul Gh. Bariț

rămînem de la o astfel de întreprindere, care cel mult patru sau cinci sute de patrioți și naționalști literați și bine simțitori sînt în stare de a o sprijini și ținea în floare?"

Revista de înaltă ținută, ea s-a răspîndit pe întreg cuprinsul teritoriului român și a fost într-un permanent schimb de știri cu publicațiile de la București și Iași. În iunie 1838, Heliade îi scria lui Bariț: „Doresc acum a începe o corespondență încai la cite două săptămîni a avea relații între noi. Cu acestea ne vom deslusi ca să vezi cum merg lucrurile pe aici... Eu, decum s-a început *Foiaia literară*, am avut o ascunsă bucurie care totdeauna n-am putut a mă opri a o da pe față la orice prilej s-a arătat. Cîntesc scopul d-ta, alegerea locului, care ai ales a-ți statornici redacția [Brașov], metodel cu care mîi *Foiaia*, limba și stilul d-ta și rivna și jărtfîle ce faci pentru compatrioții noștri. O corespondență între noi ne va înțelege mai bine, voi primi băgările d-ta de seamă și voi împărtăși pe ale mele și vom căuta să avem un scop și o inimă înaintea ochilor, la care vîz că pătrunderea și rivna d-ta te împinge și te mină ca un adevărat român”.

Unire în cuget, unire în simțiri...

Acest scop comun l-a slujit presa română la începuturile ei și tot mai limpede după aceea: consolidarea unității culturale, care dădea un suport de nezdruccinat luptei pentru unitatea politică. O unitate care oferea garanția unei independențe depline într-o zonă în care se înfruntau mari imperii. Este un filon viguros ce străbate paginile periodicelor din prima etapă a istoriei presei române. *Curierul românesc* și *Albina românească* își propuneau să introducă și pe calea informației și a comunica-

rii cultura română în circuitul european, vorbind despre realizările românilor de pretutindeni, înfățișînd împliniri culturale și înfăptuiri de civilizație din întreaga lume. Apoi sfera s-a extins și au apărut, prin aceeași sirguință a lui Heliade, *Gazeta Teatrului Național* și *Muzeul Național*, iar din inițiativa lui Cezar Bolliac, care adresa un cald apel lui Negruzzi la unirea eforturilor spre progresul literaturii ce asigura „întărirea civilizației” la „toate națiile”. *Curiosul* — jurnal de literatură, industrie, agricultură și nouătăți. În 1837, Ioan Barac își propunea să ofere substanță lecturilor din zilele de răgaz, publicînd *Foiaia Duminicii*, pe care o va continua, după dispariția ei, celebra *Foiaie* a lui Bariț. Tot în 1837 a apărut suplimentul literar al *Albinei: Albina românească*, iar la București *Curier de ambe sexe*, în timp ce Florian Aaron și G. Hill editau o gazetă „politică, industrială, comerțială și literală” cu nume de la sine grăitor: *România*. După *Gazeta de Transilvania* va apare un periodic cu un program și mai limpede formulat în sensul nu numai al încurajării, dar și al reflectării culturii naționale, în ansamblul ei: *Dacia literară*, din 1840, editată de Mihail Kogălniceanu care scria în *Introducere* că „foaia noastră va fi un repertoriu general al literaturii românești, în carele, ca într-o oglindă, se vor vedea scriitorii moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni, bucovineni, fieșterele cu ideile sale”.

La 1848 apăreau 18 periodice, iar în 1866 erau editate 63 reviste și ziare. Numărul indică o intensificare a acțiunii culturale, dar și o diversificare a activității intelectuale. În partea a doua a secolului au văzut lumina tiparului nu numai ziare politice și reviste literare, ci și periodice științifice, cu caracter economic etc. Scopul care domina era acela al cimentării culturii naționale și de aceea, în 1845, cînd apărea *Magazinul istoric*

pentru Dacia, cu un clar program național, revista era salutată cu căldură la Iași, în *Albina românească* și la Brașov, unde *Foiaia pentru minte, inimă și literatură* scria: „Noi socotim că nu este un om în care bate o inimă cu simțăminte de român pe care să nu-l intereseze această operă națională”.

Evident, acest program, elaborat de o generație de intelectuali entuziaști care au dorit să înalte patria lor la nivelul de civilizație atins de alte țări din Europa, se întemeia și conferea un sens nou mărturiilor și direcțiilor aflate în tradiția culturală. Ei știau prea bine cît de intens circula cartea în limba română, din sec. XVII înainte, pe întreg întinsul patriei și ce forță de convingere se afla în opera predecesorilor, Dimitrie Cantemir sau Varlaam, Simeon Ștefan sau cărturarii munteni.

Programul care a însuflețit pe marii promotori ai culturii române de la mijlocul secolului trecut a fost plămădit din concluziile înțelepciunii și vitejiei strămoșilor, din analiza lucidă a mișcărilor intelectuale din epoca nouă, din dorința nobilă de a asigura poporului român o viață demnă, în libertate și dreptate. Cînd vorbea de „un scop și o inimă”, Heliade evoca lucruri de toți înțeleșe, indiferent că trăiau la Brașov, Iași sau București.

La rîndul lui, Mihail Kogălniceanu, cînd saluta, ca vechi colaborator, *Gazeta Transilvaniei*, la 50 ani de apariție, în 1888, îndemna pe compatrioții săi la „unire, unire deplină între voi, unire în cuget, unire în simțiri, cum zice nemuritorul bard național”. Arhitect al culturii române moderne, alături de Heliade, Asachi, Bariț și mulți alții, Kogălniceanu știa prea bine ce rol dețineau presa în revoluția de la 1848, în unirea din 1859, în lupta pentru independență și putea întrevedea mișcarea evenimentelor ce duceau spre Marea Unire de la 1 decembrie 1918.

**9 septembrie 1944 -
9 septembrie 1979**

BULGARIA — ANUL XXXV

Prof. KIRIL VASILEV

Care era situația politică din Bulgaria la începutul și în cursul celui de-al doilea război mondial?

La cîrma țării se afla guvernul prezidat de Gheorghi Kișelvanov, instalat în noiembrie 1935 și format în întregime din simpli executori ai voinței țarului Boris III și, implicit, a claselor exploatare. Acestea aruncaseră toată povara noului crize economice, ale cărei prime simptome se manifestaseră încă de la sfîrșitul anului 1937, asupra maselor muncitoare și, în primul rînd, asupra proletariatului. În 1939, Bulgaria număra 120 000 șomeri. Economia țării era infeudată Germaniei hitleriste: în același an, 1939, 70 la sută din comerțul exterior se realizau cu cel de-al treilea Reich.

Pentru a zădărnici opoziția cercurilor burgheze ostile fascismului și susținătoare ale unei orientări spre Anglia și Franța, țarul a dizolvat Adunarea națională. În urma alegerilor legislative, ținute în decembrie 1939-ianuarie 1940, în condițiile unei sălbatice terori, s-a constituit un parlament docil, care a funcționat ca un instrument de ratificare a deciziilor Palatului. La 15 februarie 1940, a venit la putere un guvern condus de prof. Bogdan Filov, care a acționat sistematic în vederea unei înjugări depline a Bulgariei la carul de război nazist, desfășurînd o intensă activitate antipopulară.

Condițiile de viață ale maselor muncitoare se înrăutățeau necontenit. Hitleriștii jefuiau țara, importante resurse erau afectate înarmării, prețurile produselor de primă necesitate creșteau vertiginos, iar puterea de cumpărare a oamenilor muncii scădea într-un ritm cospunzător. La 1 martie 1941, guvernul Filov s-a raliat oficial la Pactul tripartit germano-italo-japonez. În aceeași zi, trupele Wehrmachtului au intrat în Bulgaria, care a devenit astfel o bază militară a hitleriștilor, în vederea vitoarelor lor agresivități împotriva altor state. Mai mult decît atît, în mai 1941, guvernul Bulgariei au trimis trupe de ocupație în Grecia și Iugoslavia, țări care fuseseră invadate de naști cu o lună mai înainte.

În virtutea acordurilor încheiate în același an, guvernul își lua asupra sa întreținerea trupelor naziste staționate în țară, ca și cheltuielile necesitate de instalațiile și construcțiile militare ale Wehrmachtului. Prevederile cuprinse în acorduri s-au extins și asupra teritoriilor din Iugoslavia și Grecia, ocupate de armata bulgară.

Dar, în ciuda terorii dezlănțuite de țar și de acoliții săi din guvernul Filov, poporul bulgar s-a ridicat la luptă hotărîtă împotriva fascismului, din inițiativa și sub conducerea încercatului partid al comuniștilor — Partidul Muncitoresc Bulgar. Deși se afla în adîncă ilegalitate, deși numeroși militanți și simpatizanți ai săi au căzut victime călăilor din poliție și jandarmerie, Partidul Muncitoresc Bulgar nu a pierdut nici o clipă contactul cu proletariatul și cu celelalte categorii de oameni ai muncii de la orașe și sate, îndrumîndu-le și organizîndu-le în marile lor sarcini naționale și sociale — eliberarea țării de sub dominația fascistă, pentru apărarea intereselor legitime ale maselor populare, împotriva antrenării Bulgariei în război alături de cel de-al treilea Reich.

Propunîndu-și ca țeluri izgonirea cîmpitului hitlerist, abolirea dictaturii fasciste, salvarea patriei de o catastrofă națională, Partidul Muncitoresc Bulgar s-a sprijinit direct pe elanul revoluționar al poporului. Despre lupta armată a comuniștilor și patrioților bulgari, revista noastră a scris în repetate rînduri (vezi, de exemplu, nr. 9/1974 și 9/1977). În paralel, partidul a adoptat, ca linie strategică, stringerea tuturor forțelor antifasciste și patriotice într-un front național unit. În 1942, partidul a inițiat crearea unui larg Front al Patriei, adresîndu-se partidelor nefasciste — Uniunea Agrară, socialiștilor, radicalii, democrații, liberalii, gruparea „Zveno” etc., cerîndu-le să-și unească eforturile pentru a salva țara. Dacă unul dintre lideri au început prin a refuza sau a șovăi, alții au răspuns cu promptitudine apelului. Dar chemarea a avut un puternic răsunet mai ales în rîndurile maselor

populare, care s-au grăbit să îmbrățișeze programul Frontului Patriei și să acționeze în conformitate cu directivele sale.

La 28 august 1943, țarul Boris a murit pe neașteptate, locul pe tron fiindu-i luat de fiul său minor, Simeon II. Din ordinul lui Hitler, s-a constituit un consiliu de regență, în care rolul principal îl avea Bogdan Filov. La 14 septembrie, s-a format un nou guvern, prezidat de fostul ministru de Finanțe, Dobri Bojilov. Schimbările survenite nu au făcut decât să accentueze și mai mult aservirea Bulgariei față de Germania hitleristă. Datorită acestora către Bulgaria, care reprezentau suma de 10 miliarde de leva în 1941, aveau să se ridice la 70 miliarde de leva în 1944. Un număr de 36 companii industriale, financiare și comerciale germane, cu agențiile în mai toate orașele, sufocau economia bulgară, realizând supraprofituri gigantice.

În anii 1943 și 1944 însă au avut loc profunde transformări pe fronturile militare și în situația politică și diplomatică internațională. Strălucitele victorii înregistrate de armata sovietică la Stalingrad, apoi la Kursk și în celelalte mari bătălii care au urmat, debarcarea

forțelor engleze și americane în Africa de Nord și Italia (ceea ce a dus la prăbușirea regimului mussolinian), creșterea considerabilă a mișcării de rezistență în întreaga Europă au schimbat raportul de forțe în favoarea coaliției antihitleriste.

În vara lui 1944, strălucitele ofensive sovietice, desfășurate pe toată lungimea Frontului de Est, ca și debarcarea reușită de aliații occidentali în Franța, au marcat începutul ultimei faze a războiului. Victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiliberale de la 23 August, în România, a jucat un rol uriaș pentru situația din întreaga Europă de Sud-Est, punând trupele hitleriste din Balcani sub amenințarea de a fi încercuite și nimicite într-un răstimp foarte scurt.

Așa cum era și firesc, evenimentele amintite au avut o influență dintre cele mai benefice asupra luptei de eliberare a poporului bulgar. Despre biruința care a încununat această luptă vorbește, în rîndurile de mai jos, profesorul universitar Kiril Vasilev (titlul și subtitlurile aparțin redacției noastre).

F.M.

17 sabotaje pe zi

În iulie-septembrie 1944, starea revoluționară din Bulgaria ajunge la maturitate, datorită atât acutei crize din sinul clicii conducătoare, cât și avântului revoluționar al poporului. Monarho-fasciștii nu mai pot guverna prin vechile metode, iar masele populare oprimate nu mai vor să îndure sfîngeroasă dictatură fascistă.

Burghesia speră în dezintegrarea blocului antihitlerist mondial, contînd pe încheierea unui armistițiu între Statele Unite și Anglia, pe de o parte, și Germania, pe de altă parte, și declanșarea unei lupte comune împotriva Uniunii Sovietice. Optînd pentru o politică de manevre și de tergiversări, burghesia se grăbește să schimbe guvernul. Cabinetul lui Dobri Bojilov demisionează. La 1 iunie 1944, Consiliul de Regență numește un nou guvern, format din elemente germane și fasciste și condus de Ivan Bagrianov. Practicînd o politică perfidă, Ivan Bagrianov declară intenția sa de a scoate Bulgaria din acest război devastator. El caută chiar să ia legătura cu reprezentanții Frontului Patriei, cu cei ai partidului muncitoresc, fără a înceta însă să-i hărțuiască pe partizani.

Partidul denunță politica de

magică profascistă a guvernului Bagrianov, ordonînd unităților și brigăzilor sale, grupurilor de luptă și de sabotaj să-și intensifice acțiunile de masă. Operațiunile armatei insurecționale capătă un caracter net ofensiv. Partizanii ocupă simultan mai multe sate și obiective. Ei dezorganizează sistematic aparatul de stat fascist. În lunile iulie și august, operațiunile militare și actele de sabotaj depășesc cifra de 500 lunar, în medie, adică mai mult de 17 pe zi.

În vara lui 1944, puterea fascistă mobilizează întreaga armată și jandarmeria pentru a strivi forțele partizanilor. Dar acțiunea se soldează cu eșec. Din zi în zi, raportul de forțe se schimbă în favoarea Frontului Patriei. După ofensiva victorioasă de la Iași-Chișinău, a Frontului 3 Ucrainean, masele așteaptă cu mare bucurie apropierea armatelor sovietice de frontiera bulgară. Partidul este pe picior de război și gata să dea asaltul decisiv. La 26 august, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Bulgar adresează tuturor organelor de conducere și organizațiilor de partid circulara nr. 4, în care se poate citi: „Ceasul al doisprezecelea a bătut pentru Bulgaria”. Partidul stabilește ca sarcină revoluționară imediată răsturnarea dictaturii

fasciste și instaurarea unui guvern popular, al Frontului Patriei. Se ordonă partizanilor să pătrundă în localități și să instaleze organele noii puteri. Intrată în panică în urma înfrîngerilor hitleriste din Estul Europei, burghesia profascistă încearcă să-și salveze dominația prin manevre disperate. Fostul președinte al Parlamentului, Stoico Moșanov, este trimis la Cairo, pentru a cerși comandamentului englez încheierea unui armistițiu și trimiterea de trupe britanice.

La 2 septembrie, Consiliul de Regență încearcă o nouă posibilă salvare: numește un guvern condus de Konstantin Muraviev, un militant politic al Uniunii Populare Agrare Bulgare. O zi mai înainte, cabinetul Bagrianov a demisionat. Guvernul reacționar Muraviev, format din reprezentanți cunoscuți ai vechilor partide burheze, care însă nu au participat la aplicarea politicii fasciste, constituie o ultimă tentativă de înlăturare a revoluției și de amăgire a poporului și a Frontului Patriei, dar și o manevră pentru a cîștiga protecția Statelor Unite și Angliei.

Evenimentele îl depășesc însă pe Stoico Moșanov. La 5 septembrie, Uniunea Sovietică rupe relațiile diplomatice cu Bulgaria și îi declară răz-

Plovdiv, 9 septembrie 1944

boi. Armata sovietică intră triumfătoare în regiunile din Nord-Estul țării, întâmpinată de populație cu entuziasm și cu sentimente frățești. Burghezia, complet năucită și paralizată, nu mai poate exercita nici un fel de presiune asupra maselor. La ordinul partidului, armata insurecțională declanșează operațiuni militare hotărâtoare pe un front larg, intrând în numeroase localități și instaurând puterea revoluționară. Guvernul pierde controlul situației. Partidul și Frontul Patriei îndeamnă masele să întreprindă acțiuni categorice. În zilele de 6, 7 și 8 septembrie se desfășoară manifestații antifasciste. În orașe, muncitorii intră în grevă. Porțile mai multor închisori sînt sfărîmate și prizonierii politici eliberați.

Comuniștii decid

În această atmosferă revoluționară, Comitetul Central al partidului elaborează un plan concret pentru a da lovitură decisivă. Folosind ajutorul armatei sovietice, masele muncitoare, unite în sinul Frontului Patriei, sub conducerea partidului, sprijinite de unitățile de armată, declanșează, în noaptea de 8 spre 9 septembrie 1944, insurecția armată. Dictatura burgheză este înlăturată. Se instaurează pu-

terea populară revoluționară a Frontului Patriei.

Această victorie marchează începutul unei noi ere în istoria Bulgariei. Ea este rezultatul firesc al luptelor eroice purtate decenii întregi de către muncitorii Bulgariei, în frunte cu partidul, împotriva capitalismului și dictaturii monarho-fasciste. În această luptă, Partidul Muncitoresc Bulgar a creat și condus o armată insurecțională eroică, cu o înaltă conștiință a misiunii sale. Pînă la 9 septembrie 1944, ea număra cca. 18 300 oameni, iar împreună cu membrii grupurilor de luptă aproape 30 000 oameni. Partizanii se bucurau de sprijinul moral și material al poporului, beneficiind de o vastă rețea de agenți de legătură, formată din circa 20 000 persoane.

Dar poporul și partidul au plătit scump dobîndirea libertății. Mii de comuniști, membri ai Frontului Patriei, patrioți au pierit în închisori, ca și în piețe publice și pe străzi, în cursul ciocnirilor cu poliția, în munți și pe cîmpii, în lupte inegale cu bandele înarmate fasciste. În trei sau patru ani, inamicul a omorît în modul cel mai crud 9 140 partizani și aproape 20 000 agenți de rețea. Peste 60 000 antifasciști au fost arestați. Din ianuarie 1942 și pînă la 4 septembrie 1944, tribunalele militare au pronunțat 1 590 condamnări la moarte. Peste 30 000 patrioți bulgari au fost

înrolați în batalioane disciplinare sau aruncați în lagăre de concentrare. Într-un singur an, fasciștii au incendiat 2 139 case ale partizanilor și ale agenților de rețea.

La 9 septembrie, este creat primul guvern al Frontului Patriei, în frunte cu Kimon Gheorghiev, eminent militant al grupării „Zveno”. Cabinetul cuprinde patru comuniști, patru reprezentanți ai Uniunii Populare Agrare Bulgare, patru membri ai grupării „Zveno”, doi social-democrați, două persoane fără de partid. Ceva mai tîrziu, noului guvern i se alătură și membri ai partidului radical. Formal, monarhia nu este încă abolită. Se constituie un nou Consiliu de Regență, al Frontului Patriei.

Faptul că guvernul Frontului Patriei este format din reprezentanții mai multor partide și că miniștrii comuniști sînt în minoritate nu influențează asupra situației create: în cadrul guvernului, Partidul Muncitoresc Bulgar ocupă o poziție conducătoare. În toate problemele politice fundamentale, punctul său de vedere prevalează.

Sprijinindu-se pe masele populare ale Frontului Patriei, pe miliție și pe armata revoluționară, partidul comuniștilor bulgari joacă un rol conducător în sinul guvernului și organelor locale ale puterii și duce cu succes lupta pentru consolidarea dictaturii instaurate, a proletariatului.

2050 de ani de la crearea
primului stat dac centralizat
și independent

DAVE ȘI STĂPÎNII LOR

Dr. ALEXANDRU VULPE,
Institutul de arheologie din București

Astăzi este lucru unanim acceptat că, prin termenul dava, geto-dacii desemnau ceea ce alte popoare numeau oppidum sau polis, cu alte cuvinte o cetate-reședință, centrul unei formațiuni politice. Dificultatea înțelegerii în acest fel a termenului respectiv s-a datorat faptului că — citat în numeroase izvoare antice ca sufix la localități (Ziridava, Sucidava, Piroboridava ș.a.) — el nu era explicat de aceste izvoare. În Dicționarul lui Hesychios din Alexandria (operă redactată către sfârșitul sec. V sau începutul sec. VI), se spune că în limba tracilor, orașul s-ar numi leba. Cercetătorii au căzut de acord că această denumire reprezintă o greșeală de copist (respectiv d în loc de l; b se pronunța la acea dată v) forma corectă fiind deci la tracii de la Sudul Dunării, deva, iar în dialectele Nord-dunărene dava.

Deși nu indică explicit ce înseamnă o dava, izvoarele antice cuprind numeroase referiri la aceste cetăți-reședințe. Astfel, dintr-o relatare a lui Arrian, aflăm că în anul 335 î.e.n., în expediția întreprinsă la Nord de Dunăre, Alexandru Macedon a luptat cu geții, grupați lângă o cetate aflată nu departe de malul fluviului¹. Cercetările arheologice efectuate la Zimnicea au relevat existența unei dava a cărei dezvoltare se întinde între sec. IV și sec. I î.e.n. Nu știm dacă aceasta este cetatea întinsă de Alexandru Macedon în luptele purtate la Nordul Dunării. Cronologie ea este prima cetate menționată de izvoarele istorice.

De asemenea, după cum relatează Diodor — Dromichete, după victoria asupra lui Lysimach, l-a adus pe acesta, împreună cu sula sa în cetatea Helis; în lucrarea amintită, localitatea nu este definită ca o dava, dar putem deduce că era o astfel de cetate.

Mulți autori antici care în scrierile lor fac referiri la teritoriul patriei noastre amintesc existența unor cetăți care să fie cuprinse în noțiunea dava. Cele mai multe indicații de acest fel se află în Îndreptarul geografic al lui Ptolemeu, care cuprinde numele a peste 50 localități din spațiul carpato-dunărean. Lucrarea matematicianului și astronomului grec, bazată pe îmbunătățirea calculelor de longitudine și latitudine făcute de geograful grec Marinos din Tyr, dă coordonatele geografice ale principalelor așezări din lumea contemporanilor lui Ptolemeu, deci din sec. II e.n. Se pare însă că atât Marinos din Tyr, cit și Ptolemeu, au avut acces la comentariile geografice și la harta realizată de generalul roman M. Vipsanius Agrippa, din ordinul lui Augustus prin anii 26-23 î.e.n., așa că, de fapt, Îndreptarul geografic reflectă și situația existentă la începutul erei noastre și, desigur, și înainte de aceasta.

Trebuie precizat însă că sistemul de coordonate folosit de antici diferă sensibil față de cel actual, ceea ce face ca localizările calculate de geograful grec să nu reprezinte — pentru cercetătorul de azi — decât un indiciu relativ, identificarea unei așezări depistate arheologic cu cea menționată în Îndreptarul geografic constituind o ipoteză, cu un grad mai mic sau mai mare de certitudine.

Dacă informațiile scrise — opere ale unor autori antici sau inscripții — oferă date destul de sumare despre dave, mult mai darnice s-au dovedit cercetările arheologice. Cu ajutorul acestor cercetări s-a identificat un număr important de așezări de tip dava și s-au obținut mărturi care permit crearea unei imagini mai exacte despre ceea ce a însemnat un asemenea centru în viața strămoșilor noștri. S-au descoperit astfel numeroase așezări, datînd încă din perioadele mai vechi, din epoca bron-

¹ Magazin istoric, nr. 4/1979.

Harta a) București cu coordonatele longitudinale și latitudinale, valoare
 Probleme în îndreptarul geografic

zului, dar mai ales din prima epocă a fierului (800-300 î.e.n.). Întinderea și bogăția materialului arheologic găsit dovedesc că acestea erau centre de seamă, reședințele unor triburi sau ale unor uniuni de triburi. Alături de ele, în imediata vecinătate sau la distanțe mai mari, s-au depistat urmele unor așezări mai puțin importante — localități rurale sau sezoniere — ce gravitau în jurul marilor centre. În a doua jumătate a mileniului I, pe măsura apropierii de epoca de maximă înflorire a geto-dacilor din timpul lui Burebista, numărul acestor centre a fost în continuă creștere, iar evoluția lor economică și culturală a devenit tot mai intensă. Unele din davele existente în sec. I î.e.n. și-au avut obârșia încă din sec. IV î.e.n. (ca Zimnicea). Altele au apărut pe parcurs.

Cele mai multe așezări de tip dava, depistate pe cale arheologică, au fost datate în sec. II și prima jumătate a sec. I î.e.n. În vremea lui Burebista, numărul lor s-a redus, oglinzind tendința de centralizare, în dauna fărâmițării tribale, ceea ce constituie o mărturie a progresului politic înfăptuit de societatea geto-dacică în perioada ei de maximă dezvoltare. Desigur, procesul trebuie văzut în întreaga sa complexitate, de unde nu au lipsit frământările, care uneori au îmbrăcat forme mai ascuțite. Trebuie, de asemenea, ținut seama că, în cuprinsul unei uniuni tribale, fiecare trib se bucura de o relativă autonomie, în care autoritatea unui șef dintr-un centru anume, deși recunoscută de ceilalți șefi de triburi, era deseori con-

testată. Așa trebuie înțeles pasajul din Geografia lui Strabon (VII, 3,11): „...cînd împărțat August a trimis o armată împotriva lor [a geto-dacilor] puterea era împărțită în cinci state ... Astfel de împărțiri sînt vremelnice și se schimbă, cînd într-un fel cînd într-altul”. Domnia lui Burebista are, printre altele, marele merit de a fi reușit ceea ce înaintașii au izbutit rareori și pe suprafețe mai puțin întinse: unirea și recunoașterea unei autorități centrale.

O parte dintre dave și-au continuat existența și după domnia marelui conducător al geto-dacilor, pînă în epoca altui mare rege geto-dac, Decebal. Cercetarea complexă a evoluției acestor centre este una din contribuțiile cele mai de seamă la reconstituirea istoriei geto-dacilor.

Centre economice, politice, militare și culturale, davele reflectă, prin marele lor număr și prin răspîndirea lor pe întreg teritoriul locuit de geto-daci, nivelul ridicat al civilizației dezvoltate, de strămoșii noștri, unitatea de structură a acestei civilizații. Desigur că descoperirilor arheologice și îndeosebi celor din ultimii doi-trei ani, care au scos la iveală multe așezări vechi, li se vor adăuga altele, una din principalele sarcini ale cercetării geografiei antice a Daciei fiind tocmai aceea a identificării pe teren, prin confruntare cu datele arheologice, a așezărilor menționate în vechile izvoare sau — de ce nu? — a descoperirii unor noi așezări.

Petrodava

În cercetarea istorică, Petrodava constituie un exemplu care ilustrează elocvent succesul și necesitatea unei investigații complexe. Geografia, lingvistica și arheologia au condus împreună la identificarea și localizarea Petrodavei.

În *Îndreptarul* său, Ptolemeu o menționează ca fiind situată la 53°45' longitudine și 47°40' latitudine. Pe baza acestor informații s-a presupus, încă de mai multă vreme, că Petrodava s-ar fi aflat undeva în Vestul sau Nord-Vestul Moldovei. Avînd în vedere relativitatea coordonatelor lui Ptolemeu, pentru o mai precisă localizare s-a apelat la situarea așezării în raport cu celelalte trei dave menționate de geograful grec pe Siret (Piroboridava, Tamasidava și Zargidava) identificate, recent, pe teren cu davele de la Poiana

(jud. Galați), Răcătău și, respectiv, Brad (jud. Bacău). Pe baza acestui plus de informații, cercetătorii au ajuns la concluzia că Petrodava trebuie căutată în zona subcarpatică, unde cele mai indicate centre spre care puteau fi orientate căutările erau Piatra Neamț și Piatra Șoimului, aflate la 20 km una de alta, în ambele localități existînd importante vestigii geto-dacice.

A fost rîndul lingvisticii să vină în ajutor: oare rădăcina *Petro* nu putea avea, în limba geto-dacă, aceeași semnificație ca *petra* care, atît în latină cît și în greacă, înseamnă „stîncă”, „piatră”? Semnificația toponimicului modern Piatra Neamț (ca o reflectare a Muntelui Pietricica ce domină orașul) dă un plus de greutate acestui argument. Nu este lipsit de temei că, de-a lungul întregii sale existențe, numele

localității a evidențiat acest detaliu de relief. În evul mediu i s-a spus *Piatra* lui Crăciun, azi se numește *Piatra* Neamț. Localnicii îi spun, pur și simplu, *Piatra*. Este firesc să credem că anticii i-au spus *Petrodava*.

Argumentele geografice și filologice au fost întărite de numeroasele mărturii privind așezările geto-dacice în zona Piatra Neamț, cele mai spectaculoase fiind fortificațiile și sanctuarele de piatră de pe Bitca Doamnei, un deal stîncos aflat la 3-4 km Vest de oraș. La poalele dealului, unde înainte curgea Bistrița, se întinde astăzi un lac de acumulare. Pantele dinspre Est și Nord sînt foarte abrupte, cea dinspre Apus este mult mai lină, fapt ce a determinat pe geto-daci să amenajeze aici trei terase pentru construcția locuințelor. Legătura cu mun-

tele din apropiere se face printr-o șa îngustă, pe unde urca, dealtfel, și drumul antic. Tot aici se afla și poarta cetății. Construcția, pe toate cele patru laturi, era închisă, de un zid de piatră, gros de circa 3,50 m. Intrarea în cetate era străjuită de un turn cu baza pătrată (9 x 9 m) care, în partea superioară, era construit din lut și birne; înălțimea lui trebuie să fi fost, în antichitate, de cel puțin 7 m. Piatra folosită la construcție și găsită la fața locului a fost destul de sumară fasonată. Blocurile din stâncă au fost dispuse pe două rânduri, între ele fiind așezată o umplutură de piatră sfărâmată. Pentru consolidare, constructorii au folosit un liant de lut, care a dat fortificației soliditatea necesară. Descoperirile arheologice (stlpi masivi din lemn, care arseseră, ne permit să deducem că zidul avea o suprastructură din birne. Înălțimea lui nu mai poate fi calculată cu exactitate; se presupune că era de maximum 4-5 m.

În incinta cetății au fost identificate mai multe locuințe, toate de formă dreptunghiulară, având temelia de piatră, pereții din birne și acoperișul din șindrilă. O locuință de întindere mai mare, probabil cu mai multe încăperi, aflată pe platoul superior al cetății, ar fi putut constitui reședința căpeteniei locale.

Dar cea mai remarcabilă descoperire a la Bitca Doamnei o reprezintă urmele a două sanctuare, al căror plan și alinamente de tamburi de piatră este analog cu cel al sanctuarelor dacice identificate în cetățile din Munții Orăștiei¹. Unul dintre sanctuare, suprapus în parte pe turnul dinspre Sud, aparține unei faze mai vechi decât fortificația. Celălalt, situat în afara zidului de incintă, la mică depărtare de acesta, pe o terasă special amenajată, aparține foarte probabil celei de-a doua faze a cetății. Orientarea șirurilor de tamburi Nord-Sud, la primul sanctuar, și Vest-Est, la cel de-al doilea, o redă aidoma pe cea de la Sarmizegetusa.

În cursul săpăturilor întreprinse aici în decursul mai

multor ani, a ieșit la iveală obișnuitul inventar al așezărilor geto-dacice: ceramica locală și cea de import (elenistică și romană), unelte de fier, obiecte de podaoabă, rișnițe, de piatră etc. Frecvență este ceramica fină lucrată cu roata, de culoare cafenie și decorată cu benzi sau motive geometrice realizate cu culoare roșie, așa cum se întâlnesc cu precădere în Moldova. Obiectele de import sînt relativ rare. În afară de unele piese, mai ales fragmente de amfore, se remarcă un vas din bronz aurit, a cărui toartă este lucrată, în partea inferioară, sub forma unui cap omenesc.

Materialele arheologice, precum și cele cîteva monede descoperite la Bitca Doamnei, au făcut pe cercetători să presupună că așezarea a fost întemeiată în sec. II î.e.n., dar că perioada sa de înflorire a început în secolul următor, continuînd și după aceea. Din această epocă de înflorire datează și fortificațiile de piatră și măcar unul dintre sanctuare. Sfirșitul cetății s-adatorat unui puternic incendiu. Tot un foc pirjolitor puseese capăt primei faze a acestei așezări. Cînd au avut loc aceste evenimente, este greu de precizat. Nu există nici un motiv care să ne facă să credem că cetatea ar fi avut o altă soartă decît cele trei dave geto-dacice de pe Siret, care au suportat mari distrugerii în urma unor evenimente desfășurate între 89

e.n. (anul încheierii păcii lui Decebal cu Domițian) și 106 (sfirșitul războaielor sale cu romanii). Numai materialul arheologic este insuficient pentru a răspunde unor asemenea întrebări de mare precizie cronologică.

Așa cum reliefează cercetările efectuate pînă în prezent, cetatea de pe Bitca Doamnei constituia mai degrabă acropola, centrul politic și religios al geto-dacilor din părțile Neamțului. Viața de zi cu zi se desfășura în locuri deschise, în toată zona înconjurătoare, pe teritoriul al cărui centru era această davă.

Pe Muntele Cozla a mai fost identificată o fortificație; distrusă în mare parte de lucrări moderne, ea nu a putut fi cercetată decît superficial. Din datele obținute rezultă că era contemporană cu fortificația de pe Bitca Doamnei. De ce să fi fost necesare două cetăți la distanță de numai 4 km? Un răspuns satisfăcător nu poate fi încă dat. Tot ce putem spune este că aglomerarea într-o zonă restrînsă a numeroase vestigii geto-dacice arată însemnătatea acestui centru politic și economic.

Pe de altă parte, analogiile cetății de pe Bitca Doamnei cu monumentele dacice din Munții Orăștiei reprezintă încă o dovadă indiscutabilă a unității de cultură materială și spirituală a tuturor geto-dacilor, în epoca lor de maximă dezvoltare.

¹ Magazin istoric, nr. 6-7/1977.

NICARAGUA
1909-1934:

A. Sandino

Coloanele de politică externă ale cotidianelor consemnează frecvent știri despre evenimentele din Nicaragua. Titluri ca Sfârșitul unei dictaturi; O importantă victorie a forțelor sandiniste; Vechea gardă națională somozistă va fi înlocuită de armata populară sandinistă; Continuă procesul de revenire la o situație normală sînt în atenția cititorilor, situind în plină actualitate această țară din America Centrală.

Originea termenului „sandinist” ne oferă prilejul de a evoca trecutul de luptă al Nicaraguei, un trecut relativ recent, din secolul nostru, avîndu-l în centru pe eroul național Augusto Cesar Sandino.

La sfîrșitul secolului XIX și începutul sec. XX, Nicaragua — descoperită în 1502 de Cristofor Columb, cucerită în 1523-1524 de spanioli și independentă, din 1838 — era considerată de guvernul de la Washington un punct strategic de cea mai mare importanță. Cercurile de afaceri din Wall-Street s-au arătat interesate de existența minelor de aur, precum și de posibilitatea de a folosi teritoriul Nicaraguei pentru construirea unui canal între Oceanele Atlantic și Pacific.

**Generalul
muncitor
refuză să
se predea**

Dr. CONSTANTIN BUȘE,
lector universitar

La președinție: nepotul, unchiul și iar nepotul

În primul deceniu al veacului nostru, unul din președinții țării, Zelaya, a încercat să stăvilească influența crescîndă și apăsătoare a capitalului străin. Dar eforturile sale s-au soldat cu o rebeliune a elementelor conservatoare dezlănțuită în octombrie 1909 la Bluefields, principalul port al țării la Oceanul Atlantic, acțiune „finanțată” de către Adolfo Diaz din seiful băncilor americane. Urmarea rebeliunii a fost debarcarea unor importante forțe de infanterie marină Nord-americană în zonă. Senatul și Camera deputaților din Managua, capitala Nicaraguei, sub presiunea ambasadurii S.U.A., care a aplicat „diplomația pistolului în spate”, l-au numit președinte provizoriu pe Adolfo Diaz. Noua administrație proamericană a provocat înrăutățirea condițiilor de viață și de muncă, sporind, în schimb, profiturile societăților străine. La expirarea mandatului, în 1912, măsurile de mînă forte ale lui Diaz, în vederea realegerii sale, au provocat o nouă răscoală, înăbușită printr-o intervenție armată a Statelor Unite: aproape 6 000 infanteriști marini, adică trupe speciale de desant transportate cu nave de război, au ocupat Nicaragua. În condițiile create, Diaz a reobținut mandatul de președinte pentru perioada 1913-1917. „Pagubele” provocate de răsculați întreprin-

derilor cu capital Nord-american au fost plătite de guvernul reacionar și antinațional din fondurile alocate anterior învățămîntului (peste 72% din populație era analfabetă), sănătății și dezvoltării economice.

În 1921, sub președinția lui Diego Emanuel Chamorro, din cauza scăderii prețului cafelei și zahărului, principalele produse de export, Nicaragua a fost confruntată cu o gravă criză economică, pe fondul căreia au izbucnit mișcări insurrecționale împotriva noii administrații Chamorro și a ocupațiilor. Ele au fost înăbușite cu forța armată. În 1923, Diego Emanuel Chamorro a încetat din viață. Nepotul său Emiliano Chamorro, lider al conservatorilor, fost ministru al Nicaragiei la Washington și fost președinte al Nicaragiei în perioada 1917-1921, a reușit, la sfîrșitul anului 1925, după o scurtă perioadă de guvernare constituțională, cînd Nord-americanii s-au retras din Nicaragua, să preia prin forță conducerea țării. În primăvara anului 1926, a izbucnit din nou o mișcare insurrecțională care, din mai multe centre ale țării, s-a extins în provincia León și în regiunea de Sud a litoralului, la Pacific. Emiliano Chamorro a declarat starea de asediu și a decretat un împrumut forțat de 50 000 cordobas (dolari), pentru a face față cheltuielilor militare. Deși se afirmase că, „față de evenimentele din Nicaragua, administrația [președintelui S.U.A.] Coolidge se abține să ia atitudine și păstrează o strictă neutralitate”, încă din mai 1926, în porturile Corinto, Bluefields și Puerto Cabezas, au fost trimise din S.U.A. „nave de război, pentru a proteja interesele naționalilor lor”.

Diaz bis

Isolat în exterior și hărțuit permanent de insurgenți în interior, Emiliano Chamorro a fost nevoit să caute o înțelegere cu liberalii, reprezentanți ai unei părți din opoziție. Tratatul duse cu medierea însărcinatului cu afaceri al S.U.A. au durat mai multe săptămîni fără să ajungă la nici un rezultat.

După aproape un deceniu, la 14 noiembrie 1926, în funcția de președinte s-a reinstalat Adolfo Diaz, personaj de tristă memorie, cunoscut pentru servilismul său în fața intereselor străine. Atunci, liderul partidului liberal, Juan Bautista Sacasa, vicepreședinte al țării în 1924-1925, s-a decis să preia conducerea luptei armate împotriva regimului dictatorial; în același timp, teritoriile însemnate de pe coasta Atlanticului erau controlate de forțe insurgente, aflate sub comanda generalului José Maria Moncada. La 1 decembrie 1926, Sacasa s-a proclamat, în Puerto Cabezas, „președinte legiuit al Republicii Nicaragua”; a constituit un „guvern provizoriu” și l-a numit pe generalul Moncada ministru al Forțelor Armate și al Flotei. Ambasadorul Washingtonului la Managua transmitea superiorilor săi la 13 decembrie că, dacă Statele Unite nu vor sprijini cu forțe militare regimul lui Diaz, acesta va fi răsturnat repede de poporul răsculat. Zece zile mai târziu, un puternic detașament de infanterie marină a Statelor Unite a debarcat la Puerto Cabezas, capitala provizorie a guvernului Sacasa. Departamentul de Stat a declarat cu cinism și ipocrizie: „intervenția americană, decisa de cererea celor interesați, a fost dictată de singura grijă de a proteja persoanele și bunurile americanilor și străinilor”.

Între timp, luptele între trupele insurgente și cele ale lui Diaz, sprijinite de Nord-americiani, s-au extins pe întreg teritoriul țării.

Pentru a pune capăt războiului civil, Sacasa a declarat că e gata să renunțe la președinție, cu condiția ca și Diaz să facă același lucru, în locul lor urmînd să fie desemnată o altă persoană neangajată în lupta politică. Răspunsul delegatului trimis de guvernul de la Washington, la fața locului, pentru a media o împăcare între conservatori și liberali, a fost: „Considerăm indispensabil ca președintele Diaz să rămînă la putere... Trupele noastre vor fi autorizate să primească armele celor care se predau și să-i dezarmeze cu forța pe cei

care refuză”. În paralel, Washingtonul și generalul Moncada au încheiat un acord, prin care ultimul accepta președinția lui Diaz și dezarmarea forțelor insurgente (pentru fiecare armă depusă, americanii plăteau zece dolari). Sacasa a abandonat și el lupta și, însoțit de membrii guvernului său și de cîțiva susținători, a plecat la 20 mai 1927, din Puerto Cabezas, preferînd exilul și retrăgîndu-se în Costa Rica.

Augusto Cesar Sandino, fost muncitor, devenit general al forțelor militare insurgente, a fost singurul dintre liderii răscaloiei care a refuzat să depună armele. El și-a adunat partizanii și s-a retras în zona orașului natal San Rafael del Norte, din regiunea muntoasă, de Nord, a țării — Las Segovias, locuită de indieni și meșiși. „Eu îl consider pe Moncada — spunea Sandino — nu numai trădător, ci și dezertor: el a trecut la inamic. Nimeni nu l-a autorizat să semneze un tratat secret cu dușmanul în numele armatei constituționale, mai ales cu invadatorii țării noastre”. Apelurile și somațiile adresate de Moncada lui Sandino, pentru a înceta rezistența și a preda armele, au sporit și mai mult hotărîrea acestuia de a continua să apere independența patriei sale.

În iulie 1927, Sandino a lansat un *Manifest* prin care chema la luptă împotriva invadatorului străin, luptă cu caracter social, național și antiimperialist. „Cîtă vreme va trăi Sandino — se spunea în *Manifest* — independența Americii Latine va avea un apărător. Niciodată nu-mi voi trăda cauza. Prin aceasta mă numesc fiul lui Bolivar”¹.

Sub conducerea lui Augusto Cesar Sandino, războiul civil s-a transformat în război național revoluționar. Detașamentele militare conduse de el și formate din muncitori și țărani (indieni și meșiși), alcătuiind armata suveranității naționale, au reușit, în scurt timp, să controleze o zonă de 32 000 km pătrați. Deviza mișcării de eliberare sandinistă era „Patrie și libertate”, întruichiind idealu-

¹ Magazin istoric, nr. 5/1971.

rile național și social, iar imnul oficial era *Internaționala*.

Victorie...

Noi victorii au consolidat situația forțelor sandiniste în anul următor. Generalul Sandino a proclamat constituirea Republicii Nueva Segovia, alcătuită din provinciile Segovia, Esteli și Jinotega. Spre mijlocul lunii martie 1928, Sandino a adresat un mesaj Statelor Unite, cerind retragerea forțelor de ocupație. Conducătorul războiului de eliberare a trimis, totodată, o scrisoare comandantului forțelor navale Nord-americane din apele Nicaragului, în care propunea „să se încredințeze controlul alegerilor prezidențiale reprezentanților Americii Latine, și nu infanteriștilor americani”. Replica a fost trimiterea unui nou deșetament de 2000 pușcași marini în Nicaragua.

În ciuda întăririlor sosite, forțele militare revoluționare au continuat să controleze regiuni reprezentând la treia parte din teritoriul țării, ceea ce a determinat intensificarea raidurilor aeriene de bombardare a insurgenților. Forțele de ocupație au reușit, pentru scurtă vreme, să oprească acțiunile ofensive ale armatei de eliberare. Semnificativă în acest sens era declarația comandantului trupelor de ocupație, generalul Feland: „Mi-ar trebui 50 000 oameni pentru a mă descotorosi de Sandinoși, chiar și așa, ar trebui fie să mă ajute hazardul, fie ca unul din oameni săi să-l trădeze”.

La alegerile prezidențiale din octombrie 1928, datorită prezenței amenințătoare a pușcașilor marini Nord-americani, învingător a ieși generalul Moncada. Cu cîtva timp în urmă, acesta fusese la New York și Washington, unde, prin promisiunile și asigurările făcute, cîștigase bunăvoința cercurilor de afaceri și a Casei Albe.

Sandino a propus noului președinte împărțirea țării în două: Republica Nicaragua, administrată de guvernul de la Managua și Republica Nueva Segovia, condusă de forțele de eliberare. Ca răspuns, Moncada a decretat starea de ase-

Trupe de eliberare ale forțelor sandiniste

diu, declanșînd o importantă operațiune de „curățire” a zonelor eliberate. Forțele armate sandiniste au fost nevoite să se retragă în munți. Dar, deși slăbită, mișcarea de eliberare condusă de Augusto Cesar Sandino era departe de a fi înfrîntă.

În primăvara anului 1931, au avut loc noi ciocniri. Poetul și dramaturgul Paul Claudel, ambasadorul Franței la Washington, își informa Ministerul că „tulburările din Nicaragua” erau deosebit de grave. În același timp, secretarul Departamentului de Stat, Henry Stimson, a ordonat ambasadorului american la Managua și consulului general din Bluefields să-i avertizeze pe Nord-americani din Nicaragua că, „ar face bine să părăsească țara sau, cel puțin, să se refugieze în porturile de unde ar putea fi eventual evacuați. Cei care rămîn o fac pe propriul lor risc”. Stim-

son nu ascundea că există „dificultăți și obligații pe care guvernul [de la Washington] nu și le poate asuma”. Conform deciziei președintelui S.U.A., Herbert Hoover și sub presiunea insurecției, care se bucura de simpatie în cercurile largi ale opiniei publice, o parte a soldaților și ofițerilor americani din Managua a fost retrasă, mărturisind, așa cum recunoștea Stimson, „eșecul politicii americane în Nicaragua”.

La 6 noiembrie 1932, candidatul forțelor liberale Juan Bautista Sacasa, reîntors din Costa Rica, a fost ales președinte, la 1 ianuarie 1933 a avut loc transmiterea puterii, iar la 2 ianuarie s-au retras din Nicaragua ultimele trupe americane, punîndu-se astfel capăt ocupației care durase două decenii.

Forțele revoluționare sandiniste, grupate în Nordul țării, așteptau de la noul regim satisfacerea revendicărilor cu caracter social ale oamenilor muncii. Între guvernul Sacasa și forțele revoluționare au avut loc negocieri, în urma cărora Sandino s-a decis să părăsească înălțimile Segoviei și să vină la Managua pentru tratative.

La 2 februarie 1933, Sandino a sosit în Capitală, unde a fost primit cu mari onoruri de către președintele Sacasa. Conducătorul mișcării de eliberare a declarat ziaristilor că „aduce o pace onorabilă pentru toți”, că „nu mai are motive să se bată”, întrucît țara „și-a recăpătat independența după plecarea marinarilor”. Cu deplină temei, Sandino era numit de poporul său „binefăcător al patriei”.

Președintele Sacasa a fost de acord ca Sandino să-și păstreze o parte din trupe, pentru a „asigura securitatea provinciei Segovia”, unde soldații săi „vor schimba arma cu plugul, pe pămînturile atribuite, de către guvern”. Acestea erau tenenuri de excelentă calitate, la Nord de Matagalpa, pe coasta Atlanticului, unde s-au pus bazele unei colonii agricole căreia i se spunea „Țara lui Sandino”.

Sandino a lansat o proclamație către locuitorii acestei zone, cerîndu-le supunere completă față de guvernul Sacasa.

și declarînd că el însuși „se va supune, atîta vreme cît guvernul nu va întreprinde acțiuni contrare binelui țării”.

...și trădare

Politica de echilibru a guvernului, condus de liderul partidului liberal nu era însă pe placul cercurilor reacționare, rămase fidele stăpînilor Nord-americani. O încercare de preluare a puterii prin lovitură de stat l-a determinat pe președinte să decreteze, la 15 mai 1933, reintroducerea stării de asediu în regiunea Managua, pentru a lichida în fașă mișcarea conservatorilor. În același timp, guvernul Sacasa a folosit Garda națională, formată de fapt din mercenari, pentru reprimarea acțiunilor muncitorești, fiind arestați zeci de muncitori, acuzați de a fi pregătit o mișcare comunistă.

Acțiunile represive cărora le-au căzut victime și mulți sandiniști l-au decis pe generalul Sandino să revină la Managua, pentru a protesta pe lângă președintele Sacasa împotriva acestor procedee, cerînd reînnoirea pactului de prietenie pe care-l violase Garda națională. Sandino avertiza că perpetuarea acestor ilegalități îl vor obliga să nu mai garanteze „atitudinea pașnică a oamenilor săi”.

Sandino a avut o întrevedere și cu Anastasio Somoza, comandantul Gărzii naționale, cu care prilej s-a realizat „o nouă conciliere” sancționată parțial prin două proclamații; Sandino aducea la cunoștință cetățenilor că, în urma înțelegerii cu Somoza, nu vor mai avea a se plînge de violențele Gărzii naționale. „Reconstrucția pașnică a patriei — spunea el — este sarcina noastră actuală”. „Reconcilierea” era valabilă pînă la 2 februarie 1934, după care guvernul urma să-și asume „de drept și de fapt, controlul, fără restricții, al teritoriului ocupat de Sandino și oamenii săi”.

Revenit în „țara lui”, Sandino a făcut declarații de loialism deplin față de guvernul Sacasa și a promis să se dedice organizării de cooperative agricole, ceea ce, spera el, „va

scoate Nicaragua din situația economică precară”.

La începutul lunii februarie 1934, cînd a expirat termenul înțelegerii dintre Sandino și Somoza, șeful Gărzii naționale l-a anunțat pe președintele Sacasa că va trimite trupe în Segovia împotriva sandiniștilor. Sacasa nu avea nici o încredere în Somoza, ci, dimpotrivă, temîndu-se că acesta urmărea să dea o lovitură de stat, era înclinat mai degrabă să păstreze prietenia sandiniștilor și chiar să-i opună, la nevoie, Gărzii naționale. De aceea nu a fost de acord cu proiectul lui Somoza, și, pentru a-și exprima oficial poziția, l-a invitat pe Augusto Cesar Sandino și colaboratorii săi apropiați, să-i facă o vizită la Managua, în ziua de 21 februarie.

Împrejurarea corespundea intențiilor lui Somoza. În momentul sosirii delegației, detașamente ale Gărzii naționale, urmînd „instrucțiuni foarte precise”, i-au arestat pe Sandino și pe cei care îl însoțeau, i-au dus în afara orașului și i-au împușcat pe loc. O cruntă represiune a fost declanșată de Somoza împotriva elementelor sandiniste.

Președintele Sacasa a introdus starea de asediu, declarînd presei că „deplînge și dezaprobă acest asasinat” și promițînd că va face totul pentru a afla adevărul și a-i descoperi pe vinovați. Ceea ce a urmat însă nu a confirmat aceste declarații.

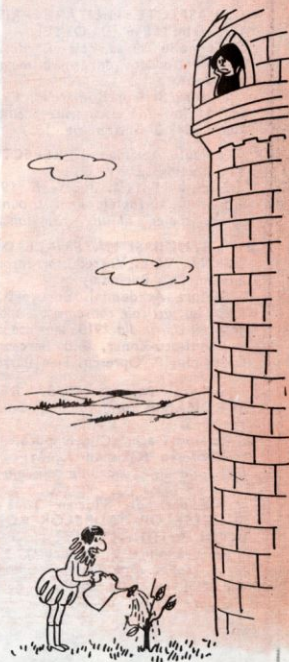
Tolerarea crimei și îngăduința arătată mercenarilor lui Somoza au slăbit considerabil pozițiile guvernului Sacasa și forțelor democratice din Nicaragua. Acest lucru a facilitat înfăptuirea, la începutul verii anului 1936, a unei lovituri de stat militare, avînd ca urmare răsturnarea guvernului Sacasa și instaurarea dictaturii lui Anastasio Somoza.

Augusto Cesar Sandino, erou național al Nicaragiei, a devenit „erou al Americii Latine”, înscriind o pagină strălucită în istoria acestor popoare și lăsîndu-și numele „Armatei populare sandiniste” care va înlocui vechea Gardă națională somozistă, apărînd idealurile de libertate și independență ale țării sale.

Ultima probă

Fără cuvinte

carti sosite la redactie

• **Victor Axenciuc, Ioan Tiberian — PREMISE ECONOMICE ALE FORMĂRII STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN.**

Editura Academiei, București, 1979, 334 pp., 27 lei; *incursiuni în istoria neîntreruptelor legături economice dintre Țările române în epoca modernă.*

• **Iorgu Iordan — ARTICOLE POLITICE (introducere și îngrijire de editie: Titu Georgescu).**

Editura Politică, București, 1979, 176 pp., 6 lei; *publicistică din perioada 1928-1971 (vezi și Magazin istoric, nr. 11/1973).*

• **Glück Jenő — OCSKÓ TEREZA.**

Editura Politică, București, 1978, 152 pp., 4 lei; *biografia unei eroice militante a Partidului Comunist Român (1917-1940).*

• **N. Stoicescu — VLAD TEPEȘ.**

Editura Militară, București, 1979, 200 pp., 5,75 lei; *viața și faptele remarcabilului voievod, devotat și viteaz apărător al independenței Țării Românești.*

• **ASPECTE MILITARE PRIVIND REVOLUȚIA DIN 1848 ÎN OLTEȚIA (editie întocmită de Corneliu Tamaș, Petre Bărdăuș, Sergiu Păurec; studiu introductiv de general-maior dr. Constantin Olteanu).**

Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1979, 256 pp., 11 lei; *266 documente inedite din perioada 4 iunie 1848-27 octombrie 1851.*

• **Paul Abrudan — PREFECTUL PAȘOPTIST VASILE MOLDOVAN.**

Editura Militară, București, 1979, 176 pp., 6,25 lei; *viața și faptele unui tribun revoluționar din „Statul major” al lui Avram Iancu.*

• **STUDII ȘI MATERIALE DE ISTORIE MODERNĂ. VOL. VI (redactori responsabili: N. Adăniloie, Dan Berindei).**

Editura Academiei, București, 1979, 200 pp., 12,50 lei; *articole consacrate Războiului de Independență și Unirii din 1918, semnate de N. Adăniloie, S. Rădulescu-Zoner, B.B. Berceanu, Gh. Cristea, I. Stanciu, P. Oprescu, Dan Berindei.*

• **Aurel Pantea — CUBA REVOLUTIONARĂ ȘI ROMÂNIA (prefață: prof. univ. dr. Camil Mușeșan).**

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 180 pp., 7,50 lei; *solidaritatea poporului român cu lupta de dezrobire națională și socială a poporului cubanez.*

• **Colonel dr. Florian Tucă — FACTORI AI SUCESELOR TRUPELOR ROMÂNE ÎN RĂZBOIUL ANTIHITLERIST.**

Editura Militară, București, 1979, 288 pp., 10 lei; *o analiză a glorioasei campanii din perioada 23 august 1944-9 mai 1945.*

PLANȘELE NOASTRE

ULTIMA MODĂ... ACUM UN SECOL

Cum se îmbrăcau bucureștenii în secolul trecut? O întrebare al cărei răspuns l-am aflat în expoziția „Moda Bucureștilor de-acum un veac”, organizată de Muzeul de istorie al municipiului București și Institutul de arte plastice „Nicolae Grigorescu”. Deschisă în sălile fostului Muzeu „Kalinderu” — ele însele mărturii istorice din secolul XIX — în lunile martie-aprilie a.c., expoziția a oferit vizitatorului contemporan o imagine complexă asupra veșmintelor purtate de bucureșteni în veacul precedent.

Până prin 1830, dominantă, în Țările române, era vestimentația de tip oriental. Bineînțeles, ea era purtată de boierime, de funcționari, intelectuali etc. Țăranii, care formau imensa majoritate a poporului, purtau străvechile veșminte naționale, moștenite, din generație în generație, din timpuri imemorabile.

La începutul sec. XIX, încercările de adopcare a modei occidentale în Principate erau timide. „Hainele nemțești”, cum le numea poporul, erau socotite drept o curiozitate. Două decenii mai târziu însă numărul celor care trecuseră la noua modă crescuse simțitor, autoritățile luând chiar... unele măsuri restrictive. Astfel, la 27 iulie 1823, Grigore Ghica, domnul Țării Românești, ordona ca, în termen de trei zile, toți cei care îmbrăcaseră veșminte occidentale să renunțe la ele, altfel suportând grele pedepse.

Dar noua modă și-a croit în continuare drum rapid în saloanele și casele din Principate.

Din multitudinea de modele purtate de bucureșteni de-a lungul unui secol, organizatorii expoziției (selecția și prezentarea exponatelor au fost făcute de criticul de artă *Adrian-Silvan Ionescu* de la oficiul pentru Patrimoniul cultural național al municipiului București) au ales pe cele mai reprezentative, evocatoare ale unui întreg univers vestimentar. Rochii cu decolteuri adânci, fracuri și redingote cu tăietură suplă, costume de voiaj sau de călărie, straie militare (între ele celebrele uniforme purtate de ostașii români în Războiul de Independență), corsete și pălării, dantelărie, marochinărie, toate expuse într-o ambianță sugerind atmosfera veacului XIX.

Numerose fotografii de epocă, mobilier, tablouri, pagini din jurnale de modă, albume de familie, felurite desene și modele de coafuri, diferite alte obiecte au completat imaginea colorată și plină de savoare cu care vizitatorul a rămas din originala expoziție găzduită de fostul Muzeu „Kalinderu”.

L. IOAN

Un monument al libertății

In amintirea grandioasei Adunări naționale a românilor, ținută la 3/15 mai 1848 pe Cîmpia Libertății din Blaj, unde cel peste 40 000 participanți au exprimat dorința lor unanimă de a se uni cu frații de peste Carpați, pe locul unde s-a aflat tribuna Adunării a fost ridicat un monument, Piața Libertății, alcătuit dintr-un bloc din marmură, deasupra căruia fusese fixat altul din piatră, de forma unui trunchi de piramidă.

În preajma monumentului, în fiecare an, la 3/15 mai, aveau loc adunări aniversare închinare istoricului eveniment. Unul din participanții la aceste momente, pe atunci elev la o școală din Blaj, Iacob Radu, consemnează în memoriile sale că serbarea națională de la 3/15 mai era „cea mai însemnată și mai solemnă”, lășind „cea mai neștearsă amintire în sufletul nostru, pentru că în acea zi izbucnea mai tare în noi... și cloceala mai puternică în inimile tinerescii sfînta iubire de limbă și neam”. În această zi avea loc o procesiune împunătoare „cu muzică, cântări și multe steaguri naționale”. Multimea se aduna în jurul monumentului — pe care era înfîșat drapelul românesc — se rosteau înflăcărâte discursuri, se intonaau cântece patriotice. Unii dintre elevi purtau la chipuri și la butoniere panglicile tricolore, alții aveau pe umeri plete piept eșarfe în culorile naționale. În cugetele tuturor, Piața Libertății reprezenta „semnul că acolo s-au înmormintat suferințele de veacuri ale unui popor oprit și sărăcit, acolo s-a înmormintat scolaria grea a poporului român din Ardeal. Acea piatră mai însemnată că libertatea poporului român a fost cîștigată cu sîngele scump a sute și mii de martiri, morți în anul 1848/49”.

Astfel de procesiuni au avut loc pînă în 1876. În acel an — după cum consemnează I.F. Negruțiu — în seara zilei de 14 mai 1876, elevii au pornit, ca de obicei, din curtea liceului, cu făclii aprinse, „în frunte cu flamure naționale”, cîntînd Deșteaptă-te române! și s-au îndreptat spre locuința lui Timotei Cipariu. Aici Ioan Bănuș, elev pe atunci în clasa a VIII-a, viitor secretar general și președinte al Academiei Române, a rostit o emoționantă cuvîntare. În răspuns Timotei Cipariu, „prim-mit cu urale nesfîrșite”, după cum notează în continuare I.F. Negruțiu, îndemnînd tinerimea la muncă și, la dragoste curată către neamul românesc, vrednic de o soartă mai bună”. Apoi grupul s-a îndreptat spre catedrala istorică a Blajului, martora evenimentelor de la 1848. Aici, un alt elev a evocat „cu multă însuflețire acele zile mari și pe acei bărbaiți providențiali, cari au deșteptat conștiința națională”. Manifestația a continuat a doua zi, la Piața Libertății, unde profesori și elevi s-au adunat ca și în anii precedenți spre a cînta amintirea evenimentelor din 1848.

La scurt timp după aceasta, Ministerul Culeilor și Instrucțiunii Publice a transmis școlilor din Blaj că tinerii din acest oraș „pe viitor nu i se permite nici un fel de serbare publică, nici o petrecere sau intrunire publică, cu orice nume s-ar fi numit ea. La cazul că acest ordin peste așteptare va fi călcat, nămdicet se vor lua măsuri de lipsă [necesare] pentru închiderea institutului respectiv”.

În anul următor, 1877, întrunirea n-a mai avut loc. Doar „un mic standard” național a fost fixat de cu noapte pe Piața Libertății, spre care, după cum notează un fost elev, Coriolan Suciu, tinerii priveau „cu sufletul junghiat din tereștile claselor”.

În 1888, Piața Libertății a revenit din nou în atenția blăjenilor. Din cauza apelor Tirnavei, care în fiecare an rupeau din malul cîmpului, monumentul era amenințat să se prăbușească în rîu. Un apel răspîndit printre elevii din clasa a VII-a îl convoca în ziua de 14 mai, la orele zece seara, pentru a salva Piața Libertății, eventualele consecințe ale unui asemenea act de îndrăzneală urmînd a fi suportate solidar de toți. În seara și la ora fixată, pe lîngă

cel chemași, s-au prezentat și alți elevi din clasele mai mici. Tinerii au mutat monumentul spre centrul cîmpiei, au arborat pe el un steag tricolor și au intonat Deșteaptă-te române! Pe catarcele din curtea gimnaziului, elevii au înălțat, de asemenea, flamuri tricolore românești.

A doua zi, organele de ordine au confiscat steagurile, raportînd forurilor superioare despre manifestație. La 19 iunie, a sosit la Blaj comisarul Ministerului Culeilor și Instrucțiunii Publice, în fruntea unei comisii de anchetă, spre a lua măsuri de sancționare a „conturbatorilor” ordinii publice.

După cum relatea Ioan Micu Moldovan, directorul liceului, comisia de anchetă hotărîse, la 20 iunie, că, dacă pînă a doua zi nu erau descoperiți cei vinovați, urma să fie sîstată susținerea examenelor de sfîrșit de an, eliberarea certificatelor școlare pe anul 1888 și închiderea gimnaziului. În fața acestei situații, spre a nu se împiedica desfășurarea normală a vieții școlare, unul dintre elevi, Teodor Pantea, din clasa a IV-a, a declarat că el a ridicat steagul tricolor pe catarcele din curtea școlii. Cum ceilalți făptuși nu au fost descoperiți, comisia a părăsit Blajul, nu înainte de a sîta totuși „estrăziarea [eliberarea] tuturor testimonlelor [certificatelor] scolastice despre anul scolastic curent”.

Elevii din clasa a VII-a, inițiatorii faptelor, au hotărît atunci să-și asume ei întreaga răspundere a celor săvîșite la 14-15 mai, după care intenționau, gînd că urmau să fie elințași, „să trecem munții în țara românească, cum au făcut și alții înainte de noi”. Profesorul Sîbvestru Nestor le-a arătat însă că aceștia nu-i cea mai bună rezolvare a situației, deoarece, preciza el, autoritățile „vor afla pretext binevenit de a închide gimnaziul din Blaj, pe care îl considerau ca [un] culb de revoluționari; vor închide gimnaziul, cum au închis și gimnaziele slovacilor”. El era de părere că ar fi fost mult mai bine dacă se oferera „niște civiții” care să-și asume răspunderea faptelor.

Și aceștia s-au gîsit: Aurel Popa, fost redactor la Tribuna și Augustin Coltor, tipograf, au anunțat autoritățile „că ei sînt înfăptuitorii”. Cu aceasta cazul s-a încheiat. Teodor Pantea, împreună cu alți trei elevi, au fost elințași din toate școlile secundare. Cu bani strînși prin colecte de la colegii și profesorii lor, au reușit să treacă în România, unde și-au terminat studiile. Eliberarea certificatelor școlare a fost multă vreme oprită, iar directorul gimnaziului, Ioan Micu Moldovan — viitor membru al Academiei Române, în 1894, — a fost nevoit să demisioneze, documentele școlare din septembrie 1888 menționîndu-l ca fost director gimnazial.

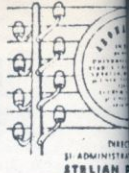
Piața Libertății a fost martora și a însuflețitorilor zile care au premers înfăptuirea visului de veacuri al românilor: Unirea cu patria mamă. La 4 noiembrie 1918, cînd s-au constituit Consiliul național român și Garda națională română din Blaj, locuitorii orașului s-au îndreptat într-un entuziasm de nedescris spre Piața Libertății, întinînd Deșteaptă-te române și Pe-al nostru steag e scris Unire. În fața monumentului, multimea a îngenuncheat. Entuziasme manifestări au avut loc la 1 decembrie 1918, cînd, întruniri în jurul monumentului, blăjenii au primit vestea sosită din Alba Iulia: prin voința celor peste 100 000 români veniți în orașul lui Mihai Viteazul se înfăptuise unirea Transilvaniei cu România.

Punte simbolică peste timp, Piața Libertății unea aspirațiile generației de la 1848 cu împlinirile celor din 1918.

Ioan NISTOR,
Arhivele Statului Cluj-Napoca

UNIVERSUL

CELE DIN URMA ȘTIRI DIN LUMEA ÎNTREAGĂ, TELEGRAFICE ȘI TELEFONICE
REDACȚIA ȘI ADMINISTRATIA: BUCUREȘTI, STR. BRZEZIANU NO. 55-59
CENTRALA TELEFONICĂ A FIARULUI: 33-16; SECRETARIATUL DE REDACȚIE: 33-11

NAREA PRIMULUI MINISTRU ARMAND CĂLINESCU

CUM S'A SĂVÂRȘIT ATENTATUL. — PRINDEREA ȘI EXECUTAREA ASASINILOR

brezeala lui națională, cu
navele lui, cu drepturile
lui, — primul nostru re-
vent pe care-l aducem
din adâncul conștiinței
noastre rămănești auto-
răzătoare să se păstre-
ze cel puțin!

Nicolae țara n'a avut
mai multă nevoie de il-
luștrii, de ordine și disci-
plină, de încrederea și de
grădă națională. Nicolae
țara n'a avut mai multă
nevoie de străna între a
tuturor țării, de o
soliditate națională, de
singură poate asigură
naștră învinge țara ne-
cesară pentru apărarea
drepturilor și securității
ei.

În aceste zile, când nu
deputa de frontierele
noastre se dă
ce țară.

Completarea guvernului

D. general Gh. Argeșanu, președinte al consiliului

Dr. S. Reghe a comu-
nicat ambulator de
prin națională Do-
nau Armand Călinescu,
K. apăsătoare consiliu-
re de ministri, sub
de informare, pe
rîn la d.

General General Gh.
Argeșanu, fost
dintr-o t-
stare

**Corespondență diplomatică
București-Bruxelles
GARDA DE FIER
ÎN SOLDA GERMANIEI NAZISTE**

NICOLAE MINEI

O recentă călătorie în Belgia
mi-a prilejuit întâlniri și reîn-
tări cu numeroși istorici care lucrează
la facultățile sau institutele de specia-
litate din Bruxelles, Gand, Louvain și Liège.
Prilej, totodată, de a regăsi caldă și firească
ospitalitate care caracterizează această mică
țară, situată, ca și a noastră, la răscrucea unor
mari drumuri europene, îndelung bătătorite
de pașnicele caravane ale neguțătorilor, dar
— vai! — și de pustitoarele coloane ale
armatelor de felurite neamuri.

Într-o măsură parcă și mai
accentuată decât în ocaziile pre-
cedente, colegii de breaslă din Belgia
și-au exprimat interesul față de tre-
cutul României, al cărei strălucitor prezent îl
cunosc remarcabil de bine. De-a dreptul impres-
ionantă este atenția cu care ei urmăresc noile
cuceriri ale istoriografiei noastre. Din discu-
țiile purtate, am putut constata o adeziune una-
nimă și plină de satisfacție față de alegerea
Bucureștiiului ca sediu al viitorului Con-
gres internațional de științe istorice, din
august 1980.

De la asemenea gazde, animate de permanen-
ta dorință de a fi de folos în cele mai diverse
feluri, chiar dincolo de solicitările ce li se
adreasează, oaspetele pleacă — inevitabil —
cu tola plină. În cazul de față, beneficiarul

este Magazin istoric, binecunoscut de istoricii belgieni, cărora le aparține inițiativa de a-l traduce și multiplica pentru uzul cercetătorilor, cadrelor didactice și studenților.

Din recolta culeasă, apare în acest număr articolul cunoscutului istoric Jean Vanvelkenhuyzen, directorul Centrului de cercetări și studii istorice ale celui de-al doilea război mondial, din Bruxelles, și vicepreședinte al Comitetului național al istoricilor din Belgia¹. Studiul său se ocupă de cele 251 zile de neutralitate a Belgiei, dintre 1 septembrie 1939 — declanșarea conflagrației — și 10 mai 1940 — invazia trupelor naziste (substituirile aparțin redacției).

Un al doilea rod al călătoriei în țara cuprinsă între Masivul Ardenilor și Marea Nordului îl constituie corespondența a doi șefi ai misiunii diplomatice belgiene la București, în același ani sumbri ai războiului și ai ajunului său imediat. E vorba de telegramele și rapoartele ministrului plenipotențiar, baronul Guillaume, și — după moartea lui neașteptată, în 1939 — ale succesorului său, viconte de du Parc. Documentele au fost obținute din Arhiva Ministerului belgian de Externe, al Comerțului Exterior și al Cooperării pentru dezvoltare, grație solicitudinii și bunăvoinței arătate de domnul de Jongh, arhivar, și de colaboratorii d-sale, cărora li se cuvin cele mai calde mulțumiri.

Paginile care urmează se abat intrucivă de la uzuala prezentare a documentelor în ordine strict cronologică. Am ales ca punct de plecare un eveniment, petrecut în urmă cu exact patru decenii: asasinarea primului ministru Armand Călinescu de către o bandă de legionari. Magazin istoric a mai abordat acest dramatic episod², așa că nu mai revenim nici asupra complexei și contradictorii personalități a celui ucis, nici asupra situației politice generale și a împrejurărilor particulare în care s-a produs atentatul. Ceea ce mi se pare relevant este că atât du Parc, care relatează și comentează crima, cât și Guillaume, predecesorul său, care raportează asupra perioadei anterioare săvârșirii ei, au știut să vadă clar cel puțin două realități fundamentale: pe de o parte — ura și disprețul maselor populare românești față de fascism în general și de hitlerism în special, pe de altă parte — caracterul profund antinațional al Gărzii de fier, unealtă cumpărată și manipulată de căpeteniile naziste de la Berlin.

Documentele de mai jos au fost extrase din Dosarul 558/1938-1939, România (microfilm 1 158-1 216), din arhiva menționată. Punctele de suspensie marchează pasajele omise ca neavînd o legătură directă cu tema centrală. În paranteze drept se află completările sau explicațiile noastre.

La 21 septembrie 1939, ora 17.55, ministrul Belgiei la București, viconte de du Parc, trimite ministrului Afacerilor Străine și Comerțului Exterior, Charles Spaak, telegrama cifrată nr. 119 (recepționată și indexată la Bruxelles sub nr. 3918/22 septembrie 1939):

Ministrul Afacerilor Străine îmi confirmă asasinarea Președintelui Consiliului [de Miniștri, Armand Călinescu]. Conform instrucțiunilor din circulara Dv, confidențială nr. 15/1936, prezint imediat condoleanțe guvernului român.

A doua zi, la 22 septembrie, du Parc expediază o amplă relatare a evenimentelor (nr. 1788/776, recepționată la Bruxelles sub nr. 000392/3 octombrie 1939):

Așa cum v-am comunicat imediat prin telegrama nr. 119, Președintele Consiliului [de Miniștri] a fost asasinat ieri după-amiază. Dl. Călinescu plecase de acasă, pe la ora 14, în automobil, însoțit de un agent de pază, care luase loc, ca de obicei, alături de șofer. La intersecția dintre bulevardul [actualmente Dr. Petru Groza] care duce la Castelul regal din Cotroceni și marea arteră Știrbey Vodă, stradă care vine din centrul orașului, mașina Președintelui de Consiliu a fost oprită brusc de o căruță cu fin, care se pusese de-a curmezișul drumului. Șase tineri, care veneau [din urmă] într-un automobil, au sărit jos, au ucis agentul și apoi l-au împușcat, din imediată apropiere, pe dl. Călinescu, care a murit pe loc.

Unul dintre asasini a fost arestat chiar acolo, ceilalți cinci au putut să scape și s-au îndreptat, imediat, spre stația de emisiuni radiofonice, unde au pătruns cu forța și au anunțat, ei înșiși, moartea Președintelui de Consiliu. La rîndul lor, au fost arestați în incinta stației.

Survenit într-un moment în care țara trece printr-o perioadă extrem de primejdioasă, evenimentul a stîrnit, bineînțeles, o profundă emoție la București. Multe persoane bănuiesc că există o complicitate între Garda de fier și [cel de-al III-lea] Reich. În primele clipe, lumea se întreabă chiar dacă asasinatul nu va fi urmat, nemijlocit, de o amenințare exterioară. Se știe că Președintele de Consiliu a luptat necruțător împotriva lui Codreanu. Se știe, de asemenea, că moartea acestuia a stîrnit furia Germaniei. De atunci încoace, Președintele de Consiliu era obiectul a nenumărate amenințări cu moartea...

Oricum ar fi, cuvîntul de ordine [la București] este de a se considera această afacere ca pur internă...

Moartea domnului Călinescu, mai ales în această perioadă de frămîntări, constituie o pierdere enormă pentru țară. În diverse rapoarte [trimise la Bruxelles] nu am omis, domnule Ministru, să scot în evidență calitățile sale, cu totul excepționale, de clarviziune, energie și singe rece.

¹⁻² Magazin istoric, nr. 4/1972; 7/1967, 7/1975, 4,6-9/1977.

Este interesant de relevat că, în cadrul aceleiași informări, vicontele du Parc își exprimă îndoieli cu privire la un eventual amestec al Germaniei hitleriste în asasinarea lui Armand Călinescu:

Totuși complicitatea germană nu este deloc dovedită în cazul de față. Întimplarea a făcut să sosesc în același timp cu colegul meu german [Wilhelm Fabricius], pentru a prezenta condoleanțe domnului [Grigore] Gafencu [ministru de Externe]. Dl. Fabricius mi-a spus cit de mult l-a impresionat uciderea d-lui Călinescu, cu care se văzuse puțin înainte de a fi omorât. [Fabricius] a adăugat altui coleg al meu că pierderea va fi greu resimțită la Berlin, unde [Călinescu] era foarte stimat și unde se aprecia în mod deosebit modul său de a acționa în criza actuală [primele trei săptămâni ale celui de-al doilea război mondial]...

Mi se spune că ministrul Germaniei s-ar fi dus, de asemenea, ieri după-amiază, la Palatul regal. Lucrul mi se pare verosimil. Fără îndoială, cu acest prilej, îl trebuie să-l fi asigurat pe rege că Reichul infierează atențat și îl regretă pe dl. Călinescu...

Să fie rîndurile de mai sus o mostră de naivitate din partea diplomatului belgian? Sau, mai curînd, dovada unui exces de prudență scrupulozitate? Să nu uităm că vicontele du Parc se află de relativ puțină vreme la postul său, unde a sosit pe neașteptate, în condițiile destul de dramatice despre care am vorbit. Necunoscînd încă, în profunzime, situația politică internă și internațională a României, îl are temeiuri serioase să se abțină de la interpretări precipitate. Războiul care a început de foarte curînd, ca și poziția precară a Belgiei, în periculoasa vecinătate a Reichului, constituie rațiuni suplimentare pentru o atitudine de expectativă rezervată.

Aceasta nu va dura mult. Cu exact o săptămîină mai tîrziu, la 29 septembrie, el trimite un nou raport ministrului de Externe belgian (nr. 1853/800, recepționat la Bruxelles sub nr. 000341/9 octombrie 1939), în care spune:

În raportul meu din 22 al lunii curente, numerotat 776, am avut onoarea să vă informez despre asasinarea Președintelui de Consiliu. Așa cum am subliniat atunci, s-a dat cuvînt de ordin oficial să se considere acest caz ca fiind de ordin pur intern. Se precizează că a fost vorba exclusiv de o răzbunare din partea Gărzii de fier, pentru moartea fostului său conducător, Codreanu. Fără îndoială, acesta a fost unul dintre motive. Dar informațiile pe care, în ultimele zile, le-am obținut din diferite părți tind să demonstreze că asasinarea domnului Călinescu trebuia să fie semnalul unei mișcări foarte ample, avînd ramificații în întreaga țară.

După părerea unora dintre colegii mei, acest complot se poate compara cu cel care a dus la asasinarea în 1934 a cancelarului

austriac Engelbert Dolfuss și la acaparea puterii de către naziști în Austria...

... E greu de spus dacă Reichul este *direct* [subl. — N.M.] responsabil de moartea d-lui Călinescu. Totuși se admite, în general, că Germania *continua să subvenționeze* [subl. — N.M.] pe sub mină Garda de fier și că acest partid, profitînd de actualele dificultăți, spera să pună mina pe putere. Așa trebuie că au evaluat situația autoritățile române, deoarece, la scurtă vreme după moartea Președintelui de Consiliu, în toată țara au avut loc execuții sumare ale elementelor suspecte...

Se pune întrebarea de ce nu a folosit guvernul român starea de asediu, instaurată încă înainte de moartea d-lui Codreanu, pentru a aduce pe acuzați în fața Curților marțiale. Răspunsul este că domnea temerea că, procedîndu-se astfel, se vor obține mărturisiri care ar fi dovedit, în mod categoric, că respectivul complot nu avea un caracter pur intern, ci era sprijinit de o putere străină.

La ce se referă du Parc atunci cînd scrie că „Germania continua să subvenționeze pe sub mină Garda de fier”? Pentru a înțelege mai bine această menționare făcută în trecut, să ne întoarcem în timp cu mai bine de un an și să consultăm corespondența predecesorului său, baronul Guillaume, care scria, la 19 aprilie 1938, aceleiași ministru de Externe, Charles Spaak (nr. 623/315, indexată la Bruxelles, sub nr. 000061/27 aprilie 1938):

Guvernul român [prezidat de patriarhul Miron Cristea] a socotit de cuviință să ia măsuri energice împotriva mișcării Gărzii de fier, arestînd cea mai mare parte din conducătorii săi.

Această măsură era de așteptat. Încă de a doua zi după proclamarea Anschlussului, [anexarea Austriei de către Germania hitleristă, în noaptea de 11 spre 12 martie 1938], cînd autoritățile române au aflat despre telegrama de felicitări, adresată Führerului de către dl. Corneliu Zelea Codreanu, prin intermediul Legației germane la București, ministrul de Interne [pe atunci Armand Călinescu] s-a gîndit să-l aresteze pe șeful Gărzii de fier.

Diferite considerente l-au împiedicat să acționeze. Dar evoluția situației internaționale și descoperirea anumitor probe compromițătoare pentru Garda de fier au determinat pe regele Carol II și guvernul său să ia, în sfîrșit, măsuri radicale.

Aproape două sute de persoane au fost arestate. Numeroase descinderi ale poliției la domiciliile membrilor Gărzii de fier au dus la descoperirea de armament, ca de exemplu mitraliere, care denotăză planuri de rebeliune. A fost confiscat un amplu material documentar în care se speră să se găsească dovezi ale relațiilor dintre Garda de fier și agenți ai puterilor străine...

Venirea la putere a acestei „mișcări” urma să arunce țara prădă anarhiei, cel puțin pentru o bucată de vreme...

Prin investigații făcute de mine personal, în anumite cercuri știu că adepții Gărzii de

fier, care lucrau ca servitori în locuințe particulare, făceau deja inventarul mobilierului stăpînilor lor, în scopul de a furniza căpeteniilor lor politice mobilele și obiectele de care ar fi avut nevoie...

Măsurile luate de guvernul român se justifică, astfel, atât din punct de vedere intern al României, cît și din punct de vedere internațional. Pentru ca autoritățile acestei țări să poată păstra ordinea în interior și pentru a evita surprize capabile să răstoarne întreaga sa politică externă, trebuia ca o acțiune energetică să se opună acțiunii subversive, întreprinsă în mod clandestin de către o organizație susținută și dirijată de cele două principale puteri străine, inamice ale României...

După ce menționează părerile unor cercuri de dreapta, care nici atunci nu se arătau convinse de primejdia unui puci fascist, baronul Guillaume citează direct cele spuse de Armand Călinescu într-una din numeroasele convorbiri pe care acesta le-a avut cu reprezentantul diplomatic al Belgiei. Pasajul care urmează ni se pare deosebit de semnificativ: în cele spuse de Călinescu transpare limpede o judecată severă la adresa politicienilor burghezi care au pactizat în trecut cu Garda de fier sau s-au lăsat intimidati de ea:

„Ceea ce am vrut să demonstrez, mi-a spus dl. Călinescu, este că situația din trecut s-a modificat fundamental. Odinioară, guvernul fie că arăta o condescendență extraordinară [față de legionari], fie că se lăsa dominat de teamă, în timp ce Garda de fier acționa după bunul său plac, cu amenințări și insulte. Garda de fier tîinea, astfel, să dea naștere unei mistici speciale, întemeiată pe mister și teroare, ceea ce impresiona pe mulți naivi.

Acum situația se va schimba. Hotărîrea și îndrăzneala se vor afla de partea guvernului și teama trebuie să domnească în rîndurile dușmanilor săi”.

Dl. Călinescu nu ascunde, desigur, riscurile pe care le comportă această răsturnare de situație. El cunoaște ordinele care, la anumite momente date, au circulat printre adepții Gărzii de fier. Unul din foștii săi prieteni politici mi-a spus: „Își pune viața la bătaie. Cu atît mai mult, noi nu trebuie să-i preocupăm nici aprobarea, nici elogiile ce i se cuvin”.

La scurtă vreme după aceea, în ziua de 18 mai, ministrul belgian la București trimite un nou raport, marcat „Foarte confidențial” (nr. 774/394, indexat la Bruxelles sub nr. 000179/25 mai 1938), care dovedește, o dată mai mult, cît de bine informat este baronul Guillaume în problemele politice ale țării și cît de strînse sînt legăturile lui cu Armand Călinescu:

Peste cîteva zile, la începutul săptămînii viitoare, căpeteniile Gărzii de fier — dl. Corneliu Zelea Codreanu și colaboratorii săi cei mai apropiați — vor fi condamnați pentru înaltă trădare și pentru pregătirea unui atentat la ordinea și securitatea statului.

În urma anumitor denunțuri și trădări [ale unor legionari], guvernul român a reușit să intre în posesia unor importante documente de care intenționează să facă uz în cursul procesului ce va fi judecat peste cîteva zile. Majoritatea [acestor documente] nu va fi publicată.

L-am întrebat, în mod confidențial, pe dl. Călinescu dacă aceste documente i-au furnizat dovada participării unor puteri străine la mișcarea Gărzii de fier. S-a discutat adesea despre relațiile pe care conducătorii [legionari] le-ar fi întreținut cu legațiile Germaniei, Italiei și Poloniei; diverse incidente, așa cum a fost, de pildă, participarea ministrilor Germaniei și Italiei la funeraliile legionarilor morți în [războiul civil din] Spania, păreau să confirme aceste zvonuri.

Ministrul [Călinescu] mi-a răspuns:

„Din cercetările noastre rezultă că Garda de fier avea, într-adevăr, legături susținute cu Germania, cu autoritățile germane și cu partidul nazist. Legionarii au primit din Germania bani, indicații și directive. Acest lucru este stabilit. După cum ați remarcat, ne-ar fi greu să facem uz de dovezile noastre într-un proces public; dar guvernul va putea prezenta o parte din documentele pe care le posedă într-o ședință secretă [a tribunalului], păstrînd pe celelalte pentru o folosire ulterioară. Nu avem dovezi despre vreun amestec al Italiei. Dimpotrivă, am găsit o scrisoare în care șeful mișcării [gardiste] își exprimă părerea că legăturii mai strînse cu autoritățile italiene nu ar prezenta nici un interes.

Această scrisoare nu prea este măgulitoare pentru Italia, dar confirmă a contrariu [din sens opus] că mișcarea legionară se afla, mai presus de orice, în solda Germaniei”.

L-am întrebat pe ministrul de Interne dacă ministrul Poloniei la București — ale cărui simpatii pentru Garda de fier erau cunoscute — nu a fost implicat în complotul inițiat de această mișcare. Plecarea precipitată a d-lui Arcziewski pare să fi dat la iveală elemente compromițătoare.

Dl. Călinescu mi-a răspuns că nu a găsit nici o probă împotriva ministrului Poloniei, a cărui plecare nu trebuie atribuită vreunei activități în acest domeniu.

Acele de acuzare împotriva d-lui Codreanu, apărute în presă, au făcut aluzii voalate la legăturile existente între Garda de fier și autoritățile germane. Dl. Călinescu mi-a declarat că aceste aluzii vor fi înțelese de toți cei care știu să citească atent un text.

Baronul Guillaume transcrie, apoi, unele extrase din respectivul act de acuzare, în care se arată că, încă din 1935, Codreanu intrase în legătură cu o organizație străină, de la care primea subsidii de tot felul în vederea unor activități subversive violente, menite să ducă la o „alianță politică și economică cu o putere străină” și la instaurarea, în România, a unui nou regim, similar unui „regim străin”, de la care Garda de fier primește instrucțiuni și cu care se

¹ Magazin istoric, nr. 11,12/1970.

află într-o indestructibilă solidaritate de interese.

Dar ministrul Belgiei la București nu se limitează la discuții purtate cu oamenii politici, ci se străduiește să ia, pe diverse căi, pulsul opiniei publice din România. Îl interesează nu numai cum reacționează aceasta în fața arestării căpelenilor legionare, ci — mai ales — cum sînt priviți naștii germani, după demascarea lor ca patroni efectivi ai Gărzii de fier. Iată ce constată el într-un raport din 20 iunie, remarcabil prin originalitatea temei sale, prin ascuțimea spiritului de observație și prin subtilitatea concluziilor (nr. 943/479, indexat la Bruxelles sub nr. 00034/25 iunie 1938):

Mi se pare interesant, domnule Ministru, să vă comunic, în cele ce urmează, citeva informații asupra manifestărilor publicului românesc, în cursul cîtorva întîlniri sportive recente, manifestări care pot servi ca dovezi ale stării de spirit din România (subl. — N.M.).

În urmă cu citeva săptămîni, în cadrul campionatului mondial de fotbal, s-a disputat la București un meci între două echipe puternice — a Franței și a Germaniei. Duminică, 22 mai trecut, renumele jucătorilor și atmosfera [politică] încordată au atras pe stadion o mulțime imensă.

Pentru a evita orice incident, ministrul Franței la București [Adrien Thierry] sugerase d-lui Petrescu-Comnen [ministrul de Externe în guvernul Miron Cristea] să ceară ministrului Germaniei să nu asiste la meci, el însuși [Thierry] propunîdu-și să nu se ducă.

Di. Fabricius nu a acceptat această propunere. El a asistat, în mod oficial, la meciul de fotbal, împreună cu soția și copiii săi. Pentru a-și putea da mai ușor frîu liber pornirilor, copiii nu au luat loc în loja oficială.

Arbitru a fost un tînăr belgian, care are cetățenie română. Încă de la începutul jocului, publicul nu și-a ascuns sentimentele de simpatie față de Franța, sentimente pe care brutalitatea echipei germane nu a fost de natură să le tempereze. La sfîrșitul primei reprize, germanii conduceau cu 5 la 3. Dar, la reluare, francezii au făcut minuni și, cu un elan extraordinar, care a stîrnit entuziasmul mulțimii de spectatori, au terminat meciul printr-o strălucită victorie de 8 la 5, grație unei incontestabile superiorități de joc.

Publicul a răsplătit echipa franceză cu urale formidabile. A fost, din partea sa, o adevărată manifestare de francofilie.

În seara zilei următoare, d-na Fabricius, alături de care luam cîna, mi-a spus că „îmi-mi era cît pe-acî să se rupă de emoție, într-atît simțea cît de încărcată cu electricitate era atmosfera...”.

In continuare, Guillaume vorbește despre un concurs hîpic internațional, ținut la 9 iunie, cu participarea unor echipe din Franța, Germania, Belgia etc.

Echipa germană s-a prezentat lamentabil. Ea nu a obținut un loc onorabil pe nici un parcurs, fiind clasată ultima în această între-

cere, care contează pentru Cupa națiunilor și care a fost cîștigată de echipa belgiană. Aceste eșecuri au stîrnit furia participanților germani și a șefului lor. Ei au părăsit România, fără a mai lua parte la competiția din ultima zi.

Înfrîngerea lor are o importanță cu atît mai mare cu cît echipa trimisă la București era formată exclusiv din S.S.-iști, dl. Hitler interzicînd — după cum am fost informat — militaților din Reichswehr [nume purtat pe atunci de ansamblul forțelor armate germane] să mai reprezinte Germania în străinătate...

În tot cursul șederii sale la București, echipa germană nu a avut contacte cu societatea românească și s-a aflat în relații dintre cele mai reci cu celelalte echipe.

În sfîrșit, ieri a avut loc la București un mic miting aviatic, la care au participat foarte puțini piloți străini: unul din Franța, unul din Cehoslovacia și unul din Germania. Cel dintîi și-a luat zborul avionul german. Performanțele sale au fost corecte, interesante, fără să marcheze însă nici un progres față de tururile de forță pe care ne-am obișnuit să le admirăm la toate concursurile internaționale. Mulțimea enormă care asista l-a aplaudat foarte rezervat și, cînd pilotul a trecut prin fața tribunelor oficiale, pentru a-și relua locul alături de ceilalți concurenți, crainicul a trebuit să roage publicul prin megafon să-și manifesteze aprecierea.

Avionul cehoslovac, care l-a urmat, a executat acrobații mult mai impresionante. În mod spontan, publicul a făcut ovații extrem de călduroase pilotului ceh.

Acesta a luat premiul I. Locul al doilea a revenit aviatorului francez, al treilea unui român. Germanul s-a clasat pe ultimul loc.

Am avut prilejul să studiez figura ministrului Germaniei, în timp ce asculta rezultatele concursului și le comenta cu unul dintre secretarii săi, care stătea lîngă dînsul. Chipul [lui Fabricius] mi s-a părut că exprimă o resemnare plină de dispreț. Citeva clipe mai tîrziu însă unul dintre colaboratorii săi i-a atras atenția că nu avusese loc bombardarea celor citeva construcții de paiață, înălțate pe cîmpul aviatic, punct din program pe care publicul îl aștepta cu nerăbdare și curiozitate. Dl. Fabricius i-a răspuns:

„Vom vedea asta la anul”.

S-au dat diferite interpretări acestei declarații, care a părut tuturor foarte deplasată în gura d-lui Fabricius.

Din aceste diverse manifestări, cred că putem trage concluzia că poporul român păstrează sentimente foarte calde față de Franța și că evenimentele din luna martie [anexarea Austriei] nu au contribuit, cîtusi de puțin, la creșterea prestigiului Germaniei aici...

Atitudinea net antihitleristă a maselor populare din România, largă aprobare de care s-au bucurat măsurile luate împotriva Gărzii de fier — agentură a nazismului, capabilă de orice trădare a intereselor țării — se reflectă amplu în corespondența diplomatică a celor doi miniștri belgieni în România. Vom reveni asupra acestei probleme într-unul din numerele noastre viitoare.

4 decenii de la izbucnirea
celui de-al doilea război mondial

POPOARELE AU IEȘIT ÎNvingătore

La 1 septembrie 1939, Germania nazistă a atacat Polonia, declanșând astfel marea conflagrație a secolului XX. Timp de cinci ani, opt luni și opt zile, flăcările războiului aveau să pirjolească Europa, mistuind zeci de milioane de vieți omenești și nimicind uriașe valori materiale, culturale și artistice, pe cuprinsul aproape întregului continent.

Depășind cu mult toate conflictele precedente, atât prin oroarea hecatombelor rezultate, cât și prin amploarea efectivelor și a tehnicii militare angajate, războiul provocat de Hitler prezintă câteva trăsături care-i conferă un caracter de excepțională unicitate în istorie. În fața dușmanului cu zvastică s-a constituit, dincolo de deosebiri de orinduire social-economică, coaliția antihitleristă, în frunte cu Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite. Totodată, de la un capăt la celălalt al Europei, bărbați și femei, tineri și bătrâni, militari și civili — aparținând unor națiuni și naționalități diferite, vorbind limbile diferite, practicând profesii și avînd preocupări diferite — s-au ridicat la luptă împotriva fascismului agresiv și ucigaș. Ca totdeauna în clipele de mare cumpănă, în primele rînduri s-au aflat clasa muncitoare și cei din avangarda sa — comuniștii.

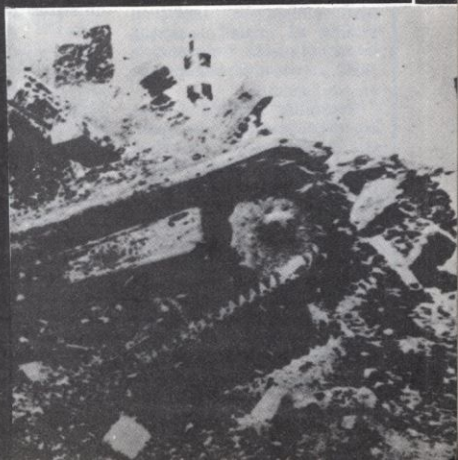
Victoria zdrobitoare repurtată împotriva hitlerismului în cel de-al doilea război mondial a fost, mai presus de orice, victoria maselor de milioane ale patrioților și antifasciștilor, victoria popoarelor. Ele și-au afirmat, cu acest prilej, dreptul imprescriptibil de a duce o viață liberă și independentă, de a-și lua destinele în propriile lor mâini, de a respinge, cu fermitate, orice amestec din afară și de a decide singure asupra prezentului și viitorului lor.

Este marea lecție a marii conflagrații. O lecție care-și păstrează pe deplin actualitatea și pe care nimeni nu poate și nu trebuie s-o uite.

magazin istoric

Prima țară care a căzut victimă mașinii de război germane a fost Polonia. După cum se știe, poporul român a acordat un sprijin material și moral prețios poporului polonez, în crîncena toamnă a lui 1939. În schimb, toate eforturile intense, depuse la Paris și Londra, pentru a se obține ajutorarea aliatului care lupta singur împotriva invaziei hitleriste, au rămas zadarnice. De aceste acțiuni se ocupă Juliusz Lukasiewicz, ambasador al Poloniei în Franța (1936-1939), în lucrarea sa *Diplomat in Paris, 1936-1939*, apărută în 1970 la New York.

În extrasele publicate mai jos, titlul și subtitlurile aparțin redacției noastre, iar nota de subsol lui W. Jedrzejewicz, îngrijitorul ediției originale.

Polonia cere ajutor

JULIUSZ LUKASIEWICZ

Eforturile mele de a obține ajutor efectiv din partea Aliaților prin declanșarea de acțiuni ofensive pe Frontul de Vest au început în dimineața zilei de 4 septembrie, dacă nu punem la socoteală și convingerea avută cu Bonnet [ministrul de Externe al Franței], în seara zilei precedente. Întîi de toate am căutat să determin declanșarea unor atacuri aeriene franco-britanice.

Telegramele pe care le primisem de la Beck [ministrul de Externe polonez], precum și veștile sosite de pe frontul polonez arătau că eram aproape neputincioși în fața superiorității zdrobitoare a forțelor aeriene germane și că aviația urma să joace un rol decisiv în război. De aceea, o acțiune aeriană aliată, care să atragă o parte din aviația inamică, era absolut necesară. Cu toate acestea, aveam serioase îndoieli că Anglia și Franța, în ciuda declarației de război [de la 3 septembrie 1939], se vor hotărî să sprijine efectiv Polonia.

Impresiile culese din presă sau provenind din surse politice și militare nu erau prea îmbucurătoare. Ziarele franțuzești nu aveau un ton prea războinic. Izbea în chip deosebit însă faptul că această conflagrație nu era prezentată drept o luptă împotriva hitlerismului, ca regim politic, și a metodelor lui agresive în viața internațională. Carența părea izvorâtă din dorința de a nu ofensa Italia, care avea

Juliusz Lukaszewicz

un sistem politic similar. Nici cercurile politice nu vedeau vreo schimbare radicală de atitudine din care să înțelegem că, de acum încolo, ne puteam aștepta la declanșarea operațiilor militare împotriva agresorilor naziști.

În sfîrșit, foarte îngrijorătoare mi se părea atitudinea Înalțului comandament francez față de atașatul nostru militar, caracterizată printr-o evidentă rezervă, prin dorința de a-l evita, ca și prin omisiunea de a-i furniza informațiile necesare pentru a-și forma o imagine clară asupra planurilor de război ale aliaților

noștri¹. De aceea, am propus Varșoviei ca mareșalul Smigly-Rydz, șeful Înalțului comandament polonez, să trimită o telegramă generalului Gamelin, șeful Marelui Stat Major francez, pentru a stabili cu el un contact direct.

O ofensivă aeriană care se lasă așteptată...

În ziua de 6 septembrie, către seară, am primit instrucțiuni din partea ministrului

¹ Generalii francezi au ascuns ambasadorului polonez hotărîrea lor anterioară de a nu desfășura o ofensivă de mari proporții, așa cum prevedea acordul dintre Kasprzycki și Gamelin. Mulți ani mai târziu, acest lucru a fost dezvăluit de generalul Louis Faury, care sosisse în Polonia la 23 august 1939, ca șef al Misiunii militare franceze. În *Revue Historique*, nr. 1, 1953, p. 134, el reproduce convorbirea avută cu generalii Gamelin și Georges [comandantul Frontului de Nord-Vest] la 22 august. „Atunci am abordat chestiunea care mă rodea permanent... Dacă Polonia devine ținta unei agresiuni, doar o ofensivă a forțelor franceze ar fi în măsură să-i forțeze pe germani să stăbească atacurile. Cînd va începe această ofensivă? Tăcere. Apoi generalul Georges mi-a dat să înțeleg că armata franceză nu era capabilă să lanseze o ofensivă importantă și că era inutil să se stabilească timpul de care ar fi nevoie pentru pregătirea unei acțiuni pe scară largă. Pînă atunci, puteam fi avute în vedere doar acțiuni defensive, sau ofensive limitate. Nепunînd să-mi ascund dezamăgirea, generalul Gamelin a adăugat doar aceste cuvinte:

Beck; el îmi cerea să prezint guvernului francez punctul nostru de vedere asupra situației militare.

La sfârșitul convorbirii cu Léger [secretar general la Ministerul de Externe francez], (6 septembrie, orele 23), după unele ezitări, acesta mi-a spus: „Cu toate că problemele militare sînt extrem de confidențiale și delicate, am motive întemeiate să cred că mine, sau cel mai tirziu poimîine, va avea loc un puternic bombardament executat de avioane engleze și franceze asupra Germaniei; raidul nu va putea afecta însă chiar liniile din spatele frontului germanopolonez”.

Ținînd seama de însemnătatea operației și de nevoia de a fi tratată cu cea mai mare precauție, nu am comunicat informațiile primite de la domnul Léger Ministerului nostru de Externe și nici personalului ambasadei. M-am hotărît să aștept evenimentele, care, potrivit celor spuse de Léger, urmau să aibă loc atît de curînd.

Din nefericire, aceste evenimente nu s-au produs; în zilele de 7 și 8 septembrie nu a avut loc nici o ofensivă aeriană aliată. În același timp, știrile sosite de pe frontul franco-german erau, pentru noi, dintre cele mai alarmante. Era limpede că, acolo, luptele nu începuseră încă. Încercînd să le evite sau să le amîne, trupele naziste nu numai că nu inițiaseră vreo acțiune ofensivă, dar nici nu răspuseseră focului artileriei franceze. Mai mult, în fața tranșelor, ger-

manii înălțaseră pancarte pe care scriau că nu doresc, chipurile, să lupte împotriva Franței. Această manevră slăbea și mai mult moralul trupelor franceze, și așa lipsite de spirit ofensiv. În schimb, neangajarea în luptă convenea comandamentului francez, întrucît îi permitea să desfășoare, nestingerit, mobilizarea rezerviștilor.

În consecință, situația se caracteriza astfel: 1) știri tot mai proaste din Polonia, atestînd prăbușirea liniilor noastre defensive și superioritatea copleșitoare a aviației germane; 2) absența unei acțiuni militare aliate, mai ales aeriene; 3) neputința mea de a influența cursul evenimentelor cu ajutorul guvernului francez, deoarece acesta era în remaniere.

La 11 septembrie am avut o întrevvedere cu generalul Gamelin. În legătură cu ofensiva aeriană cerută de mine, el a adoptat o atitudine evazivă, aproape negativă, pretextînd că francezii nu erau în măsură să bombardeze singuri obiectivele militare germane, englezii dispunînd de aproape întreaga aviație de bombardament aliată. Din discuții am tras concluzia că generalul Gamelin punea mare preț pe acalmia de pe frontul franco-german, care îi permitea să mobilizeze armata franceză și că, mai mult ca sigur, nu dorea să-și periclitizeze concentrarea forțelor prin vreo inițiativă menită să provoace o ripostă a bombardierelor germane.

Foarte neliniștitoare mi s-a înfățișat opinia lui Gamelin despre situația militară din Polonia, precum și sugestiile lui asupra viitoarelor operații pe acest front. Generalul mi-a spus că înaltul nostru comandament trebuie să treacă la deplasarea grosului forțelor poloneze în Galiția răsăriteană și; lăsînd fără apărare restul teritoriului, să încerce să păstreze doar o porțiune din Galiția răsăriteană, în apropierea frontierei cu România. După părerea sa, ținînd seama de superioritatea categorică a ina-

micului, rolul nostru urma să fie similar celui jucat de Belgia în războiul precedent [renunțarea — fără luptă — la majoritatea teritoriului și rezistența pe o mică parte a acestuia]; a adăugat că era deja timpul să ne însușim acest punct de vedere.

În aceeași zi, împreună cu șeful Misiunii noastre militare în Franța, generalul Burhardt, am redactat o notă către generalul Gamelin, care i-a fost înmînată a doua zi. Arătăm că guvernul nostru „își reînnoiește cererea cu privire la o acțiune energetică de bombardament aliată împotriva: 1) nodurilor de comunicații germane; 2) uzinelor de avioane; 3) aeroporturilor; 4) uzinelor de război, în special a celor producătoare de blindate și muniții”. Susțineam că Hitler evită, în mod deliberat, să bombardeze țările aliate Poloniei [Franța și Anglia], că a oprit orice acțiune ofensivă a forței sale aeriene pe Frontul de Vest și că se limitează doar la acțiuni defensive împotriva unor avioane aliate în misiune de observație. În consecință întreaga activitate a aviației de bombardament germane este îndreptată doar împotriva Poloniei.

...și motivele contramandării ei

Ca urmare a instrucțiunilor primite de la Beck, mi-am continuat diligențele pe lîngă guvernul francez în vederea determinării unor atacuri aeriene aliate împotriva Germaniei.

La 10 septembrie, am avut o lungă convorbire cu premierul francez Daladier. L-am informat pe cît am putut mai amănunțit asupra situației extrem de dificile de pe frontul polonez, subliniînd că înfrîngerile noastre se datorau, în cea mai mare măsură, superiorității copleșitoare a aviației germane și că singura cale de a fi ajutați efectiv era o ofensivă aeriană aliată. L-am rugat să uzeze de influența pe

„Este necesar ca Polonia să persiste în rezistență”.

La 12 septembrie, adică în timp ce în Polonia se duceau încă lupte crîncene, Gamelin a dat ordin generalului Georges, comandantul Frontului de Nord-Vest, să înceteze acțiunile ofensive, cu excepția unor acțiuni de mică amploare, pentru îmbunătățirea pozițiilor franceze din punct de vedere defensiv. Autoritățile poloneze nu au fost înștiințate de această decizie, continuînd să aștepte o puternică ofensivă franceză în jurul datei de 16 septembrie. Îmi amintesc o convorbire avută cu Beck, la 16 septembrie, în localitatea Kuty, la frontiera română, cînd ministrul m-a asigurat că, în orice clipă, s-ar putea produce o ofensivă franceză împotriva liniei Siegfried.

Cavaleriștii polonezi s-au bătut cu eroism împotriva tancurilor germane

În p. 39: în zorii zilei de 1 septembrie 1939, tancurile naziste seamănă moartea pe teritoriul Poloniei

care o avea asupra Înaltului comandament francez, determinându-l să întreprindă o astfel de acțiune, imperios necesară cauzei comune. Daladier mi-a ascultat rugămintea, cu evidentă înțelegere, și mi-a spus că aviația franceză fusese gata, cu patru zile în urmă, să înceapă bombardarea obiectivelor militare din Germania, dar că englezii refuzaseră să participe și, ca atare, raidul n-a mai putut avea loc. Daladier a mai adăugat că francezii nu dispuneau de o aviație de bombardament îndeajuns de puternică pentru a întreprinde o acțiune masivă independentă asupra teritoriului german.

La întrebarea mea privind motivul refuzului britanic, primul ministru mi-a răspuns că Londra acorda o importanță considerabilă menajării opiniei publice americane. Întrucât în cursul bombardării obiectivelor militare germane ar fi fost imposibilă evitarea unor pierderi în rîndul popu-

lației civile, englezii se temeau că asemenea consecințe ar putea avea un efect negativ asupra atitudinii Statelor Unite față de Aliați [Franța și Anglia], atitudine considerată de aceștia ca decisivă pentru deznodămîntul războiului.

Am răspuns că președintele Roosevelt ceruse un singur lucru: ca orașele deschise să nu fie bombardate. Cum însă aviația germană atacase Polonia cu sălbăcie, aceasta ne scutea de orice răspundere pentru eventualele pierderi în rîndul populației civile germane, în cazul bombardării unor obiective militare de către Aliați. Daladier mi-a dat dreptate, ripostîndu-mi însă că englezii stăruiau asupra unei reacții americane negative.

Imediat după convorbirea cu Daladier am luat legătura telefonică cu ambasadorul american Bullitt¹. Cordial și prietenos ca întotdeauna, el mi-a făcut o vizită la Amba-

sadă la mai puțin de o oră după aceea. Î-am relatat în amănunt convorbirea mea cu premierul francez, rugîndu-l să verifice dacă, într-adevăr, persoane oficiale americane ar fi intervenit pe lângă guvernul britanic să interzică bombardarea unor obiective militare din Germania. Bullitt mi-a spus că o asemenea eventualitate i se pare absolut imposibilă; totuși va lua imediat legătura cu Washingtonul și cu Ambasada Statelor Unite din Londra.

Două ore mai tîrziu, Bullitt m-a informat că, în urma convorbirilor telefonice avute cu președintele Roosevelt și cu ambasadorul Statelor Unite la Londra, Joseph Kennedy, era aproape sigur că nici o persoană oficială ameri-

cană autorizată nu acționase pentru a împiedica decizia guvernului britanic privind o eventuală ofensivă aeriană împotriva Germaniei. Ambasadorul a mai adăugat că, în orice caz, bombardarea unor obiective militare germane de către Aliați nu ar avea vreun efect negativ asupra opiniei publice americane, ci ar fi considerată ca foarte firească.

Revelator în această ordine de idei mai era și un alt fapt.

¹ *Magazin istoric*, nr. 9/1978.

Cu ocazia convorbirii sale cu Washingtonul, Bullitt aflase că ambasadorul britanic în S.U.A. prezentase o notă prin care informa Statele Unite că guvernul britanic nu primise confirmarea oficială a bombardării orașelor deschise din Polonia de către aviația germană. Am bănuț că nota cu pricina era destinată să motiveze, cu anticipație, cauza pentru care forțele aeriene britanice nu treceau la ofensivă.

Cînd i-am comunicat, mai tîrziu, lui Daladier, că argumentul prezentat de englezi pentru a explica neparticiparea la bombardamentele aliate se dovedise lipsit de temei, premierul francez mi-a spus că fusese informat în acest sens de Bullitt; cu toate

acestea, nu spera nici de acum încolo să obțină acordul englezilor pentru o ofensivă aeriană, întrucît, în plus, împotriva unei asemenea acțiuni, specialiștii militari invocau unele impedimente de ordin tehnic.

Opinia ministrului francez Mandel

În această conjunctură defavorabilă războiului pe fron-

tul polonez, opinia publică britanică și franceză considera că, pentru cauza comună, o acțiune militară ofensivă în Vest împotriva Germaniei era absolut necesară. Judecînd după ecurile de pe front, un sentiment asemănător predomină și în rîndul soldaților și ofițerilor francezi care, în marea lor majoritate, nu erau de acord cu poziția adoptată de înaltul comandament francez.

În ziua de 13 septembrie, am prezentat următoarea notă lui Daladier:

„Paris, 13 septembrie, 1939

Domnule prim-ministru, Sînt deja zece zile de cînd, împreună cu colegul meu [ambasadorul polonez la Londra], am făcut cele mai insistente demersuri pentru a convinge guvernele englez și francez de necesitatea absolută a unei acțiuni efective întreprinse de forțele aeriene franceze și engleze asupra Germaniei. Pînă acum nu s-a produs nici o acțiune de acest gen. În consecință, mă simt obligat să declar că, pînă în prezent, n-a avut loc nici un fel de cooperare între forțele aeriene engleze și franceze cu armata poloneză.

Mai adaug că aviația germană face eforturi speciale în vederea distrugerii sistemului nostru de comunicații, cu deosebire a celor către Romă-

nia, a căror utilizare reprezintă pentru noi unica posibilitate de menținere a contactului cu aliații noștri [...]”.

Cîteva zile mai tîrziu, ministrul francez [de Interne, Georges] Mandel¹ mi-a spus următoarele: „Acum este absolut sigur că, încă de la începutul agresiunii germane, Anglia a considerat războiul polono-german doar ca pe un episod în cadrul războiului anglo-franco-german, episod sortit, de la bun început, eșecului [din punct de vedere aliat], în care nu trebuiau angajate forțele engleze. Așa se explică refuzul guvernului britanic de a ajuta Polonia printr-o ofensivă aeriană”.

Atitudinea Angliei față de războiul polono-german — așa cum rezultă din spusele lui Mandel — să fi fost singura cauză pentru care, practic, noi ne-am văzut obligați să luptăm singuri împotriva Germaniei? Nu cred. Dar mărturisirea ministrului francez explică, cum nu se poate mai bine, atitudinea Alianților față de Polonia, în primele două săptămîni de război.

În românește de Rodica SCAFES

¹ Magazin istoric, nr. 5/1976, 4/1978.

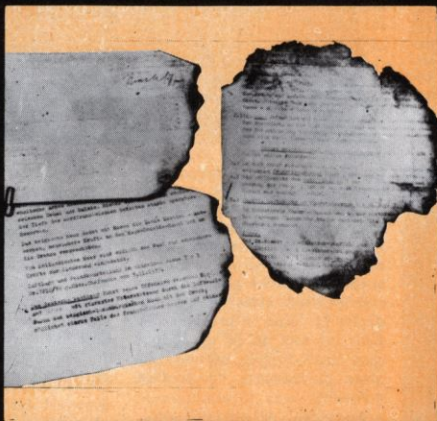
← ↓ Hitleriștii distrug cu sălbăticie orașele și satele poloneze

AVERTISEMENTELE VIN DE LA BERLIN

JEAN VANWELKENHUYZEN

Berlin, luni 9 octombrie 1939, începutul după-amiezii. Viconte Jacques Davignon, ambasadorul Belgiei, se înapoiază la sediu. În fața clădirii de pe Jaegerstrasse, atașatul militar olandez, maiorul Gijsbertus Sas, cu o figură preocupată, se repede să-l întâmpine pe diplomatul belgian. Ar fi vrut să-i facă o comunicare importantă colonelului Georges Goethals, atașatul militar belgian, care însă lipsește din ambasadă.

Davignon îl introduce pe ofițer în biroul său și îl invită să-i spună despre ce este vorba. Sas îl anunță că știe din sursă sigură că Statul major al armatei germane pregătește un atac împotriva Belgiei. Nu poate destăinui identitatea informatorului său (se conformează în felul acesta unei precauții elementare), dar are cea mai mare încredere în el. După părerea lui, Belgia se află într-o imensă primejdie.

Războiul nervilor

De îndată ce Goethals sosește la ambasadă, Davignon îi împărtășește cele aflate. Ambasadorul și atașatul militar cad de acord să informeze urgent autoritățile militare belgiene. Colonelul redactează de îndată o telegramă și o cifrează. Mesajul său ajunge la Bruxelles la orele 18. Iată pasajul principal: „Atașatul olandez a aflat de la un prieten german, pe care îl consideră de încredere și care ocupă o funcție de răspundere: în biroul șefului de Stat major, generalul Halder, se studiază, în momentul de față, un atac de-a curmezișul Belgiei. Planul nu implică o trecere prin Olanda”.

Cei doi belgieni nu pun la îndoială nici o clipă sinceritatea maiorului, despre care știu că are relații importante. Ca olandez, are avantajul să reprezinte o țară ce nu a fost în război cu Germania în 1914-1918. Pe de altă parte, ei se întreabă dacă buna lui credință nu s-a lăsat înșelată. Un german din aparatul de stat să trădeze în asemenea măsură? Greu de crezut. Sas nu a destăinuit din ce sursă deține știrea. Dar a spus suficient pentru ca belgienii să-și dea seama că e vorba de un german care aparține forțelor armate. Nu cumva i s-o fi dat sarcina să vorbească? Te-l urmărit ar putea fi înșelarea Olandei. Dar dacă intenția șefilor lui este să incite Belgia să comită un pas greșit? Crezându-se amenințată, ea ar trebui să facă apel la ajutorul Franței și Marii Britanii, renunțând la neutralitate și oferind astfel celui de-al III-lea Reich pretextul pe care îl așteaptă pentru a interveni.

Avertismentul său pare totuși plauzibil. Campania din Polonia s-a sfârșit. Hitler este deci în măsură să-și concentreze toate forțele contra Franței, trecând din nou prin Belgia, ca în august 1914. Armata belgiană, mobilizată la sfârșitul lui august, se află pe picior de război, dispusă astfel ca să reziste unei agresiuni germane. Nici Davignon, nici Goethals nu cred totuși că un atac german ar fi iminent. Informatorul lui Sas nu a pretins, de altfel, nimic în acest sens. Ger-

manii n-au masat încă destule trupe în Vest pentru a lansa o mare ofensivă. În consecință, problema pentru Belgia este cum să evite atât o surpriză, cât și un gest nechiebuzit. Aceste vremuri nesigure nu vor fi numite „războiul ciudat” decât mai târziu. În perioada respectivă se vorbea de „războiul nervilor”.

Informatorul lui Sas face parte din Abwehr, la conducerea căruia se află amiralul Wilhelm Canaris. Amiralul a început să protejeze — fie numai și închinând ochii — jocul dublu al unuia dintre cei mai apropiați colaboratori ai săi, colonelul Hans Oster, informatorul lui Sas. Relațiile dintre Oster și maiorul olandez datează de la începutul anilor '30, când s-au cunoscut la Kriessakademie (Academia militară). În 1936, olandezul s-a înapoiat la Berlin, în calitate de atașat militar. Legăturile reluate s-au transformat într-o traică prietenie, iar războiul i-a apropiat și mai mult, făcându-i complici într-o acțiune clandestină antihitleristă.

Germanul Oster trăiește o dramă de conștiință. El e convins că războiul este dinainte pierdut. Mîndru de naționalitatea sa, suferă din cauza imaginii criminale pe care Hitler și acoliții săi au creat-o Germaniei. Ca fiu al unui pastor luteran, este jignit în convingerile sale intime de modul brutal în care regimul încalcă morala creștină. Oster nu stă o clipă pe gânduri dacă să dea sau nu sprijin unei evoluții pe care o crede necesară pentru înălțarea regimului. Când intră în contact cu Sas, el speră să câștige timp pentru pregătirea unui puci. Contramăsurile luate față în Belgia și Olanda, la avertismentele lui, l-ar obliga pe Führer să renunțe, pentru moment, la proiectele sale.

La 23 octombrie 1939, Oster îl avertizează pe prietenul său olandez că Hitler și-a pus în gând să treacă și prin Olanda. În aceeași zi, atașatul militar belgian comunică cifrat, prin telefon, la Bruxelles: „Aceeași sursă de informații de la 9 octombrie declară: atenția Führerului serios reținută de proiectul unei ofensive prin Olanda și Belgia. Dacă se va lua o ast-

fel de hotărîre, ea nu are încă o dată fixată. Totul ar depinde de condițiile meteorologice. Informatorul nu crede că [atacul] va avea loc înainte de a doua jumătate a lui noiembrie”.

Complicitatea dintre olandez și belgian „are vechime”. A început în iunie 1937, când colonelul Goethals și-a început cariera berlineză. Sas locuia, pe atunci, cam 20 zile din lună în capitala Reichului. La 7 noiembrie, Sas află noutăți: Hitler a fixat data, pe ziua de duminică, 12 noiembrie! Sas se grăbește să îi pună la curent pe belgieni, care anunță Bruxellesul. Dar ziua de 12 noiembrie trece și atacul nu se produce. Condițiile meteorologice proaste au fost mai puternice decât voința agresivă a lui Hitler. El a fost obligat să-și amîne decizia.

26 semnale de alarmă

Mesajele trimise la Bruxelles de către Goethals arată că, ocazional, „informatorul obisnuit” dă mai mult decât simple știri. El dezvăluie uneori crimpele de metode, ba chiar de planuri pe care Hitler intenționează să le pună în aplicare. Nu știe însă totul. Mărturișe deschis că îi este extrem de greu să culegă informații. Nu face un mister din sărăcia mijloacelor de care dispune. I se întâmplă să explice că impresiile sale se bazează numai pe atmosfera percepută. Funcția sa nu-l placează în punct nodal al informațiilor; nici măcar Abwehrul nu este punctul de trecere obligatoriu al tuturor secretelor. Acest serviciu află multe decizii cu oarecare întârziere, când ele au trecut în domeniul operațiilor. În plus, Oster are în Abwehr o funcție marginală în ceea ce privește informațiile — e șeful secției administrative. Și totuși în mesajele lui, inexactitățile grosolane sînt excepții. În ansamblu, ceea ce spune se apropie de adevăr, dacă nu reprezintă chiar adevărul în întregime.

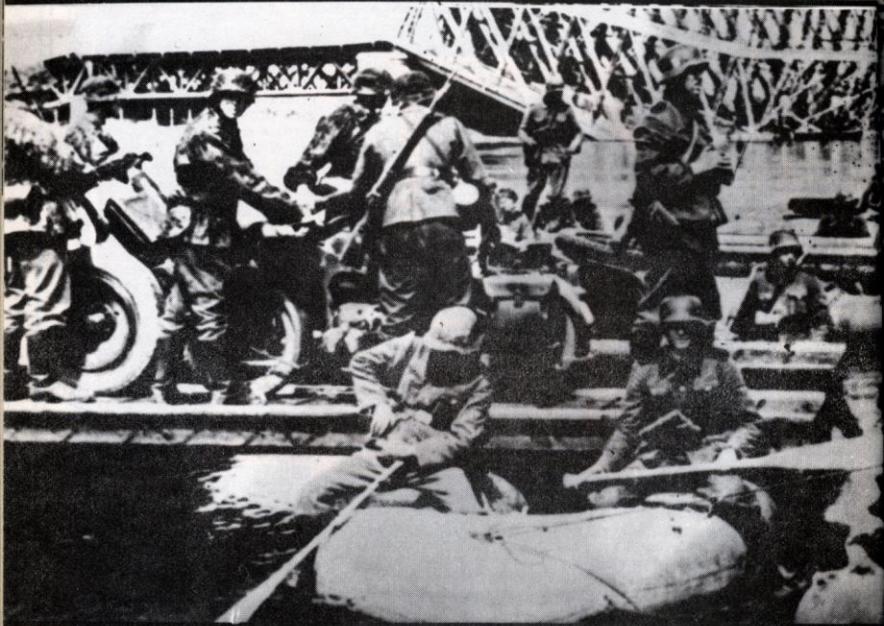
De douăzeci și șase de ori, colonelul anunță, dacă nu o dată exactă, cel puțin o perioadă în care pericolul unei agresiuni germane s-ar putea con-

cretiza. Dacă ne gândim că Hitler a aminat atacul de treizeci de ori, apropierea celor două cifre este edificatoare pentru autenticitatea avertismentelor. Dar un strigăt de alarmă repetat își pierde credibilitatea. Pare de necrezut ca Führerul să revină de altea ori asupra hotărârii sale. Sas se compromite tot mai mult, pe măsură ce se lungeste șirul datelor la care evenimentul nu

diilor olandeze. Totuși, pentru că nu pot explica plauzibil germanilor înlocuirea, ei renunță la demers. Sas rămâne în post.

La Bruxelles este dificil să se adopte o poziție, atita vreme cît observațiile făcute la graniță nu vin în sprijinul avertismentelor primite de la Berlin. Secția 2 a Statului major general al armatei¹ urmărește îndeaproape evoluția rapor-

blocada economică. Armata belgiană este pusă în alertă. Miniștrii discută despre ce atitudine să ia dacă este invadată Olanda. Regina Wilhelmina propune beligeranților bunele ei servicii, manevră preventivă la care se aliază și regele Belgiei, Leopold. Ei cred că în fața pericolului german este bine să afișeze solidaritatea belgo-olandeză. Dar atacul nu se produce

La 10 ianuarie 1940, belgienii descoperă planuri de invazie într-un avion nazist care a aterizat forțat (p. 44) și exact peste patru iuni țara lor este cotoptită de hitleriști

se produce. La Haga, comunicările sale încep să fie primite cu scepticism. Autoritățile olandeze îl trimit pe urmele lui, în Germania, pe colonelul Gijssberti Hodenpijl, fost atașat militar la Berlin în primul război mondial. Acolo acesta primește asigurări că Sas e de cea mai bună credință. Detractorii olandezului nu dezarmează însă. Îi aleg succesor un general, fost ofițer în armata In-

tului de forțe existent. În fiecare zi, ea strânge o amplă recoltă de informații. Desigur, dispoziitivul german se întărește neîncetat. Dar așa se întâmplă și la Aliați. Ziarele germane reproșează Belgiei și Olandei că încalcă obligațiile neutralității, socotindu-le prea complezente față de pretențiile britanice cu privire la

În preajma Anului nou, perspectivele devin iar sumbre. Diverse surse, în special diplomatice, lasă să se prevadă o ofensivă germană. În această situație, se produce un incident. La 10 ianuarie 1940, un avion-ștafetă din Luftwaffe aterizează forțat la Mechelen-sur-Meuse, în Belgia. Pasagerul este purtătorul unor documente care spun multe despre intențiile Germaniei. El în-

¹ Secția 2 era Serviciul de informații al armatei belgiene.

cearcă, dealtfel, în două rinduri, să le ardă. Nu reușește decât pe jumătate. Fragmentele care cad în mâinile autorităților militare belgiene permit acestora să-și facă o idee în privința conținutului documentelor. Ele dau la iveală un plan de atac care înglobează Olanda, Belgia și Luxemburgul, neindicând totuși o dată precisă. Acheta înlătură ipoteza unei curse întinse de ser-

viciile secrete germane. Aterizarea este accidentală, iar hirtile sînt autentice. Trei zile mai tîrziu, Oster anunță că Hitler, știindu-se demascat, va ataca a doua zi, duminică, 14 ianuarie, în zori! Din nou alertă. Din nou nu se întîmplă nimic. E un ger de crapă pietrele. Șoselele acoperite de polei sînt impracticabile. Oster aduce la cunoștință că acțiunea se amîna pînă la primăvară.

A doua falsă invazie germană alimentează în unele spirite din Bruxelles un sentiment de relativă securitate. În acest climat modificat, anunțurile lui Oster din 2 și 3 aprilie 1940 sînt departe de a reînvia alarma produsă în noiembrie și ianuarie. Ele prevăd o invazie a Danemarcei și Norvegiei, declanșată pe 15 aprilie¹. Oster este mai puțin precis în ceea ce privește Belgia și Olanda. Dar acum există motive ca informațiile să-i fie luate în considerare. În porturile germane din Marea Baltică se semnalează puternice concentrări de nave.

Aminări, aminări...

În toiu nopții de 9 spre 10 aprilie, ambasadorul francez și însărcinatul cu afaceri al Marii Britanii îl trezesc din somn pe ministrul belgian al Afacerilor Externe, Paul-Henri Spaak. Ei cer Belgiei să facă neîntîrziat apel la o intervenție a armatelor aliate. Principiul lor argument este că atacul german se poate produce „în termen de patru zile”. Ministrul belgian îi întreabă pe francezi și britanici pînă unde își propun să înainteze în Belgia. Ambasadorul francez, Paul Bargeton, este nevoit să admită că forțele aliate n-ar trece de linia Anvers-Louvain-Wavre-Namur, cu alte cuvinte, s-ar opri în plin centrul țării.

Spaak constată: „Ni se cere să facem un sacrificiu enorm. El constă în a lăsa pradă poate invaziei și eventual ocupației jumătate din țară, cealaltă jumătate devenind cîmp de luptă”. Spaak arată că demersul făcut de Paris și Londra nu este rezonabil. Din punct de vedere militar, avantajul ar fi neînsemnat. Din punct de vedere politic, dezavantajul ar fi cert. Manevra franco-engleză va rămîne deci fără urmări.

Arhivele germane permit să se facă o distincție netă între hotărîrile categorice și simple intenții. Ordinele categorice acoperă două perioade de durată inegală. Prima serie se întinde de la începutul lui noiembrie 1939 pînă la jumă-

tatea lui ianuarie 1940. În ea se găsesc treisprezece date, care se înlănțuiesc fără întrerupere. Cea de-a doua este mult mai scurtă și precede cu puțin ziua de 10 mai 1940. Or, alertele în Belgia se produc tocmai în perioadele critice. Atît în noiembrie, cît și în ianuarie, măsurile de precauție vin în momentul precis, arătînd că țara stă de veghe. Între gradul de vigilență și realitatea primejdiei, cu greu ar fi putut deci exista o mai deplină corespondență. Hitler, dealtfel, își dă seama de aceasta. El își dă seama că s-au comis indiscreții. Pentru a evita repetarea lor, ia măsuri draconice de păstrare a secretului. Totodată, organizează o extraordinară compartimentare a informării. În viitor, nimeni nu va ști mai mult decît strictul necesar pentru îndeplinirea serviciului pe care îl are. Oster riscă astfel să fie surprins de eveniment. Altfel însă are noroc. Oamenii lui Hitler îl suspectează mai mult pe Goethals decît pe Sas. Prietenia dintre Sas și Oster rămîne în afara investigațiilor, fiind prea fătîșă pentru a stîrni bănueli.

Führerul vrea ca invazia Danemarcei și Norvegiei să fie urmată în patru-cinci zile de declanșarea ofensivei generale în Vest. Această idee se regăsește în avertismentele date de Oster la începutul lunii aprilie. Dar în clipa în care trebuie să acționeze, Hitler se mulțumește să lanseze numai cîte o singură operație. Își rezervă timp pentru a vedea ce întorsătură vor lua proiectele sale din Nord, înainte de a trece la acțiune și în Vest. Abia la 30 aprilie, cînd știrile din Norvegia sînt excelente, dispune ca, începînd de sîmbătă, 4 mai, ofensiva în Vest să poată porni de la o zi la alta. Decizia Führerului reduce preavizul la minimumul necesar. Hotărîrea nu mai depinde decît de condițiile atmosferice. La 3 mai, Hitler își consultă experții. Previiziunile nu sînt prea favorabile. În consecință, el se decide să nu întreprindă nimic înainte de data de 6.

La 3 mai, Oster îi declară lui Sas: „Un ofițer avînd un post important la Oberkommandowehrmacht mi-a destăinuit: «Generalul Keitel personal mi-a spus că va începe în

¹ Invazia a avut loc la 9 aprilie 1940.

curind ofensiva în Vest». Acest avertisment nu indică însă o dată precisă. La 4 mai, Hitler este constrins din nou să întîrzie cu o zi scadența. Perspectivile meteorologice rămîn incerte. Scenariul se repetă în ziua de 5. Scadența este amînată pentru 8 mai. În ziua de 6, cerul pare să dea semne de înseninare. De îndată, Führerul profită de ocazie. El ordonă atacul pentru miercuri, 8 mai. Este un ordin ferm. Data de 8 mai 1940 se adaugă aceloră din 12 noiembrie 1939 și din 17 ianuarie 1940. Hotărîrea este fermă, dar executarea ei tot depinde de condițiile atmosferice. Este exact ceea ce Goethals telefonează cifrat la Bruxelles în ziua de 7 mai, la orele 8.30: „Informatorul obișnuit anunță: ofensiva Vest pregătită pentru miercuri, dar adaugă amînare posibilă dacă e stîngherită de vreme”.

Cu toate acestea, ziua de 8 mai trece fără nici o împuscătură. Atacul armat nu se produce. E drept că Oster a prevăzut asemenea eventualitate. La 7 mai, orele 23.05, Bruxellesul a fost prevenit de Goethals: „Informatorul obișnuit spune în această seară: chestiunea amînată pentru una sau cîteva zile”. Informația este exactă. O dată mai mult, Hitler a trebuit să renunțe la ofensivă din cauza cerului înnoat. Contraordinul a fost dat la 7 mai, către prînz. Oster a aflat deci despre el în următoarele ore.

Miercuri, 8 mai, enervarea domnește la cancelaria Reichului, cînd areopagul obișnuit se întrunește, spre sfîrșitul dimineții, pentru a lua o nouă hotărîre. Führerul este sătul pînă peste cap de amînări. Nu mai vrea să aștepte. Goering vede însă lucrurile cu alți ochi. Aviația lui are nevoie de o vizibilitate bună. Hitler turbează de furie. Trebuie totuși să admită temeinicia argumentelor șefului aviației germane. Marea ofensivă va începe deci vineri, 10 mai.

La orele 23.10, Bruxellesul află printr-o telegramă cifrată a lui Goethals: „Ezitare și nervozitate la Cancelarie și O.K.W. După spusele informatorului obișnuit, totul s-ar repune în discuție”. În realitate, nimic nu se repune în

discuție. Ecourile care i-au parvenit lui Oster nu sînt fidele. Alte surse confirmă însă confidențele liniștitoare ale „informatorului obișnuit”. În ziua de joi, 9 mai, domnește o puternică impresie de destindere. Aproape că s-ar putea vorbi de euforie. În cursul serii, atmosfera se schimbă brusc. Cître orele 20.30, Bruxellesul primește o comunicare telefonică din partea lui Goethals: „Führerul a decis astăzi după-masă declanșarea ofensivei generale pe Frontul Olanda-Belgia-Luxemburg, în ziua de 10 mai, în zori”.

Avertismentul lui Oster este exact. Hotărîrea a fost luată pe la amiază. Ofensiva trebuie să înceapă vineri, 10 mai, la 5.35 (ora Germaniei). Pentru oprirea mașinii infernale, mai rămîne posibilitatea de a se lansa, înainte de orele 21.30, semnalul cifrat „Augsburg”. Hitler nu așteaptă însă expirarea acestui termen pentru a părăsi Berlinul, la mijlocul după-amiezii. Previiziunile meteorologice pentru ziua de 10 sînt bune. Zarurile sînt aruncate! Este lansat semnalul „Danzig”. Atacul va avea loc a doua zi, în zori. Nici un contraordin nu mai este posibil.

Oster depune eforturi pentru a afla dacă a fost dat sau nu vreun contraordin către orele 9 seara. La Bruxelles este aproape 23.30 cînd Goethals transmite răspunsul: „Confirmare mesaj precedent. Informatorul obișnuit: nu s-a dat nici un contraordin pînă la orele 21. Atac în zori. Informatorul, care și-a retractat în repetate rînduri spusele, este astăzi categoric”. Dealtfel Bruxellesul nu se mai poate îndoi de valoarea avertismentului. De-a lungul frontierei cu Germania, noaptea este plină de lumini și zgomote neobișnuite. Niciodată nu a domnit asemenea vacarm în decursul alertelor din noiembrie sau ianuarie. Indiciile unui atac în pregătire devin tot mai evidente. Cu începere de la orele 23.35, armata este pusă progresiv în stare de alarmă. Unitățile sînt pe pozițiile lor, cînd

începe ofensiva. În Belgia, ceasurile arată orele 4.35.

*
*
*

De treizeci de ori a vorbit Hitler despre atac. De douăzeci și șase de ori la Bruxelles au ajuns ecouri despre aceasta, grație lui Oster. De ce, în ciuda atîtor avertismente, Belgia s-a cramponat de neutralitatea ei? Întrebarea, îți vine în mod firesc pe buze. Un prim răspuns ține de numărul inuși al strigătelor de alarmă. Alternața de alarme și destinderi putea continua. Abia în noaptea de 9 spre 10 mai 1940, „informațiile de contact” — primite de la frontieră — au confirmat avertismentele venite de la Berlin. Chiar și atunci, evidența nu a apărut cu claritate decît în momentul în care invazia a început.

Predomina părerea că timpul acționa în favoarea Belgiei și a Aliatilor. Ei aveau de recuperat o mare întîrziere pentru a ajunge la nivelul de înarmare al celui de-al III-lea Reich. Dealtmîntri, din contactele militare secrete luate cu Parisul și cu Londra, Belgia înțelegea că ar fi fost nechibzuit să se precipite evenimentele. Criza din luna aprilie arătase că un apel preventiv adresat Aliatilor nu ar fi dus decît la crearea unui cîmp de luptă chiar în inima țării. Nici un guvern nu-și putea lua o asemenea răspundere.

În fine, mai trebuie spus că s-a crezut că Belgia va fi în măsură să țină piept agresiunii germane, cu sprijinul francezilor și britanicilor.

Avertismentele oferite din belșug de colonelul Hans Oster au fost pentru Belgia unul dintre mijloacele de care ea a dispus pentru a evalua primejdia și a lua măsuri corespunzătoare de contracarare. La 10 mai 1940, aceste avertismente au permis ca armata să fie pusă la timp în stare de alarmă. A fost un avantaj. Din păcate, Belgia nu a mai avut parte de nici un altul.

În românește de
Anca LĂZĂREANU

REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ ÎN ANGLIA

ANDRÉ PHILIP, LOÏC PHILIP

În cursul secolului XVIII, Anglia și-a mărit producția de fontă de 15 ori și importul de bumbac de peste 30 ori; la începutul sec. XIX, războiul de țesut mecanic înlocuia munca a 40 lucrători manuali. Aceste performanțe, nemălăntănite pînă atunci în istoria producției, se datorau înlocuirii muncii manuale cu mașinile. „Mașina, de la care pornește revoluția industrială, scria Marx, înlocuiește pe muncitorul care minuește o singură unealtă cu un mecanism care operează deodată cu un mare număr de unelte identice sau de aceeași speță și care e pus în mișcare de o singură forță motrice, oricare ar fi forma ei”.

Fenomenul cunoscut sub denumirea de revoluție industrială a constat într-un proces complex de trecere de la producția bazată pe tehnica manuală la cea întemeiată pe folosirea sistematică a mașinilor, de la stadiul de manufactură la marea producție mecanizată, de fabrică. Schimbarea s-a produs mai întâi în Anglia, în a doua jumătate a sec. XVIII și a continuat pînă în primele decenii ale veacului următor. Ulterior, revoluția industrială s-a extins și în Franța, S.U.A., Germania

etc. Apariția acestui fenomen, în primul rînd în Anglia, s-a datorat mai multor factori obiectivi, între care predominanța relațiilor capitaliste în toate sectoarele economice, ceea ce a contribuit la dezvoltarea uneilor de producție, rezervele mari de bani — permițînd investițiile în întreprinderi aducătoare de profituri, o piață internă consolidată. La acestea s-a adăugat stadiul superior la care ajunsese diviziunea socială a muncii și care permitea trecerea de la executarea manuală a operațiilor pentru obținerea unui produs la executarea acestor operații cu ajutorul mașinilor.

Cum a apărut revoluția industrială în Anglia, care au fost principalele etape, ce implicații economice și sociale a avut acest fenomen? Iată răspunsuri la aceste întrebări date de profesorii universitari André și Loïc Philip, în lucrarea *Histoire des faits économiques et sociaux* (Istoria evenimentelor economice și sociale), apărută la Paris în 1976, din care am extras cîteva fragmente pentru cititorii revistei noastre. Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

I.D.

Bumbacul împotriva linii

Începuturile revoluției industriale în Anglia s-au concentrat în două domenii: al bumbacului, datorită lipsei de mână de lucru, și al siderurgiei, din cauza penuriei de materii prime.

Din India, după cucerirea ei de către englezi, în metropolă au început să se reverse mari cantități de produse țesute din bumbac sau mătase, îndeosebi stămburi și muselinuri din Dekkan (podșii în centrul Indiei). Îngrijorați de această concurență, fabricanții din industria linii — tradițională și dominantă în sec. XVI și XVII — care aveau o mare influență politică, au protestat, cerind să fie protejați. Înrămurarea exercitată de ei a fost destul de puternică pentru ca Parlamentul să intervină și să interzică importul țesăturilor de bumbac indiene.

Au protestat nu numai întreprinzătorii, ci și muncitorii din industria linii; aceștia din urmă au început să atace pe străzi și să-i dezbrace pe cei care purtau veșminte din bumbac. Când Parlamentul a aprobat legea care să protejeze industria linii era prea târziu, căci populația se obișnuise să poarte îmbrăcăminte de bumbac. Aducerea acestor țesături din India fiind interzisă, s-au înființat chiar în Marea Britanie fabrici pentru prelucrarea bumbacului brut, care putea fi importat în continuare. Preful bumbacului era însă foarte instabil. El varia în funcție de situația din regiunea producătoare și mai ales de costul și condițiile transportului pe mare, în vreme ce industria linii folosea materie primă sigură, din Marea Britanie, obținută la prețuri stabilizate de secole prin regulamentele corporațiilor. În plus, pentru întreprinderile care prelucrau bumbacul trebuia găsit un personal nou, fără legături tradiționale cu meseria lui, așa cum era cazul în industria linii.

Deoarece opoziția industriei linii rămânea violentă, industria bumbacului a căutat să se orienteze cît mai grabnic către o piață de export, cu atît mai mult cu cît în aceea vreme debușeurile interne erau încă

restrînse, Marea Britanie neavînd decît 5,5 milioane de locuitori, în vreme ce Franța număra 20 milioane.

Pentru a-și asigura mîna de lucru necesară, noua industrie a trebuit s-o plătească relativ scump. Muncitorii calificați din industria bumbacului au beneficiat încă de la început de salarii superioare celor pe care le încasau meșteșugarii din industria casnică a linii. Întrucît salariile erau relativ mari, s-a căutat să se introducă procedee de organizare și mecanizare care să reducă timpul de lucru și materia primă, iar, pe de altă parte, să satisfacă cererile, mereu crescînde de produse, nu numai pe plan național, dar și extern. În acest timp, industriei tradiționale a linii, care dispunea de mînă de lucru abundentă și ieftină, împrăștiată la țară, îi convenea să utilizeze, în continuare, mult mai mulți oameni decît mașini.

Aceasta a fost perioada în care invențiile s-au succedat într-un ritm destul de rapid, în special în filaturile de bumbac. În numai șase ani s-au creat noi mașini de tors, unele funcționînd mecanic: cele două invenții a lui James Hargreaves, denumită Spinning Jenny¹ (1764) și mașina lui Richard Arkwright. Pentru țesăturile de bumbac însă la început s-au făcut investiții importante numai în vederea introducerii suveicii zburătoare și ameliorării condițiilor unei munci nemecanizate. Așa se face că, între inventarea suveicii zburătoare de către John Kay (1739) și a războiului de țesut automat de către Edmund Cartwright (1785), a trecut aproape o jumătate de secol.

Toate aceste realizări au întâmpinat o dirză rezistență. John Kay, atacat cu violență de către muncitori, a fost nevoit să se refugieze în Franța. În 1749, el a fost numit inspector al manufacturilor regale franceze cu salariu, enorm pentru acea epocă, de 2 500 livre pe an. Punerea în practică a invențiilor pomenite se va generaliza totuși încetul cu încetul, în Anglia, de-a

lungul unei perioade de 50 ani.

Să reținem însă că revoluția industrială din industria textilă s-a petrecut mai repede în ramura prelucrării bumbacului, decît în aceea a linii și într-un timp mai scurt în filatură decît în țesătorie.

Prima mare întreprindere textilă mecanică a fost creată în 1806 la Manchester. În 1810, doar 15 întreprinderi foloseau războaie mecanice. Numărul acestora a crescut rapid: 10 000 în 1823 și 50 000 în 1830; de atunci, utilizarea războaielor mecanice în țeserea bumbacului s-a generalizat.

Curînd, între filatură și țesătorie, s-a produs un dezechilibru. Producția de fire a crescut mai repede, ajungîndu-se la crize și la necesitatea închiderii unor filaturi. În același timp, mecanizarea filaturii a avut drept urmare reducerea numărului de lucrători. Același lucru s-a petrecut, după 1830, odată cu introducerea mecanizării și în țesătorii. În acea epocă (1820-1840), țesătorii au trecut printr-o perioadă de șomaj și mizerie. După 20 ani, același fenomen a avut loc și în industria linii. Criza s-a produs și ca rezultat al faptului că, timp de aproape o jumătate de secol, a fost menținut și sistemul industriei casnice, prin care meșteșugarii primeau de lucru la domiciliu. Nevoii să facă față concurenței rezultate din aplicarea invențiilor în industria bumbacului, patronii au scăzut salariile țesătorilor meșteșugari. Imediat după sfîrșitul războaielor împotriva lui Napoleon, au avut loc primele tulburări sociale, la sate izbucnind revolta așa-numită a „luddiților”, care au pornit împotriva noilor întreprinderi, pentru a distruge mașinile.

Un proces de o jumătate de veac

Cea de-a doua ramură în care a avut loc revoluția industrială britanică a fost siderurgia. Modernizarea acesteia a început după cea a textilelor, mai întîi ca urmare a războaielor împotriva lui Napoleon, iar apoi a construirii căilor ferate. În Anglia, pădurile epuizîndu-se rapid, a tre-

¹ În limba engleză, în text. Este vorba de un model vechi de mașină pentru torcerea simultană a mai multor fire.

buit găsită o altă sursă de energie, cărbunele de lemn fiind înlocuit cu cel extras din mine pentru transformarea minereului de fier.

Englezii se gândiseră și până atunci la huilă și încercaseră să o întrebuințeze, dar întâmpinaseră o dificultate: în timpul arderii acestui combustibil apăreau compuși sulfuroși. Abraham Derby s-a gândit să transforme mai întâi huila în cocs, pentru ca, apoi, să-l folosească în furnale. După aceea printr-o serie de invenții succesive, s-a ajuns la utilizarea huilei ca atare drept carburant.

În aceeași perioadă care a permis utilizarea huilei pentru transformarea minereului de fier, o nouă și hotărâtoare invenție a zguduit viața manufacturilor — aceea a mașinii cu aburi. Încă de la sfârșitul evului mediu, existau mici și rudimentare mașini cu aburi: în rezervorul de aburi trebuia introdus, din timp în timp, un jet de apă rece, pentru a produce condensare. Pornind de la aceste dispozitive, James Watt a inventat, în 1769, mașina cu aburi modernă. Ca urmare, siderurgia a făcut progrese serioase, dar — ca și în industria textilă — acestea au fost, la început, foarte lente. Războaiele cu Napoleon i-au obligat pe englezi să-și sporească rapid producția siderurgică, aceasta trecând de la 70 000 tone de fontă în 1789, la 260 000 în 1800 și la 700 000 în 1830.

Atunci când se vorbește de „revoluția industrială” există tentația de a ne imagina o

schimbare bruscă și brutală în producție, ca și cum totul s-ar fi transformat în decurs de numai câțiva ani. În realitate, procesul s-a petrecut cu mult mai lent decât ne închipuim, întinzându-se pe o jumătate de secol. Oamenii care au trăit această perioadă au putut crede că nu era vorba decât de simple transformări, într-atât de încet și de nesimțite s-au desfășurat lucrurile.

Cărbunele și drumurile sale

În decursul acestei prime jumătăți a sec. XIX, coexistența vechilor și noilor tehnici a provocat conflicte și crize. Progresele au fost intermitente, perioadele de avânt fiind urmate de altele de prăbușire. Cei care au pornit prea repede sau aceia ale căror proiecte au fost prea ambițioase nu au găsit deosebirile necesare, văzându-se, adeseori, siliți să renunțe; au început să se înmulțească falimentele, a apărut șomajul ciclic. Mizeria endemică — existentă până atunci — a scăzut sau a crescut potrivit fazelor ciclului și a fost însoțită de o neutilizare cvasipermanentă a unei părți a mîinii de lucru. A apărut de asemenea — ceea ce vom regăsi la aproape toate țările — la începutul dezvoltării lor industriale: o coexistență a tehnicilor noi și a celor vechi, care va dăinui vreme mai mult sau mai puțin îndelungată, în cadrul aceleiași industrii.

După 1820, tehnicile noi, îndeosebi mașina cu aburi, s-au generalizat, extinzându-se încetul cu încetul asupra ansamblului vieții economice. A început era marii industrii în cadrul căreia a apărut calea ferată și, către sfârșitul sec. XIX, navigația cu aburi. Inițial, cărbunele era transportat din mine pe spatele cailor. Prin 1813, aceste transporturi au început să fie făcute pe șine de fier, cu vagonete trase de cai. Abia în 1830, Stephenson a introdus, pentru prima dată, mașina cu aburi, pe o linie mergînd de la Stockton la Darlington, ceea ce a dus la o scădere cu peste jumătate a prețului transportului. Dezvoltarea rețelei de căi ferate britanice a continuat rapid, în 1830-1850.

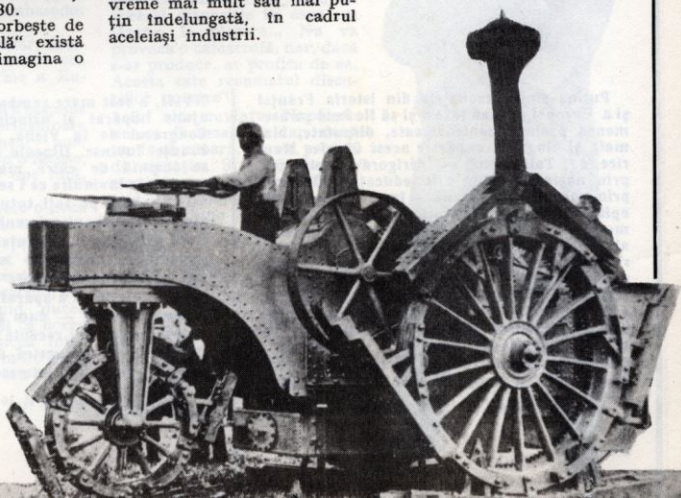
Navigația cu aburi a fost introdusă mai lent, avînd în vedere că Anglia dispunea de o flotă importantă de nave cu pinze, de care era foarte mîndră și pe care nu era deloc grăbită să o scoată din uz. În 1884-1890, flota de corăbii a Angliei depășea pe celea ale Franței și Germaniei laolaltă. În 1865, numai 6 la sută din vasele britanice erau acționate cu aburi, dar în 1870 proporția a crescut la 20 la sută, iar în 1900 la 75 la sută.

În primii ani ai navelor cu aburi, pentru înmagazinarea

(Continuare în p. 54)

Cel mai vechi tip de tractor acționat prin puterea aburilor (1857)

În p. 49: miner din Leeds. Detaliu din prima gravură în care apare un tren (1813)

TALLEYRAND ÎN SLUJBA CASEI HABSBURGILOR?

Puține sint personajele din istoria Franței și a Europei care să fi fost și să fie încă cu asemenea pasiune controversate, disputate, blamate și elogiare, cum este acest Charles Maurice de Talleyrand — Périgord¹. Aristocrat prin naștere, teolog prin educație, diplomat prin vocație, Talleyrand a fost, rind pe rind, episcop liberal și revoluționar moderat, excomunicat al bisericii catolice și ministru demis al Directoratului, a fost adept al filozofiei raționaliste și s-a reconciliat cu Papa, a slujit pe Ludovic XVI, Adunarea Constituantă, Directoratul, Consulatul imperial, Restaurafia, a fost în repetate rânduri și sub diferite regimuri politice ministrul Afacerilor Externe și în numeroase ocazii plenipotențiar itinerant, a fost ambasadorul Franței la Londra sub Ludovic Filip și prim-ministru al lui Ludovic

XVIII, a fost mare șambelan al lui Bonaparte ajuns împărat și principalul negociator, la Congresul de la Viena, din 1814-1815, al Franței învinse. Dincolo de amoralitatea ce i se impută de către majoritatea istoricilor, principala învinuire ce i se aduce fiind aceea de a-i fi trădat pe toți tuturor, de la Napoleon pînă la Bourboni, nimeni nu poate să-i conteste valoarea inteligenței, culturii, talentului diplomatic, capacității care-l determină pe alți istorici să considere că înainte de a-l fi înșelat pe ceilalți a apărut Franța. El a pus interesele Franței — cum susține Jean Orieux, autorul celei mai recente și fulminante pledoarii în favoarea ducelui de Périgord² — chiar înaintea propriilor interese.

¹ Magazin istoric, nr. 1/1973, 10/1974.

² Lucrarea a apărut și în românește în Editura Politică, în 1974.

Este un punct de vedere care se dovedește — cu toate că personajul Talleyrand este măcinat de contradicții, complexe psihologice, o sete patologică de glorie, avere, plăceri — aproape imposibil de combătut, ca și în cazul celui-lalt „demon” al epocii post-revoluționare franceze, singurul său adversar, Fouché, ducele de Otrante, atotputernicul ministru al Poliției. „În extraordinara sa abilitate — citim în *Encyclopaedia Britannica*, el se aseamănă cu Talleyrand, a cărui replică necioplită era. Amindoi au susținut că, mai presus de toate echipele și răsturnările, doreau să servească Franța. Talleyrand a făcut-o cu siguranță în domeniul diplomației; Fouché a făcut-o, poate, când și când, pe tărîmul intrigilor”.

O nouă carte apărută la Paris, sub semnătura generalului Bèthouart, *Metternich*, continuă să mențină în actualitate numele lui Talleyrand. Bazându-se pe o serie de arhive rămase inedite pînă acum — cum scrie cunoscutul istoric André Castelot¹ în *Le Figaro* — generalul Bèthouart sustine teza că Talleyrand ar fi fost recrutat în serviciul Habsburgilor pe vremea când prințul Metternich, viitorul cancelar², era ambasadorul Austriei la Paris (1806-1809).

A rămas faimoasă fraza adresată de Napoleon lui Metternich, cu ocazia sosirii acestuia la Paris, în august 1806, în calitate de ambasador al Austriei:

— Sînteți foarte tînăr, domnule, pentru a reprezenta cea mai bătrînă monarhie a Europei!

La care Metternich a răspuns cu o lingșire surprinzătoare pentru reprezentantul unei țări pe care Napoleon o făcuse, în urmă cu numai opt luni, să muște tărîna:

— Am vîrsta pe care o avea Maiestatea Voastră la Austerlitz.

Speriat la început de dificila sarcină ce-l aștepta, Metternich s-a liniștit curînd, intuind că Talleyrand ducea propria sa politică și că dorea să fie încheiată pacea între Paris și Viena. Nu mult după aceea, ambasadorul era în mă-

sură să adreseze ministrului său un lung raport, în care preciza că „Napoleon intenționează să semene discordie între Austria și Rusia, în locul răcelii ce domnea de multă vreme între ele. Talleyrand, în schimb, caută să ne apropie”.

După un timp, Talleyrand a început să-l frecventeze pe Metternich. În timp ce Napoleon se afla în Spania, Metternich asista uluit, ca dealtfel întreaga înaltă societate imperială a Parisului, la împăcarea lui Talleyrand cu Fouché. Scopul celor doi: să găsească un succesor lui Napoleon pentru cazul în care acesta ar fi fost doborît.

Cele două personaje fuseseră văzute stringîndu-și ostentativ minile. Fouché, ducele de Otrante prin bunăvoința lui Napoleon — iar, mai înainte, copilul autor al masacrului de la Lyon, efectuat în numele revoluției — era apt să conspire alături de Talleyrand, acțiune ce nu i-a scăpat lui Metternich.

În acest moment — susțin Bèthouart și Castelot — Talleyrand își oferă serviciile lui Metternich. Austria poate conta pe el. Va sustine politica austriacă. Uimit, ambasadorul pleacă la Viena, ca să-l convingă pe împăratul Austriei și pe ministrul său de Externe, Stadion, să accepte oferta lui Talleyrand. La 11 ianuarie 1809, întors în Franța, el trimite la Viena o depeșă: „Am găsit persoana [Talleyrand] în aceeași dispoziție în care am lăsat-o la plecare... Nu va provoca o catastrofă, dar, dacă s-ar produce, ar profita de ea. Acesta este rezumatul discuțiilor noastre”.

Cu alte cuvinte, Napoleon nu va fi asasinat, dar, dacă va fi să moară, se va profita de situație. Și dacă Austria s-ar reînarma împotriva Franței? Talleyrand găsește că ar fi foarte bine și era chiar de părere să fie întărită această poziție.

Din Spania, prevenit de ceea ce Talleyrand și Fouché urzesc împotriva sa, împăratul se năpustește în goană mare spre Paris, unde ajunge la 23 ianuarie, ora 8 dimineața. Se informează, deschide chiar o anchetă înainte de a lovi. Împreună cu întregul Paris, Metternich află, simbătă 28

ianuarie, de teribila scenă care s-a desfășurat în cursul aceleiași dimineți în biroul împăratului. Timp de un sfert de oră, Napoleon l-a impropoșcat literalmente pe Talleyrand cu „un torent de injurii”.

— Ești un hoț, un laș, un om fără credință, un sclerată, ți-ai încălcat toate îndatoririle, ai înșelat, ai trădat pe toți, n-ai nimic sfînt; ți-ai vinde propriul tată. Te-am copleșit cu binele, iar tu ai fi capabil de orice împotriva mea... Ai merita să te fac țîndări. Îmi stă în putere s-o fac, dar te disprețuiesc prea mult ca să-mi dau osteneala.

Aceeași scenă, cu cuvinte aproape identice, avea să se repete la începutul anului 1814.

Talleyrand nu a rostit o vorbă, nici în 1809, nici în 1814.

Chiar a doua zi, el s-a dus la Metternich, care a trimis

Napoleon și, față în față, cei doi vrăjmași ai săi: unul din umbră — Talleyrand, celălalt față — Metternich. (p. 52 stînga și dreapta)

îndată un raport cifrat la Viena: „Mănușa este definitiv aruncată între părți. X... [Talleyrand] mă tratează deschis. Îl găsesc foarte hotărât să nu aștepte... Mi-a spus că a sosit momentul și că e de datoria lui să intre în contact direct cu Austria... Ros de lăcomia de bani, mi-a dat de înțeles că are nevoie de câteva sute de mii de franci...”

Așteptind să-i dicteze dușmanului mișcările, așa cum o va face și mai târziu, în 1814, Talleyrand — scriu cei doi autori francezi — mai face un pas pe calea înaltei trădări. Războiul cu Austria este iminent și, de la 1 februarie 1809, Metternich îi poate scrie lui Stadion: „X... m-a prevenit că generalul Oudinot a primit ordinul să pornească asupra Augsburgului și Ingolstadtului. Un curier a fost trimis alături de la München să ducă vestea”. Ține să precizeze, de teamă că viitorului dușman să nu-i scape valoarea informației ultrascrete pe care a furnizat-o: „Trebuie dată importanță maximă tuturor mișcărilor corpului Oudinot, dată fiind atenția deosebită pe care i-o acordă împăratul”.

Se pune totuși pentru Metternich următoarea problemă: cum să mențină legătura pe durata ostilităților ce sînt pe punctul de a se declanșa? „Iau măsuri pentru a întreține cu Talleyrand o corespondență activă în timpul războiului”, anunță el.

Înainte de a părăsi Parisul, ambasadorul transmite la Viena următoarea frază dictată de Talleyrand: „Franța nu mai poartă războaie după pacea de la Lunéville (1801); Napoleon le poartă, cu mijloace franceze”.

După ce în 1809-1810 a susținut cu toată influența sa, în Consiliul de Stat, căsătoria lui Napoleon cu Maria Luiza, fiica împăratului Austriei, idee avansată prima oară de Metternich, Talleyrand avea să trimită următorul mesaj dușmanilor Franței.

— Vă poticniți ca niște copii, în loc să înaintați cu aripi la picioare. Puteți [realiza] tot ce doriți. Doriți ceea ce puteți!

Și, imediat, forțele coaliției s-au năpustit asupra Parisului.

MARȘUL REVOLUȚIONAR AL MASELOR POPULARE DIN ROMÂNIA

(Urmare din p. 8)

tiv al României — și cele din țară, fapt care a avut drept rezultat atât creșterea mișcării în ansamblu său, sprijinirea de către populația Capitalei, îndeosebi clasa muncitoare, a acțiunilor din celelalte localități, și, invers, participarea oamenilor muncii din provincie la marile înfruntări care au avut loc în București.

Masiva deplasare de oameni, de la centru spre provincie și de aici spre Capitală, a avut un rol deosebit de important în generalizarea unor forme și metode de luptă, în stabilirea unui sistem trainic de legături, a contribuit deci la unificarea mișcării revoluționare. Această interdependență și țesătură de legături și organisme a făcut ca toate cuceririle, începînd de la primăria satească, pînă la guvern, să fie, în esență, rezultatul luptei generale desfășurate în întreaga țară.

Unitatea a fost deci trăsătură caracteristică a procesului revoluționar desfășurat în România după 23 August 1944. În această unitate a rezidat forța maselor populare conduse de P.C.R. ce au înlăturat de la putere reprezentanții burgheziei și au instaurat primul guvern revoluționar-democratic din istoria țării, guvern în care s-a exprimat rolul de hegemon jucat în întreaga perioadă de către eroica noastră clasă muncitoare.

În cuvîntarea rostită la adunarea festivă organizată în Capitală cu prilejul celei de-a 25-a aniversări a instaurării guvernului de la 6 Martie 1945, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia cu tărie factorii de unitate ai forțelor revoluționare, arătînd că această nouă putere era „rodul luptei eroice a clasei noastre muncitoare, aliată cu țărînimă, cu intelectualitatea și celelalte categorii sociale, rezultatul luptei unite a oamenilor muncii români, maghiari, germani și de altă naționalitate, desfășurată sub conducerea Partidului Comunist Român”.

REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ ÎN ANGLIA

(Urmare din p. 51)

cărbunilor era necesar mai mult spațiu decît pentru mărfurile transportate; de aceea, utilizarea vapoarelor costa mai scump decît aceea a corăbiilor. Folosirea mașinii cu aburi pentru navigația pe mare n-a făcut progrese reale decît atunci cînd a putut fi mărit tonajul vapoarelor, iar acestea au fost construite nu din lemn, ci din fier iar apoi din oțel.

Aceste schimbări vor pune bazele dominației aproape generale a Marii Britanii asupra mărilor. Englezii marcaseaseră calea spre India cu porturi pe care le alimentau cu cărbuni, astfel că — pentru a se aproviziona în drum — toate vasele cu aburi, indiferent de naționalitatea lor, erau obligate să cumpere cărbune englez. Comerțul Angliei a cunoscut atunci o expansiune considerabilă: navele transportau cărbune la ducere, iar celelalte mărfuri, provenite din lumea întreagă, constituiau încărcătura la înapoierea vaselor în porturile britanice. Exportul cărbunelui a trecut, de la 3 milioane tone în 1850, la 25 milioane tone în 1884.

Aceeași curbă ascendentă au urmat-o și alte produse. Numai pentru anul 1820, valoarea țesăturilor de bumbac exportate a fost de 15,7 milioane lire sterline. Valoarea comerțului exterior în venitul național a trecut de la 16,5% în perioada 1805-1819, la 38,5% în anii 1850-1859. Din aceste exporturi, o treime lua drumul spre coloniile Imperiului britanic, în special spre India, o treime către S.U.A., iar restul în celelalte țări ale lumii. Realizarea în 1869 de către Lesseps a Canalului Suez¹ a favorizat și mai mult comerțul internațional britanic, exporturile începînd să joace în acea epocă un rol din ce în ce mai important în economia Marii Britanii.

¹ Magazin istoric, nr. 8, 9/1977.

Tînărul voievod și nedreapta poreclă

POMPILIU TUDORAN

S-a născut domnului nostru prea dritul fiu al lui, Io Ștefan Voievod, dă-i mulți ani și viață lungă, Doamne”.

Așa grăiește o inscripție din 13 iunie 1641, fără să specifice însă și ziua nașterii respectivului fiu domnesc. Se pare, că acest fapt s-a petrecut după 26 ianuarie, dar mai înainte de 1 aprilie, cînd cel ce avea să rămînă în amintirea urmașilor doar cu nefericitul renume de Papură vodă este pentru prima oară menționat într-un hrisov.

Noul născut era cel de-al doilea fecior al mîndrului principe al Moldovei, Vasile Lupu, și venea ca o mîngiere, după pierderea, cu un an mai înainte (1640) a fiului mai mare, Ion. Copilul a primit numele de Ștefan, ca un semn ce voia să arate cît de departe ținea Vasile vodă pentru viitorul copilului său. Pînă a crescut, micul prinț a rămas „Ștefăniță”.

Abia se născuse copilul domnesc și otomanii, conform unui vechi obicei, dar mai ales pentru a fi siguri de credința tatălui față de Poartă, au solicitat trimiterea prințului ca ostatec la Istanbul. Vasile Lupu a trebuit să facă minuni de escusință, dar mai ales să risipească multe pungi cu galbeni pentru ca fiul să-i rămînă acasă. Cînd Ștefăniță

a împlinit trei ani, dregătorii otomani au crezut că ar putea compensa neprezentarea copilului, prin „invitarea” soției domnitorului și a celor două fete ale sale, Maria și Ruxandra, la Poartă. Vasile Lupu a reușit să evite și această invitație, dar numai pentru o scurtă vreme, căci, în iulie 1645, a fost nevoit s-o trimită pe Ruxandra ca ostatec. Tatăl nu și-a uitat fiica înstrăinată tocmai pe malurile Bosforului și, la un an după plecarea ei din Iași, a intrat în tratative cu principele transilvănean Gheorghe Rákóczy I, ca s-o mărite pe Ruxandra cu fiul acestuia, Sigismund. Scopul principal era s-o scape pe domniță de sub supravegherea Porții, dar, totodată, și o cale de-a se impune în provincia vecină, căci viitorul ginere al lui Vasile Lupu ar fi putut deveni în viitor principe al Transilvaniei. Demnitarii otomani au permis plecarea logodnicei, dar cu o condiție: înlocuirea ei cu... Ștefăniță. Deoarece Vasile Lupu nu vroia să audă de așa ceva, Ruxandra a trebuit să stea la Istanbul încă vreo patru ani, răstimp în care logodnicul... i-a murit. Dar în vara anului 1648 a decedat și sultanul Ibrahim, și un an mai tîrziu Vasile Lupu a reușit să-și aducă fata la Iași, fără să fie nevoit să mai trimită ostateci la Poartă.

In toamna anului 1653, cînd Ștefăniță nu avea decît 12 ani, logofătul Gheorghe Ștefan a pornit acțiunea de răsturnare de pe tron a lui Vasile Lupu. Goniți din Palatul domnesc de la Iași, Ștefăniță, împreună cu mama sa Ecaterina, s-au refugiat la Suceava¹. La 9 octombrie, doamna Ecaterina s-a văzut silită să se predea, împreună cu fiul său, în mîinile învingătorului, acel logofăt Gheorghe Ștefan, care acum era domn.

Ca să nu-l supere pe prietenul său din Transilvania, principele Gheorghe Rákóczy II, care intervenise pentru salvarea vieții prizonierilor, Gheorghe Ștefan i-a închis pe captivi în castelul din Buculești, de pe valea Bistriței, o veritabilă fortăreață, cu ziduri și turnuri puternice, înconjurată de un șanț cu apă.

Vasile Lupu, deși pribeag la Istanbul, a folosit toată influența pentru a obține eliberarea familiei sale; la rugămintile sale, însuși marele vizir Mehmed Köprülü² a cerut lui Gheorghe vodă Ștefan să trimită familia fostului domn la Istanbul. Acesta nu putea însă renunța cu atîta ușurință la ostateci și, cu tot ordinul marelui vizir, a răspuns, la 25 iulie 1654, că nu știe nimic de existența familiei lui Vasile Lupu și

¹⁻² Magazin istoric, nr. 1/1979; 7/1978.

că le-ar fi pierdut urma. Toate încercările fostului domn de a elibera pe captivii de la Buculești au rămas infructuoase. Abia odată cu urcarea pe tron a lui Gheorghe Ghica, prietenul marelui vizir Mehmed Köprülü, prizonierii au fost trimiși la Istanbul.

Cei aproape cinci ani de captivitate și-au pus pecetea asupra lui Ștefăniță. Hrana proastă și insuficientă, precum și lipsa de mișcare, tocmai în perioada în care avea mai multă nevoie de ele pentru creștere, l-au făcut să rămână slab și cu înfățișare de copil. Avea vreo 17 ani când s-a instalat, împreună cu mama sa, în palatul lor de pe malurile Bosforului, în apropierea Arsenalului, deci în spațiile serailor împărătești; Vasile Lupu se afla închis în faimoasa temniță Edikülé, în celălalt capăt al orașului. Ștefăniță era cel care îi aducea bilete și ținea legătura dintre internat și lumea din afară.

Cu toate că tatăl era acum internat pentru familia sa se părea că veniseră, din nou, vremuri favorabile. În 1659, marele vizir Mehmed Köprülü a aprobat numirea ca domn în Țara Românească a lui Gheorghe Ghica, iar pe tronul Moldovei l-a ridicat pe Ștefăniță Lupu. În luarea acestei decizii un rol însemnat l-a avut și Vasile Lupu, care — deși închis — avea din nou ocazia să dirijeze din depărtare destinele Moldovei.

Când a devenit domn, în noiembrie 1659, Ștefăniță avea 18 ani și 10 luni, dar arăta tot ca un copil-landru, astfel încât unele rapoarte diplomatice din Istanbul îi atribuiau o vîrstă de numai 15 ani. De aceea și istoriografia românească l-a consemnat sub diminutivul de Ștefăniță Lupu (al doilea domnitor cu acest apelativ din istoria Moldovei, întîiul fiind nepotul lui Ștefan cel Mare).

În anul următor — 1660 — țara a fost cuprinsă de o secetă cumplită. Foametea a bîntuit toate meleagurile, în-cît populația, și așa destul de sărăcită, se hrănea cu „ptine de rînsă [coajă de co-

pac] și papură”. Așa ne spun izvoarele și poporul și-a amintit mereu de aceste zile, în memoria cărora a rămas expresia „din vremea lui Papură vodă”.

Papură vodă sau, mai bine spus, Ștefăniță, avea, desigur, păcatele lui. Așa cum ni-l descrie cronicarul Radu Popescu se îngrijea mai degrabă de plăcerile lui personale, decît de starea țării: „cînd ieșea la plimbări, pune-a boiari pîc ai lui cei turcești și, ieșind la cîmpu, le lua friele și le da cîmpia... Mulți au avut primejdiile dă moarte”. Descriind asemenea năzdrăvănii de adolescent, cronicarul exagerează însă căci nu acesta a fost aspectul dominant al domniei, scurte, dealtfel, a tinărului prinț. El dobindise tronul într-o perioadă foarte critică pentru țară. Situația impunea măsuri urgente pe care domnul, deși tînăr, le-a luat, dînd dovadă de matură gîndire. De pildă, una dintre cele mai necesare acțiuni viza refacerea economiei. Pentru a o facilita, Ștefăniță a impus în primul rînd revenirea la vetre a țărănilor fugiți de pe pămîntul lor în vremea cînd țara fusese pustiită de trupele otomane sau de tătari. Pentru a grăbi procesul, tinărul voievod a acordat o serie de privilegii și scutiri de biruri pe o perioadă de trei ani. A înlesnit repopularea zonelor pustiite în urma conflictelor armate, permițînd stabilirea în țară și a unor locuitori din afara hotarelor Moldovei, îndeosebi din Transilvania. Demn de remarcat este și faptul că nu a trecut la represalii contra dușmanilor lui și ai familiei sale, primind chiar și în Divan pe unii din foștii boieri ai lui Gheorghe Ștefan.

Este semnificativ și faptul că, deși tînăr, domnul s-a străduit să apere interesele țării, cîutînd prietenia și colaborarea tuturor vecinilor și, conform politicii tradiționale, căutările lui s-au îndreptat în primul rînd către Țara Românească și Transilvania. A dat un ajutor concret principelui Acațiu Barcsay, român de origine, în obținerea tronului Transilvaniei trimițîndu-i un detașament de ostași și a avut ca el relații de prietenie.

Spre deosebire de tatăl său, care avusese o serie de conflicte cu Matei Basarab, Ștefăniță a întreținut raporturi deosebit de bune și cu Țara Românească.

N-a uitat însă să cultive bune relații cu vecinii dinspre Răsărit, tătarii. O dovadă că era bine văzut la curtea hanului este și faptul că Ștefăniță a intervenit pe lîngă hanul Gazi Ghiray în favoarea nobililor transilvăneni Apaffi și Beldi, aflați în captivitate la acesta. Cu toată prietenia lui față de Barcsay, Ștefăniță a fost mulțumit cînd acesta a fost înlocuit cu Ioan Kemény. Noul principie fusese în solie la curtea tatălui său², atunci cînd se stabilise căsătoria domniței Ruxandra cu feciorul lui Rákóczy. Kemény avea o deosebită stimă pentru bătrînul Vasile Lupu și din acest motiv l-a și ajutat pe fiul lui.

Pe neașteptate, la 29 septembrie, în timp ce se afla la Luțeni, pe apa Bîcului, nu departe de Tighina, Ștefăniță a murit. Giovanni Sagredo, rezidentul venețian la Viena, comunica vestea, spunînd că ar fi suferit de febră tifoidă, fiindcă tot atunci murise și boierul Dumitrașcu Drăgulescu. Cronicarul Radu Popescu scria: „Zic unii că l-au otrăvit boiarii, alții zic că pe acea vreme era la Bender ciumă și de ciumă ar fi murit, ci ori una ori alta, el tot a murit”.

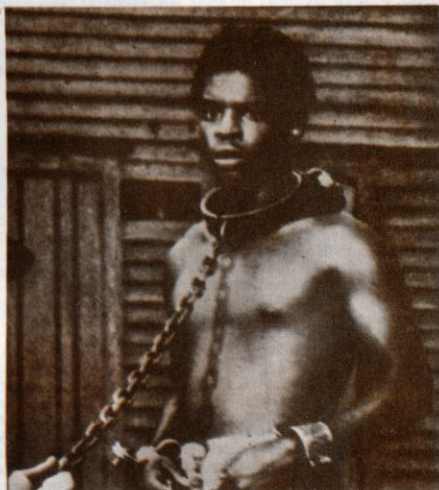
Scurta domnie a lui Ștefăniță a luat sfîrșit în același an cu moartea tatălui său, din al cărui cuvînt nu a ieșit decît atunci cînd a socotit că ceea ce face e spre binele țării.

Judecîndu-i faptele și raportîndu-le la condițiile epocii, Ștefăniță vodă Lupu ne apare azi ca un voievod a cărui domnie s-a înscris pe linia bunelor tradiții: bun gospodar și păs-trător al moștenirii străbune. O secetă cumplită, care a adus suferințe poporului, a fost asociată însă adesea de urmași cu domnia acestui prea tînăr voievod, care a primit pe nedrept porecla de „Papură vodă”, poate nu atît pentru a-i califica faptele, ci mai ales pentru a fixa mai exact în timp marele flagel.

1-2 Magazin istoric, nr. 3/1974; 3/1977.

„Mai sîni popoare sub dominație colonială, se mai manifestă rasismul și apartheidul... Avem ferma convingere că aceste popoare vor răsturna dominația străină, vor pune capăt rasismului și apartheidului.”

NICOLAE CEAUȘESCU

KUNTA KINTE NU A FOST SINGUR

GABRIELE BACCHI

Instituția sclaviei negre a apărut în Lumea Nouă odată cu conchistadorii spanioli. Trăamentul inuman la care erau supuși indienii băștinași, de către recenții lor stăpîni, l-a determinat pe episcopul misionar spaniol Bartolomé de Las Casas (1474-1566), supranumit „Apostolul indienilor”, să intervină. El l-a propus regelui Spaniei, Carol I (1516-1556) — Carol Quintul ca împărat al Sfin-

tului Imperiu roman de națiune germană (1519-1556) — să dea coloniștilor dreptul... de a-și cumpăra sclavi negri din Africa. Ideea a fost acceptată în 1517, cînd, în schimbul unei sume depuse la trezoreria regală, fiecare spaniol stabilit peste Atlantic primea o scrisoare-licență, care-i permitea să cumpere, în fiecare an, un anumit număr de africani aduși ca sclavi.

În 1518, debarcau în America primii negri, însemnați cu fierul roșu și legați în lanțuri.

În 1964, în marele amfiteatru al Universității din Oslo, Jahn Gunnar, președintele Comitetului Nobel, prezenta personalitatea celui mai tânăr laureat al premiului pentru pace, în vîrstă de numai 35 ani, pastorul de culoare, doctor în filozofie, Martin Luther King Jr., militant de frunte pentru drepturile civile ale negrilor din Statele Unite.

Între aceste date, devenite simbolice, s-au scurs peste patru secole de istorie dramatică — istoria unor oameni deznădăcinați de pe

pămînturile natale și transportați, peste un ocean, pe alt continent, pentru a robi pe latifundiile stăpînilor albi. Sclavia pe teritoriul de astăzi al S.U.A. formează tema romanului Rădăcini, a cărui versiune pentru micul ecran am urmărit-o, recent, timp de cîteva săptămîni.

În relatarea sa, istoricul italian Gabriele Bacchi prezintă cîteva momente din lupta sclavilor de culoare din S.U.A., pentru obținerea drepturilor lor legitime.

Titlul și substituirile aparțin revistei Magazin istoric.

A.M.S.

Kunta Kinte, personajul principal al romanului lui Haley, un nou tip de erou și simbol al literaturii negre avînd ca temă sclavia, este un om minat continuu de revoltă. Un învingător, chiar dacă nicicînd nu va reuși să-și frîngă lanțurile, chiar dacă, aparent, va fi înfrînt. Cu toate acestea, chiar și după eșecul răzvrătirii sale, după pierderea oricărei speranțe de a-și mai realiza vreedată visul, îi va mai rămîne totuși ceva, ceva care scapă de sub puterea stăpînului alb: conștiința trecutului său, orgoliul neamului din care a făcut parte, mîndria de a fi „african”.

O excrescență enormă și oribilă

Romanul lui Haley se inspiră din realitatea istorică a timpului, asemănîndu-se cu povestea tuturor sclavilor. El a repus în discuție a serie de probleme, alimentînd astfel filonul care, din multe și complexe motive, a fost întotdeauna „actual” în America: sclavia neagră, capitolul, poate, cel mai întunecat și mai comentat din întreaga istorie a acestei țări. Trebuie să menționăm că, despre acest fenomen, istoricii americani au emis concluzii diferite. Cei din Sud au susținut că negrii — blînzi, răbdători, supuși — au acceptat sclavia cu un fel de remanare fatalistă. Acești istorici au afirmat, printre altele, că

marea majoritate a negrilor trăiau ca sclavi și în Africa și că deci sclavia era pentru ei singurul mod de viață cunoscut. Veche și plină de prejudecăți rasiale, această teză a fost contrazisă de studii recente, unele semnate chiar de cercetători sudisti.

Alți istorici au încercat să demonstreze că sclavia, cu legile ei de viață nemiloase și inflexibile, îi abrutiza, îi deumaniza și îi epuiza pe negri, dip punct de vedere psihic și intelectual, făcîndu-i incapabili să protesteze împotriva modului lor de existență. Această istoriografie neagă, sau evită să recunoască, faptul că sclavii ar fi putut, la vremea aceea, să-și făurească o cultură proprie. Există însă și o a treia categorie de istorici, care, în contradicție cu primele două, susțin cu hotărîre ideea că sclavia nu a fost suportată pasiv, cei înrobiți reușind să-și creeze o cultură specifică. Susținătorii acestei teorii acordă o mare importanță mărturiilor lăsate de sclavi și se bazează tocmai pe încercările de răzvrătire împotriva sistemului, împotriva oprîmării de către albi, care au izbucnit, sub diferite forme, timp de mai bine de două secole. Dar dincolo de aceste dispute, mai acute ca niciodată, care este realitatea istorică? Cîți au fost eroii, învingători sau învinși, de tipul lui Kunta Kinte? Cum se manifestau revoltele lor?

Prin 1770, sclavia era deja „o excrescență enormă și ori-

bilă”. Negoțul cu sclavi — din Africa spre insulele din Marea Caraibilor, Brazilia și America de Nord — se transformase într-un comerț înfloritor pentru spanioli, francezi și englezi. În colonia Virginia, din America de Nord, primul germen al sclaviei a apărut la 20 august 1619, cînd o corabie olandeză a descărcat, în orașul abia întemeiat Jamestown, douăzeci de negri, transbordați, probabil, de pe bordul unui vas comercial spaniol atacat în Indiile Occidentale. Patru ani mai tîrziu, tot la Jamestown, primul negru născut în America a fost botezat cu numele stăpînului său — William Tucker.

O vreme, comerțul cu sclavi pentru coloniile engleze din America de Nord a mers destul de lent. În această zonă, nu existau încă plantațiile întinse și rentabile de trestie de zahăr, ca în Antile. În al doilea rînd, în coloniile din America de Nord, se găsea din belșug mîna de lucru albă. Astfel, în secolul XVII și chiar mai tîrziu, alături de sclavii negri au continuat să muncească „sclavi temporari” albi: refugiați de teama persecuțiilor religioase, deținuți, prizonieri de război, copii din orfelinate erau transportați din Anglia peste ocean, cu promisiunea că își vor redobîndi libertatea, după o perioadă de cinci sau zece ani de sclavie¹.

¹ Magazin istoric, nr. 8-9/1978.

Traficul de sclavi a început să se intensifice după 1650, odată cu extinderea plantațiilor de trestie și sfeclă de zahăr, tutun și indigo. Viața sclavilor negri — cărora inițial li se făgăduise libertatea, ca și celor albi — s-a înrăutățit. Avînd nevoie de mînă de lucru, mulți coloniști au refuzat să elibereze sclavii de culoare sau pe fiii acestora născuți în America. În Virginia, Maryland, ca și în alte părți, la presiunile plantatorilor, tot mai multe legi au limitat speranțele negrilor. Rînd pe rînd, Adunările legislative ale coloniilor au proclamat oficial că negrii „trebuie să fie sclavi pînă la moarte”. Astfel, sclavia a devenit o instituție recunoscută și protejată prin lege.

În primii ani ai sec. XVIII, importul de sclavi a luat o și mai mare amploare; în 1715, negrii reprezentau 1/9 din populația coloniilor; 60 ani mai tîrziu, în 1775, în timp ce numărul albilor crescuse de șase ori, acela al negrilor s-a mărit de peste zece ori.

Nu încapă îndoială că în această masă de oameni, mînată cu de-a sila în America, dorința de revoltă apărea din prima clipă de sclavie. Potrivit celor relatate de căpitani corăbiilor de sclavi, de jurnalele coloniștilor sau de registrele judecătorilor și șerilor și, mai ales, potrivit „mărturiilor” făcute de sclavii înșiși, numărul negrilor răsculați a fost mare. Nesupunerea la ordinele stăpînilor, fuga de pe plantații, sabotarea muncii au constituit formele cele mai obișnuite și cele mai puțin violente, pe care le-a îmbrăcat nemulțumirea. Apoi, pe măsură ce plaga sclaviei se întindea, s-a trecut de la revolta individuală, izolată, consumată în lumea închisă a plantației, la răscoale mai violente, organizate de către grupuri de sclavi. Istoricul american Herbert Aptheker susține că în două secole de sclavie, în Statele Unite au izbucnit circa 200 revolte.

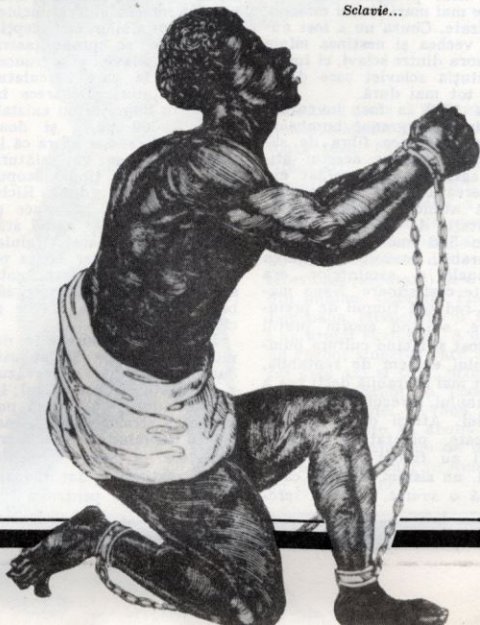
Prima răscoală, despre care s-au păstrat unele date, a avut loc în 1663 la Gloucester, în colonia Virginia. Nu se știe nici cum, nici împotriva cui s-au năpustit răsculații. Și nici cum s-a sfîrșit; documentele timpului consemnează doar că a fost un complot al negrilor împotriva coloniștilor albi. Semnificativ este că, în același an, Adunarea legislativă a coloniei Maryland, învecinată cu Virginia, a stabilit prin lege că „toți negrii trebuie să fie sclavi, ca și toate femeile albe sau fiii femeilor albe care se căsătoresc cu oameni de culoare”. În 1687, tot în Virginia, un grup de sclavi adunați la o înmormîntare era gata să pornească o răscoală, descoperită în ultimul moment. A urmat în toată zona o perioadă de nesupunere generală, un fel de „grevă neagră”. Patru ani mai tîrziu, în 1691, un sclav numit Mingoe, fugit din comitatul Middlesex, a atacat, împreună cu un grup de negri, o așezare a albilor din comi-

tatul Rappahannock, în Virginia, pentru a-și procura hrană și muniții. A fost prins și executat pe loc împreună cu tovarășii săi.

Cumplitele urmări ale unei invenții

Acestea sînt principalele răscoale din sec. XVII. Toate trei au avut loc în colonia Virginia, unde era concentrat cel mai mare număr de sclavi. În schimb, în sec. XVIII, aria mișcărilor s-a extins cuprinzînd coloniile Carolina, zonele aflate de-a lungul Fluviului Savannah și chiar orașul New York. În tot secolul au avut loc vreo zece mari mișcări puse la cale de sclavi evadați de pe plantații, care atacau comunitățile albilor. Mișcările au fost repede înăbușite, soldîndu-se cu spînzurarea rebelilor în grupuri de cîte patru, cinci sau chiar douăzeci. Cea mai importantă mișcare din acest răstimp a avut loc în

Sclavie...

1786; protagoniștii revoltei au fost un grup de sclavi evadați, toți foști soldați care luptaseră de partea englezilor în nădejdea de a-și redobândi libertatea. După înfringerea Angliei, ei au scăpat de urmărire poliției și au început o luptă de guerilă, în zona colinelor de pe malul Fluviului Savannah. Soldații americani din Georgia și Carolina de Sud i-au atacat și înfrânt, spulberându-le, pentru a doua oară, visul de libertate. Povestea lor, deși singulară, este semnificativă deoarece, între 1775 și 1783, anii războiului pentru independență, în multe colonii, lanțurile sclaviei păreau să mai slăbească. Pentru a-i tenta să lupte, negrilor li s-a făgăduit libertatea. Dar, după încheierea Tratatului de pace de la Versailles, prin care Anglia recunoștea independența Statelor Unite (3 septembrie 1783), nici o promisiune nu a mai fost respectată.

Aceste răscoale, declanșate de grupuri izolate de sclavi slab înarmați, reflectau o nemulțumire crescândă. Ele au fost doar preludivul unor revolte mai mari și mai bine organizate. Cauza nu a fost numai vechea și nestinsa minie a unora dintre sclavi, ci însăși instituția sclaviei care devenea tot mai dură.

În 1783, a fost inventată mașina de egrenat bumbacul (care despărțea fibra de sămânță). Apariția acestui utilaj agricol a determinat extinderea culturii bumbacului. Până atunci, existau puține plantații de acest fel, chiar și în Sud unde climatul era favorabil, deoarece curățarea manuală a semințelor era foarte costisitoare. Noua mașină reducea timpul de prelucrare, scăzând enorm prețul de cost și făcând cultura bumbacului extrem de rentabilă, mult mai rentabilă decât cea a tutunului, orezului sau indigoului. Atrăși de profiturile ridicate, plantatorii mici și mari au trecut la monocultură, un sistem intensiv care, după o vreme, sărăcea tere-

nurile pînă la sterilizarea lor. Aceasta a dus la căutarea înfrigurată a unor „păminturi virgine”. Mii de coloniști au pornit spre Sud-Vest către teritoriile din jurul Golfului Mexic — din Carolina și Georgia, mai departe, spre Alabama, Louisiana și Texas.

Împreună cu stăpînii și cu mobilele acestora, plecau în caravane și sclavii negri. Cu cît se măreau plantațiile, cu atît creștea nevoia de mînă de lucru. Comerțul cu sclavi a atins proporții imense, iar exploatarea lor a devenit tot mai sistematică și mai brutală.

În acest climat, au avut loc cele trei mari răscoale ale negrilor Nord-americani din sec. XIX. Prima a izbucnit în 1800, avîndu-l ca protagonist pe Gabriel Prosser, un sclav de 24 ani, din Virginia, vizitiul unui anume Thomas Prosser, din comitatul Henrico. Planul său, elaborat, în amănunțime, împreună cu soția și cu cei doi frați ai săi, prevedea atacarea orașului Richmond de către trei coloane de sclavi înarmați, acaparea arsenalului și uciderea tuturor albilor, cu excepția celor care se pronunțaseră împotriva sclaviei și a francezilor (de la care răscoalatul aștepta ajutor). Deoarece în oraș și în împrejurimi existau circa 32 000 negri și doar 8 000 albi, Prosser spera că la răscoala lui se vor alătura toți sclavii din ținut. Scopul urmărit era ca, după Richmond, răscoală să atace și alte orașe, punînd astfel stăpînire pe întregul stat Virginia. Se pare că Prosser conta pe circa o mie de partizani, gata să lupte înarmați doar cu săbii, baionete, 500 cartușe și cîteva puști.

Răscoala a izbucnit în dimineața zilei de 30 august, dar un eveniment neprevăzut a dat peste cap tot planul; în timpul nopții, o furtună puternică a stricat un pod, răscoală adunîndu-se cu mare înfrîiere la locul convenit. Acest răstimp a dat răgazul necesar albilor, pentru a tri-

mite armata, care a reușit să-i împrăștiie pe rebeli: Prosser a fost prins și spînzurat, împreună cu vreo 30 alte căpetenii.

Denmark Vesey și Nat Turner

O altă mare răscoală a fost declanșată, în 1822, la Charleston, de către Denmark Vesey, un negru în vîrstă de 55 ani, care, timp de aproape două decenii, navigase cu stăpînul lui, căpitanul Vesey și, apoi, cu 600 dolari cîștigați la o loterie își răsкупărase libertatea. După ce a lucrat ca marangoz pe un vas, a devenit pastor metodist, deoarece știa să scrie și să citească. Folosind amvonul ca „bază operativă”, și-a instigat credincioșii negri la revoltă. Se pare că a creat o organizație compusă din celule, fiecare celulă avînd un șef care era ținut la curent cu ultimele hotărîri. Planul, care a necesitat mai multe luni de pregătire, prevedea cucerirea arsenalului, a posturilor de pază și a șantierului naval din oraș. La 26 iulie 1822, trebuia pus în aplicare, dar Vesey a fost trădat de unul dintre oamenii săi. După două zile de urmărire, Vesey a fost prins și executat împreună cu alți 34 rebeli. Sute de sclavi au fost arestați.

Dar, în cei douăzeci și unu de ani care s-au scurs între răscoala lui Prosser și cea a lui Vesey, au avut loc evenimente sociale și politice de mare importanță pentru soarta sclaviei. În 1804, sub presiunea grupurilor abolicioniste (puține la număr, dar destul de influente) și care, prin cărți și ziare, își exprimau sentimentele de simpatie față de cauza negrilor (fiind, pentru acest motiv, urte cumplit de cei din Sud unde existau marile plantații), guvernul federal al Statelor Unite a decretat abolirea sclaviei în toate statele din Nord, preponderent industriale. Patru ani mai tîrziu, în 1808, a apărut o nouă lege, care interzicea im-

portul sclavilor, în indiferent ce parte a țării. Aceste două legi (ultima a rămas literă moartă timp de încă o jumătate de secol) au săpat o prăpastie tot mai adâncă între Nord și Sud.

Astfel, problema sclaviei a devenit motivul unor contradicții tot mai violente între Nordul și Sudul țării. Pe plan politic, în timp ce țara se dezvolta spre Vest, între statele nordiste și cele sudiste a început o adevărată competiție pentru transformarea teritoriilor deșelente în state libere sau, respectiv, sclavagiste. Pe plan economic, interdicția importului de sclavi a făcut să crească spectaculos prețul lor. Comerțul ilicit cu negri a devenit atât de rentabil, încât mulți coloniști și proprietari (mai ales din Virginia și din acele zone devenite mai puțin fertile din cauza monoculturilor) au creat pur și simplu niște „crescătorii de sclavi”, exact după principiul crescătoriilor de animale: „puii” erau vinduți marilor plantatori din Sud-Vestul țării. Interzicerea importului de sclavi nu a izbutit să frîneze nici măcar comerțul transatlantic cu negri. Încălcînd legea federală, căpitanii navelor specializate și-au continuat traficul încă ani de zile, aducînd, prin contrabandă, mii de negri pe teritoriul american.

În 1831, cînd a izbucnit răscoala negrilor conduși de Nat Turner (cea mai cunoscută și mai sîngeroasă dintre toate), sclavia devenise o problemă de viață sau de moarte. Turner nu s-a gîndit să întocmească planuri precise și nici să-și pregătească, cît de cît, adepții, din punct de vedere militar, așa cum făcuseră înaintea lui Prosser și Vesey. Inițial, timp de două zile, împreună cu o mîină de oameni (pare-se nu mai mulți de 60) a sădit spaima în comitatul Southampton. Apoi, s-a ho-

tărit să atace orașul Jerusalem. Pentru înăbușirea acestei răscoale, au fost mobilizați 3 000 soldați și, în cele din urmă, revoluționarul a fost prins și executat, împreună cu alți șaisprezece negri.

În sec. XIX, înainte de războiul civil și de abolirea definitivă a sclaviei, au mai avut loc și alte răscoale. Dar răscoala lui Turner a stîrnit cel mai larg ecou, izbutind, poate pentru prima dată, să polari-

zeze atenția întregii țări asupra atrocităților și nelegiuirilor sistemului sclavagist.

În anii care au urmat răscoalei lui Turner, instituția sclaviei a devenit principala problemă politică a Americii. În statele din Nord, cei mai îndrăgiți au fost abolitioniștii, care au sfîrșit prin a cere începerea unui război împotriva sudistilor. Sudul apăra cu în-căpățînire sclavia. Astfel uniunea statelor americane era periclitată, echilibrul politic dintre cele cu concepții liberale și cele sclavagiste se compromisese grav.

În 1861, președinte al Statelor Unite a fost ales Abraham Lincoln din Partidul Republican, adversar hotărît al

...și libertate

sclaviei și decis să impună respectarea legilor Congresului în toată țara. Pentru marii latifundiari, care controlaseră, dintotdeauna, statele din Sud, doctrina președintelui a constituit o lovitură de nesuportat. Aproape imediat Carolina de Sud a ratificat decretul de secesiune (separare) și a ieșit din uniune. Georgia, Florida, Louisiana, Mississippi și Texas i-au urmat exemplul. A urmat un război sîngeros care a durat șase ani și care, prin victoria nordistilor, a pecetluit sfîrșitul sclaviei. În 1866, toate statele sudiste au abolit sclavia; patru milioane de negri, cîți erau pe atunci în America, au devenit liberi.

DIN ZILELE INSURECȚIEI

Sărbătorirea a 35 ani de la victoria revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antimperialistă de la 23 August 1944 a sfârșit multora dintre cititorii noștri dorința de a evoca unele dintre momentele de acum trei decenii și jumătate. Dată fiind soseirea scrișorilor lor după închiderea numărului 8/1979 și abundența de articole, însemnările corespondenților noștri n-au mai putut fi folosite.

Astfel, prof. LAZAR D. TRAIAN, din Ploiești, ne trimite un studiu care încearcă să reconstituie o imagine cât mai completă a insurecției la Ploiești și în localitățile din apropierea orașului.

Prof. invalid de război DUMITRU I. BOBITESCU, din com. Gîrla Mare, jud. Mehedinți, evocă fapte trăite și emoționante, ce constituie mărturiile ale adevărului cu care mehedințenii au răspuns la chemarea partidului în acel august nemuritor care a anunțat zorii unei noi lumi.

Comandor (r) EUSTATIU-TRAIAN NICOLAE, din București, fost comandant al Flotei de pescuit în timpul războiului antihitlerist, aduce completări și precizări noi referitoare la luptele insurecționale din zona Hirsova-Cernavoda, despre care am relatat în nr. 7-8/1969.

Despre contribuția Escadrilei 56 vîndătoare din cadrul Grupului 9 vîndătoare ne scrie ing.col. aviator (r) VASILIU GAVRILIU, din București.

Pensionarul NICOLAE GH. NITU, din Toplita, jud. Harghita, care era acum 35 ani șeful Stației C.F.R. Făurei, ne relatează momentul declanșării insurecției în această localitate.

ADEVĂRATUL AUTOR AL STUDIULUI DESPRE ZAMOLXE

I. OPRISAN, cercetător științific, Institutul de istorie și teorie literară „George Călinescu”, din București, ne scrie: În numărul 3(144), din martie 1979, revista Magazin istoric reproduce în cadrul grupajului de texte, selectate de I. Lăcustă, din opera lui B.P. Hasdeu, un lung fragment referitor la Zamolxe, zeul suprem al dacilor, extras din ms. 4, mapa II, al Arhivelor Bogdan Petriceicu Hasdeu de la Biblioteca Academiei R.S. România.

După cum am avut ocazia să relevăm în articolul B.P. Hasdeu. *Investigații asupra mitologiei dacilor*, publicat în revista *Manuscriptum*, an. VIII, nr. 4 (29), 1977, pp. 71-77, studiul [Despre Zamolxe], atribuit cu generozitate de Mihai Drăgan lui B.P. Hasdeu, în monografia din 1972, și după el și de alții, nu aparține, de fapt, istoricului. El reprezintă o traducere efectuată de B.P. Hasdeu, probabil în 1869, după mai puțin cunoscuta disertație *De Zamolxe secundum veterum auctoritatem*, a lui At.S. Rusopulo (Rhusopulo sau Rhusopoulos), tipărită în limba greacă, deși cu titlu latin, la Göttingen, în 1852 (48 pp.). Un exemplar din această lucrare, ce a făcut parte din biblioteca lui B.P. Hasdeu, se păstrează la Direcția Arhivelor Statului din București.

Traducerea lui B.P. Hasdeu — din care am un prim fragment a apărut în *Columna lui Traian* (VIII, nr. 6, iunie 1877, pp. 304-307), precizându-se cine e autorul, dar nu și falsificatorul — se păstrează, din păcate, fragmentar.

Numeroasele intervenții succesive în text (adesea cu cerneluri diferite), evidențiază că studiul lui Rusopulo l-a interesat pe savant în mod cu totul deosebit, în cadrul cercetărilor sale dedicate substratului nostru dacic.

Lufundat de acest interes, rămînem totuși mirați că B.P. Hasdeu întreprinde publicarea lucrării menționate chiar după primul fragment și nu o mai reia niciodată. După cum ne surprinde, iarăși, că istoricul menține în arhiva sa textul unei traduceri — fie ea și înedită — și nu păstrează manuscrisele principalelor sale opere literare, istorice și filologice.

Ciudatul destin al manuscriselor de bază ale lui B.P. Hasdeu — pierdute, poate, pentru todeauna — ne preocupă astăzi mai mult ca oricînd, în pragul trecerii la tipărirea unei ediții critice cuasicomplete din opera autorului, la Editura Academiei.

Desigur, dovadă paternității reale a studiului amintit, reducem, implicit, și presupusa arie a contribu-

ției lui B.P. Hasdeu la străluminarea mitologiei dacice. Deschidem în schimb porțile către interesul larg european manifestat față de istoria strămoșilor noștri și cîștigăm un punct de reper sigur în privința formării și a lavoarelor documentare ale savantului român.

PE URMELE MARELUI DASCĂL

În completarea articolului consacrat vieții și operei lui Gheorghe Lazăr (nr. 8/1973), unul dintre întemeietorii școlii românești moderne, de la a cărei naștere s-au împlinit în acest an 200 ani, NICOLAE COTAR, din com. Bărcănești, jud. Prahova, ne scrie: În 1816, Gh. Lazăr a venit în comuna noastră, ca dascăl în familia clucerului hontaroc, ducîndu-și-se faima de unul dintre cei mai buni specialiști în acest domeniu.

Aceluiași eveniment, bicentenarul nașterii marelui dascăl din Avrig, numismatul IOAN BUTUM, din Timișoara, membru al Societății Numismatice Române, îi dedică o plachetă jubiliară (în imaginea de mai jos).

După descrierea corespondentului nostru, placheta este sculptată în relief, cu diametrul de 200 mm și conține portretul stilizat al lui Gh. Lazăr, semnătura acestuia și inscripția Gheorghe Lazăr — Bicentenar, 1779-1979.

1 MAI 1906

TÂNASE BĂLAN, din Galați, în completarea articolului 1 Mai în România (nr. 5/1979) ne împărtășește cîteva amintiri legate de demonstrația muncitorimii găldene din ziua de 1 mai 1906: Dimineața pe strada Vezuviului a avut loc o întrunire, între vorbitori fiind și doctorul Racovski. Apoi s-au format coloane, în frunte cu lozinci și drapele, și ne-am îndreptat spre Grădina Publică. După-amiaza, s-a făcut o serbare cîmpenească. Cu acest prilej a fost reprezentată piesa *Munca*, în care apăreau toate meseriile practicate în orașul nostru.

MORMÎNTUL EROINEI

Pornind de la *jurnalul Ecaterinei Teodoroiu* (nr. 8/1977), prof. IOAN MURARIU, din BACĂU, ne trimite cîteva fragmente din însemnările memorialistice, mai puțin cunoscute, ale prototipului militar N.V. Teodorabă, publicate în volum în 1923 și în care se referă, printre altele, și la mormîntul eroinei de la Jiu: 24 Decembrie (1917)... Trezind creasta dealului, în Valea Glodului, lîngă drum vîd două mormînte alături și, apropiindu-mă să citesc inscripția, nu mi-a fost mică mirarea cînd vîd c-am dat fără să mă gîndesc peste mormîntul eroinei de la Jiu, a cărei mormînt cîntă scrisorile în ziarul România în ziua de 1 Mărtiești! Pe cruce stă săpat în lemn: Eroina Ecaterina Teodoroiu, cercetășă voluntară în Reg. 43/39 in-

fanteriei, moartă în fruntea plutonului ei pentru Patrie.
22 August 1917. Născută în Vădeni-Gorj.

Pe crucea celui al mormint din dreapta stă scris:
Căpitan Morjan Dumitru. Reg. 43 inf[anterie]. Mort
pentru Patrie la 21 august 1917.

În jur, un gard de ostrețe, iar între morminte străjuiește
un anin tînăr, crescut îngemănat. E drum pe ambele părți.
Pe cruce are o coroană de flori clesădă; casca ei spartă e
legată cu sîrmă de cruce.

Duminică 11 Februarie [1918]... Prin Troișanu,
Fițonești ajungem plini de frig în Valea Glodului, unde la
mormîntul Ecaterinei Teodoroiu se adună trupa și ofițerii...
Au venit soldați de pe la alte unități... Îmi spune un ofițer
că se află aici și un frate al eroinei. Îl chem deoparte,
îi string mîna și-l felicitiez c-a avut o așa soră!

— Nu, jăli, camarade, pe Ecaterina, ci fii mîndru!
Îftimie Teodoroiu e un soldat tînăr și mîndru din comp.
a II-a din Reg. 38, și e conștient [entul] 9.17. Mai are un frate
în Reg. 18 Gorj, sergent. Tatăl lor e Jăran sdruc din Vădeni-
Gorj; de toți au fost șapte frați.

MILĂ PENTRU CETATE

PILDNER JÓZSEF-BUBU, din Racos, jud. Brașov,
ne scrie despre cetatea din comuna sa (imaginea de mai
sus, veche de 15 ani): Deși fața comunei s-a schimbat
enorm (case noi, frumoase, s-au construit chiar și blo-
curi) cetatea a fost lăsată în voia timpului. A trece pe
îngă unele ziduri înseamnă curaj. Aș dori să știu dacă se
poate face ceva pentru a reda frumusețea pierdută a
acestui edificiu ne întreabă corespondentul nostru.

Între-are pe care — la fel ca și în alte situații asemă-
nătoare — o punem factorilor competenți.

ASPIRANT

Pe marginea articolului Profesor în ostire și propagan-
dist al revoluției de Gh. Georgescu-Buzdu (nr. 6/1979),
colonelul (r) MIHAIL ST. FLORESCU, din București,
precizează că, în vechea terminologie militară românească,
prin luncă nu era desemnat un grad, ci era numit eleul
unei școli militare, aspirant la cariera ofițerească. Cores-
pondentul nostru citează un fragment din Regulamentul
ostășesc pentru miliția pămînteană a Principatului
Valahiei în care se spunea: Nimeni nu poate dobîndi nici
un grad pînă ce nu va fi înțit luncă și cu înțirire spe-
cială a domnului... Nici un luncă nu poate înainta ofițer
dacă nu va avea trei ani vechime și nu va proba cunoș-
tințele necesare serviciului; se face excepție pentru acei
care se vor dovedi mai mult prin vrednicie, putînd fi
înaintați mai de timpuriu și chiar de a nu fi vacanțe
[locuri vacanțe]; în acest ultim caz ei nu vor primi solda
gradului.

PE SCURT

MARCEL URSACHI, din București: mulțumim
pentru ilustrațiile trimise. Pe unele dintre cele cu caracter
istoric le vom folosi în contexte corespunzătoare.

MIHAIL LAZĂR HRISTEA, avocat pensionar din
București, ne semnaleză cîteva amintiri ale generalului
Bertineli, referitoare la perioada petrecută în România,
așa cum au fost consemnate de W. Sériex, în volumul
Souvenirs des grands chefs.

MULȚUMIRI

Din corespondența sosită în ultimul timp pe adresa
revistei, am reținut informațiile, sugestiile, completările
și propunerile următorilor cititori, cărora le mulțumim:
STEFAN CARABINEANU, din București; IOAN
DRĂGAN, din satul Gîrluș Negru, com. Tinca, jud.
Bihor; LEONTE PAUNOIU, din Ploiești; GH.
BENGA, din Cluj-Napoca; GEORGETA CURPAN,
din Tirgu Ocna; DUMITRU MOCANU, din Iași.

Cristian POPIȘTEANU

CERERI ȘI OFERTE

LEONTE PAUNOIU, Intrarea Castorului, nr. 1,
bl. G-7, sc. A, ap. 7, Ploiești, solicită: nr. 1,3,5/1967;
2,4,6/1968; 7-8/1969, 3,11,12/1970; ofertă: nr. 10-12/1977.

IOAN CHERECHEȘ, str. Giulești, nr. 60, sc. C, ap.
42, București, ofertă: nr. 2/1968; 3/1970; 4/1971;
1,8/1974; 5/1977.

GH. POPESCU-GORJ, Șos. Colentina, nr. 17, bl. 27,
et. V, București, solicită: nr. 1,2/1976; 2/1979.

NICULAIE MIJA, str. caporal Ușurelu, nr. 14, bl.
M-2, ap. 22, București, ofertă colecția completă.

TOMA DUCA, str. Alunului, nr. 21, București,
ofertă: nr. 6-9/1967; 1-12/1968; 1-12/1969; 4/1973;
11/1975; 3, 12/1977; 2,6,9/1978.

MELNIC ELISABETA, str. 1 Decembrie 1918,
bl. M-1, sc. 13, ap. 12, Pitești, solicită: nr. 4/1979; ofertă:
nr. 8/1967; 4/1976.

CONSTANTIN TOFAN, str. Măslinului, nr. 25,
București, ofertă colecția 1967-1971.

JEAN NICOLESCU, Calea Rahovei, nr. 145, ap. 1,
București, ofertă colecția completă.

GHEORGHE TANISLAV, str. Cornisa I, bl. 4,
ap. 32, Bacău, solicită: nr. 1/1967; ofertă: nr. 2/1967;
2,5,6/1973; 3,6,7,9,10/1974; 11/1975; 9/1976.

MARIN MATEESCU, com. Comani, jud. Olt,
solicită: nr. 1-5/1967; 1/1968; 2/1970; 7/1971; 11/1972
6,8,10/1973; 1-5,7-12/1974; 1,2,10-12/1975; 1-4,
6,7/1976; 1,2,4,6-9/1977; 1-3,5,7,8/1978; ofertă: nr. 6,
9,12/1968; 7,8,11,12/1969; 4,6,8-10/1970; 4,11,12/1971;
2-4,10-12/1972; 1/1973; 8/1975; 4/1978.

THEODORA OPRICA, str. caporal Neacșu Con-
stantin, nr. 23, Orașul Nou, Medgidia, jud. Constanța,
solicită: nr. 1/1967; 1/1968; 5,7/1969; 8,9/1973, 10,
12/1974.

CONTENTS (Romanian History) NICOLAE CEAUȘESCU August 23, 1944-August 23, 1979 • LUIGI LONGO Foreword to the IX-th Volume of Selected Writings in Italian by Nicolae Ceaușescu • GH. TUTUI From the August 23, 1944 Insurrection to the First Revolutionary-Democratic Government of March 1945 • N. COPOIU The Romanian Socialists — an Active European Presence • A. DUTU 150 Years of Romanian Press • A. VULPE Dacian Citadels — Petrodava • N. MINEI The Belgian Minister in Bucarest on the Iron Guard (1939) • P. TUDORAN Prince Ștefăniță (1659-1660) and His Unfair Nickname

SOMMAIRE (Histoire roumaine) NICOLAE CEAUȘESCU 23 août 1944-23 août 1979 • LUIGI LONGO Introduction au IX-e tome des Ecrits choisis de Nicolae Ceaușescu, parus en Italien • GH. TUTUI De l'insurrection d'août 1944 au premier gouvernement révolutionnaire-démocratique de mars 1945 • N. COPOIU Les Socialistes roumains — une présence européenne active • A. DUTU 150 ans de presse roumaine • A. VULPE Cités daciques — Petrodava • N. MINEI La Garde de fer vue par le ministre belge à Bucarest (1939) • P. TUDORAN Prince Ștefăniță (1659-1660), le malnommé

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ 23 августа 1944 г.-23 августа 1979 г. • ЛУИДЖИ ЛОНГО Введение в IX-ый том Избранных сочинений Николае Чаушеску, появившиеся в итальянском языке • Г. ТУТУИ От вооружённого восстания августа 1944 г. до первого революционно-демократического правительства марта 1945 г. • Н. КОПОЮ Румынские социалисты — активное европейское присутствие • А. ДУЦУ 150 лет румынской печати • А. ВУЛПЕ Дакские крепости — Петродава • Н. МИНЕЙ Бельгийский дипломат в Бухаресте о Железной гвардии (1939) • П. ТУДОРАН Вождь Штефăниță (1659-1660) и его несправедливое прозвище

INHALT (Rumänische Geschichte) NICOLAE CEAUȘESCU 23 August 1944-23 August 1979 • LUIGI LONGO Einführung zu Band IX der Ausgewählte Schriften von Nicolae Ceaușescu, in italienischer Sprache erschienen • GH. TUTUI Von der Insurrektion (August 1944) zur ersten revolutionären demokratischen Regierung (März 1945) • N. COPOIU Die rumänischen Sozialisten — eine aktive europäische Anwesenheit • A. DUTU 150 Jahre rumänische Presse • A. VULPE Dakische Burgen — Petrodava • N. MINEI Der belgische Minister in Bukarest über die Eisernen Garde (1939) • P. TUDORAN Ștefăniță Vodă (1659-1660) und sein ungerechter Beiname

SUMARIO (Historia rumano) NICOLAE CEAUȘESCU El 23 de Agosto de 1944-el 23 de Agosto de 1979 • LUIGI LONGO Introducción al IX-o tomo de Escritos escogidos de Nicolae Ceaușescu, aparecidos en italiano • GH. TUTUI Desde la insurrección de agosto de 1944 al primer gobierno revolucionario democrático de marzo de 1945 • N. COPOIU Los socialistas rumanos — una presencia activa en el mundo europeo • A. DUTU 150 años de prensa rumana • A. VULPE Fortalezas dacias — Petrodava • N. MINEI El ministro belga en Bucarest habla sobre la organización Guardia de hierro (1939) • P. TUDORAN El príncipe Ștefăniță (1659-1660) y su injusto sobrenombre

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministeriului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana-Maria Șerbănescu, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesel, Constanța Avram

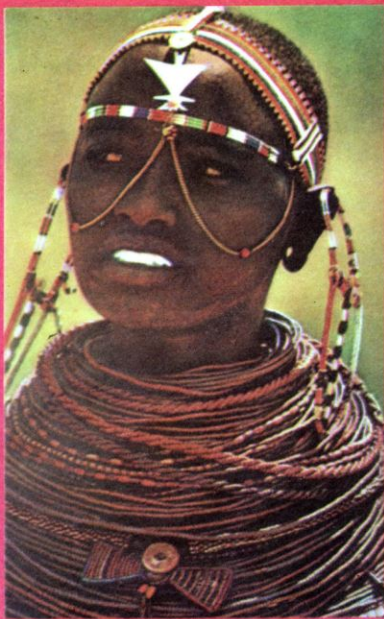
Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștale, dirizorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintilă” — București

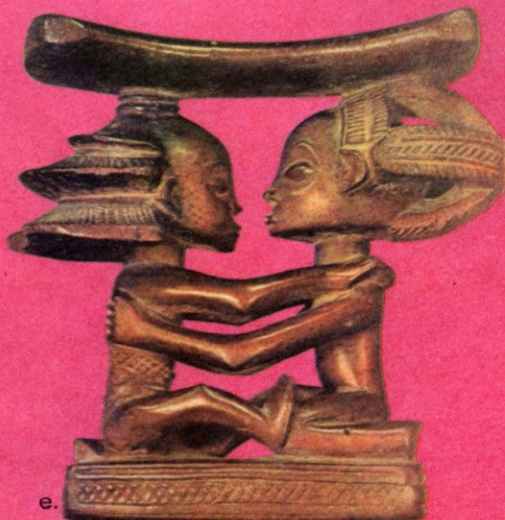

c.

d.

e.

